

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Ενιαίο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Κατεύθυνση Φορολογικού Δικαίου

Πανεπιστημιακό Έτος: 2017 - 2018

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του Στυλιανού Ιωάννη Παυλάκη

(ΑΜ 7340011217019)

Η Πρόταση της Επιτροπής για την

Κοινή Ενοποιημένη Βάση Φορολογίας Εταιρειών (CCCTB)

Επιβλέπων:

Επικ. Καθηγητής, κ. Ανδρέας Τσουρουφλής

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

Copyright ©, [Στυλιανός Παυλάκης, 2018]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στον παππού Χαράλαμπο,
-είχες τόσο δίκιο μα δεν είσαι εδώ-

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Τον Οκτώβριο του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανέφερε την πρόταση Οδηγίας για την κοινή ενοποιημένη βάση φορολογίας εταιρειών. Ουσιαστικά η Επιτροπή εισηγείται την αλλαγή φορολογικού μοντέλου ως προς τον φορολόγηση των ομίλων εταιριών με την κατάργηση της χωριστής φορολογικής βάσης (separate accounting) για κάθε οντότητα υποκείμενη σε φόρο και την υιοθέτηση ενοποιημένης βάσης φορολογίας με επιμερισμό του ενοποιημένου αποτελέσματος στις εμπλεκόμενες φορολογικές δικαιοδοσίες (formula apportionment). Η συγκεκριμένη φορολογική μεταρρύθμιση άπτεται πολλών επιστημονικών πεδίων και ιδίως του φορολογικού δικαίου, του λογιστικού δικαίου και της χρηματοοικονομικής επιστήμης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η κριτική επισκόπηση των κυριότερων ρυθμίσεων της πρότασης υπό το πρίσμα του φορολογικού δικαίου. Αναλύονται ιδίως οι ρυθμίσεις που α) αφορούν τη διαμόρφωση της κοινής βάσης, β) τον μαθηματικό τύπο επιμερισμού των ενοποιημένων αποτελεσμάτων και γ) τις ρήτρες διασφάλισης του συστήματος με τη μορφή κανόνων κατά της φοροαποφυγής. Δεν επιδιώκεται η πλήρης καταγραφή όλων των διατάξεων ούτε η εις βάθος τεχνική ανάλυση. Η παρούσα εργασία καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το μέλλον της συγκεκριμένης πρότασης οδηγίας ενώ διατυπώνεται και η άποψη του γράφοντος σχετικά με την εναρμόνιση των φορολογικών νομοθεσιών των Κρατών μελών στον τομέα της άμεσης φορολογίας.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

BEPS	Base Erosion and Profit-Shifting
CCCTB WG	Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group
CCCTB WS	Common Consolidated Corporate Tax Base Workshop
CFC	Controlled Foreign Company
FA	Formula Apportionment
GAAP	General Accepted Accounting Principles
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
SA	Separate Accounting
WP	Working Paper
αρ. ή άρθρ.	άρθρο
Βλ.	Βλέπε
ΔΛΠ	Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα
ΔΠΧΑ	Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΚΒΦΕ	Κοινή βάση φορολογίας εταιρειών
ΚΕΒΦΕ	Κοινή ενοποιημένη βάση φορολογίας εταιρειών
Κ-Μ	Κράτος μέλος
Ο.Ε.	Ομόρρυθμη Εταιρεία
ΟΟΣΑ	Οικονομικός Οργανισμός Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ό.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
περ.	περίπτωση
ΣΕΕ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
σελ:	σελίδα ή σελίδες
σκ.	σκέψη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
<u>I. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΒΑΣΗ.....</u>	14
A. ΟΙ ΖΥΜΩΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ	14
B. ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ 2011	16
Γ. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΥΟ ΦΑΣΕΩΝ	21
Δ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ	23
<u>II. Ο ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ</u>	25
A. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ.....	25
B. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	27
Γ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	30
Δ. ΈΣΟΔΑ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΕΣ	31
Ε. ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ.....	36
<u>III. Ο ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....</u>	38
A. Ο ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (LABOUR FACTOR)	41
B. Ο ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ASSET FACTOR)	44
Γ. Ο ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ (SALES FACTOR)	46
Δ. Ο ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ (DATA FACTOR)	47
<u>IV. ΕΙΔΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ</u>	49
A. ΚΑΝΟΝΑΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΤΟΚΩΝ (INTEREST LIMITATION RULE).....	50
B. ΜΕΤΑΠΤΩΣΗ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ (SWITCH-OVER RULE)	52
Γ. ΚΑΝΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΕΣ ΑΛΛΟΔΑΠΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ (CFC RULES)	54
Δ. ΥΒΡΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ (HYBRID MISMATCHES)	58
Ε. ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ (EXIT TAXATION RULES)	60
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	61
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα εθνικά φορολογικά συστήματα των Κρατών Μελών της Ένωσης έχουν ιστορικά δομηθεί για να κατανείμουν την φορολογική εξουσία σε «παραδοσιακές» οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες, οι οποίες αφενός εστιάζουν στην εντός των εθνικών συνόρων οικονομική δραστηριότητα και αφετέρου χρησιμοποιούν παραδοσιακά κριτήρια για τον σύνδεσμο του φορολογητέου εισοδήματος με την αρμόδια φορολογική δικαιοδοσία.¹

Όμως, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η μετεξέλιξή της σε «ψηφιακή οικονομία»² έχει οδηγήσει σε ένα νέο τοπίο επιχειρηματικής δραστηριότητας στο οποίο εξέχουσα θέση καταλαμβάνει η διασυνοριακή δραστηριότητα και η έλλειψη σταθερών δομών στον τόπο πορισμού του επιχειρηματικού κέρδους. Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι η σύγχρονη ψηφιακή, κινητή και παγκοσμιοποιημένη επιχειρηματικότητα δεν συμβαδίζει με τις ισχύουσες φορολογικές νομοθεσίες. Πράγματι, οι ισχύοντες φορολογικοί μηχανισμοί, λόγω της φιλοσοφίας τους, καθίστανται πολλές φορές ευάλωτοι σε μεθόδους επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού και διάβρωσης της φορολογικής βάσης. Στον τομέα της άμεσης φορολογίας, κλασική περίπτωση αποτελεί η μεταφορά κερδών σε ευνοϊκότερες φορολογικές δικαιοδοσίες κυρίως μέσω της μεταβιβαστικής τιμολόγησης³.

Η επί σειρά ετών προσπάθεια για αντιμετώπιση των ανωτέρω φαινομένων με επιμέρους μέτρα σε επίπεδο ΟΟΣΑ ή Ε.Ε. δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Μολονότι ορισμένα μέτρα χαρακτηρίστηκαν ως επιτυχημένα, είναι εδραία η πεποίθηση ότι μεμονωμένες ρυθμίσεις δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Προέκυψε, έτσι, η ανάγκη συνολικής

¹ Στο πλαίσιο της άσκησης της φορολογικής τους εξουσίας, τα κράτη υποβάλλουν σε φόρο όλα τα πρόσωπα που συνδέονται με αυτά με πολιτικό ή οικονομικό δεσμό. Ο δεσμός είναι συνήθως η κατοικία ή πηγή του εισοδήματος. Σπανιότερα χρησιμοποιείται ως συνδετικό στοιχείο η ιθαγένεια. Βλ. Φινοκαλιώτης Κ., 2014. Φορολογικό Δίκαιο, 5^η έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα.

² Τα ζητήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι φορολογικές διοικήσεις από τις νέες μορφές επιχειρηματικής δράσης που αναπτύσσονται λόγω της ψηφιακής οικονομίας αναλύονται εκτενώς στο πλαίσιο δράσεων του ΟΟΣΑ. Ενδεικτικά, βλ. OECD, 2015. Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1-2015 Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ. 51-64.

³ «Το ζητούμενο για τις επιχειρήσεις είναι να εκμεταλλευτούν μέσω του φορολογικού σχεδιασμού τις δυνατότητες που παρέχουν οι διαφορές των φορολογικών συστημάτων και των φορολογικών συντελεστών, τόσο μεταξύ των διαφόρων κρατών όσο και εντός του ίδιου κράτους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της κατάλληλης κατανομής λειτουργιών και κινδύνων μεταξύ των μελών του ομίλου, ώστε με τη νόμιμη (και όχι την παράνομη) τιμολόγηση των ενδοομιλικών συναλλαγών να επιτυγχάνεται η μείωση της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης». Βλ. Τσουρουφλής Α., 2010. Η ενδοομιλική Τιμολόγηση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 20-21.

μεταρρύθμισης της «φορολογικής φιλοσοφίας» με σκοπό την πληρέστερη αντιμετώπιση των προκλήσεων της σύγχρονης οικονομικής δραστηριότητας.

Ως λύση στο πρόβλημα προτάθηκε η κατάργηση του μοντέλου της χωριστής βάσης για την κάθε οντότητα (separate accounting) και η υιοθέτηση του ενοποιημένου μοντέλου με μέθοδο επιμερισμού (formula apportionment)⁴. Το πρώτο μοντέλο (SA) αντιμετωπίζει τον κάθε υπόχρεο σε φόρο ως διαφορετική οντότητα, η οποία φορολογείται με τον εκάστοτε συντελεστή επί της φορολογικής της βάσης. Οντότητες σε διαφορετικές φορολογικές δικαιοδοσίες εφαρμόζουν τους κανόνες σχηματισμού φορολογικής βάσης της εκάστοτε φορολογικής νομοθεσίας και επί αυτής της βάσης επιβάλλεται φορολογικός συντελεστής. Οι ενδοομιλικές συναλλαγές ελέγχονται και διορθώνονται σύμφωνα με την «αρχή των ίσων αποστάσεων».⁵

Αντίθετα, σύμφωνα με το δεύτερο μοντέλο (FA), οι όμιλοι επιχειρήσεων αντιμετωπίζονται ως μία οντότητα για την επιβολή φόρου. Ενοποιούνται οι φορολογικές βάσεις των εμπλεκόμενων φορολογικών διαδικασιών (είτε με εφαρμογή κοινών λογιστικών κανόνων είτε με εφαρμογή διαφορετικών αλλά γενικώς αποδεκτών λογιστικών κανόνων⁶) και στη συνέχεια, η ενοποιημένη βάση επιμερίζεται με βάση ειδικό μαθηματικό τύπο. Επί του μεριδίου της, η κάθε φορολογική δικαιοδοσία επιβάλλει εθνικό φορολογικό συντελεστή. Στο μοντέλο αυτό παραγκωνίζεται η «αρχή των ίσων αποστάσεων» καθώς οι ενδοομιλικές συναλλαγές αγνοούνται κατά την διαμόρφωση της ενοποιημένης φορολογικής βάσης.

Με την υιοθέτηση μοντέλου επιμερισμού και την εγκατάλειψη της χωριστής βάσης η Επιτροπή επιδιώκει πολλαπλούς στόχους που σχετίζονται με την αντιμετώπιση του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού και την προσέλκυση επενδύσεων στην εσωτερική αγορά. Δεδομένου ότι η κοινή ενοποιημένη βάση φορολογίας εταιρειών αφενός δεν έχει δοκιμαστεί στην πράξη και αφετέρου

⁴ Ιστορικά έχουν προταθεί και άλλα μοντέλα φορολογίας. Το μοντέλο επιμερισμού εφαρμόζεται σε ομοσπονδιακά Κράτη. Ενδεικτικά οι ΗΠΑ και ο Καναδάς. Στην Ευρώπη χρησιμοποιείται στην Ελβετία σε επίπεδο Καντονιών για τον επιμερισμό του φόρου εταιρειών και στη Γερμανία στο επίπεδο των Δήμων για την κατανομή του τοπικού εταιρικού φόρου. Ενδεικτικά: Ortmann R., 2015. Uncertainty in weighting formula apportionment factors and its impact on after-tax income of multinational groups. Arqus – Discussion Papers in Quantitative Tax Research, 184, σελ. 2.

⁵ Αρχή των ίσων αποστάσεων: Αυτή η αρχή εφαρμόζεται συχνά σε εμπορικές και οικονομικές συναλλαγές μεταξύ συνδεδεμένων μερών. Σύμφωνα με την αρχή, οι συναλλαγές πρέπει να εκτιμώνται στην αξία που θα είχαν, αν είχαν διενεργηθεί μεταξύ μη συνδεδεμένων μερών, όπου το κάθε μέρος λειτουργεί προς το συμφέρον του. Βλ. OECD, 2006, Glossary of Statistical Terms, Annual Report on the OECD Guidelines for Multinational Enterprises: Conducting Business in Weak Governance Zones, OECD, Paris.

⁶ Η εφαρμογή διαφορετικών GAAP για τη διαμόρφωση της φορολογικής βάσης σε μοντέλο FA δεν εφαρμόζεται σήμερα σε κανένα Κράτος.

έχει χαρακτηριστεί ως η πιο φιλόδοξη φορολογική μεταρρύθμιση στην ιστορία της Ένωσης,⁷ κρίνεται εξαιρετικά σημαντική η εκτίμηση των πιθανολογούμενων επιπτώσεων από την εφαρμογή της.

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι δεν υπάρχει παγιωμένη άποψη σχετικά με την υιοθέτηση της κοινής ενοποιημένης βάσης φορολογίας εταιριών. Οι υποστηρικτές του μοντέλου FA υποστηρίζουν ότι χωριστή λογιστική (SA) και η «αρχή των ίσων αποστάσεων» είναι ευάλωτες σε μεθόδους επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού. Αντίθετα, οι πολέμιοι της ενοποιημένης βάσης υπογραμμίζουν ότι φαινόμενα διάβρωσης της φόρμουλας επιμερισμού των κερδών παρατηρούνται και σε χώρες που εφαρμόζεται μοντέλο FA. Περαιτέρω, ως προς τα διοικητικά βάρη και το κόστος συμμόρφωσης σε πολλαπλές φορολογικές νομοθεσίες, παρατηρείται διάσταση απόψεων μόνο όταν το μοντέλο FA λειτουργεί προαιρετικά ή παράλληλα με μοντέλο SA. Αντίθετα, επί υποχρεωτικής επιβολής το μοντέλο FA μάλλον υπερτερεί. Επίσης, η βιβλιογραφία δεν είναι πειστική ως προς την εφαρμογή μοντέλου FA με παράλληλη εναρμόνιση των φορολογικών συντελεστών.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας πραγματεύομαι τις σημαντικότερες διατάξεις της πρότασης οδηγίας με γνώμονα την ανάδειξη της βασικής φιλοσοφίας. Περαιτέρω, επιδιώκεται η διερεύνηση του βασικού ερωτήματος. Δηλαδή, κατά πόσο η προτεινόμενη ρύθμιση εξυπηρετεί τους τέσσερις επιδιωκόμενους στόχους της Επιτροπής. Αντιθέτως, δεν επιχειρείται συνολική καταγραφή των μεταβατικών, των τεχνικών- λογιστικών και των διαδικαστικών-διαχειριστικών διατάξεων.

Τέλος, η εργασία περιορίζεται μόνο στην ισχύουσα πρόταση Οδηγίας.⁸ Οι αναφορές και συγκρίσεις με την προγενέστερη πρόταση είναι περιορισμένες για λόγους πληρότητας. Ωστόσο, χρησιμοποιούνται μελέτες και αναλύσεις της προγενέστερης πρότασης⁹ στο βαθμό που οι ρυθμίσεις δεν διαφέρουν ουσιωδώς. Προς αποφυγή επαναλήψεων, στο πλαίσιο της εργασίας οι δύο φάσεις της Πρότασης αντιμετωπίζονται ενιαία ως προς ορισμένες ρυθμίσεις. Εξάλλου, με τις τελευταίες τροποποιήσεις της Πρότασης και την χρονική σύγκλιση των δύο προτάσεων διαφαίνεται η επιστροφή στην ενιαία αντίληψη του εγχειρήματος.

⁷ Tobin J., 2011. CCCTB or Not to Be? Tax Management International Journal, 2011, σελ. 293.

⁸ Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για Κοινή Βάση Φορολογίας Εταιρειών, COM(2016) 685, τελικό. Στο εξής: Πρόταση ΚΦΒΕ 2016.

Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για Κοινή Ενοποιημένη Βάση Φορολογίας Εταιρειών (ΚΕΒΦΕ), COM(2016) 683, τελικό. Στο εξής: Πρόταση ΚΕΒΦΕ 2016.

⁹ Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για την Κοινή Ενοποιημένη Βάση Φορολογίας Εταιρειών (ΚΕΒΦΕ), COM(2011) 121, τελικό/2. Στο εξής: Πρόταση ΚΕΒΦΕ 2011.

I. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΒΑΣΗ

A. Οι ζυμώσεις στον τομέα της άμεσης φορολογίας

Η δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τη σύγκλιση των φορολογικών νομοθεσιών των Κρατών – Μελών αναγνωρίστηκε από πολύ νωρίς ως αναγκαίο εργαλείο για την εγκαθίδρυση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς.¹⁰ Σε αντίθεση με τον τομέα της έμμεσης φορολογίας και των τελωνειακών δασμών, όπου επιτεύχθηκε πλήρης εναρμόνιση και ενοποίηση αντίστοιχα, στον τομέα της άμεσης φορολογίας η σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών μέχρι και σήμερα έχει επιχειρηθεί μόνο με μεμονωμένα μέτρα θετικής εναρμόνισης και μέσω της νομολογίας του ΔΕΕ (αρνητική εναρμόνιση).¹¹

Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες έγιναν σημαντικά βήματα προς την πιο συστηματική εναρμόνιση των φορολογικών νομοθεσιών στον τομέα της άμεσης φορολογίας.¹² Σημαντικότερες πρωτοβουλίες υπήρξαν η κατάρτιση της έκθεσης Neumark (1962) και η έκθεση Tempel (1970) σχετικά με την εναρμόνιση της φορολογίας των εταιρειών εντός της Κοινότητας σε επίπεδο φορολογικής βάσης και φορολογικών συντελεστών. Ακολούθησαν οι πρώτες προτάσεις της Επιτροπής το 1975, 1984 και 1985, οι οποίες δεν έγιναν δεκτές με ενθουσιασμό και αργότερα αποσύρθηκαν. Το 1988 καταρτίστηκε πρόταση για εναρμονισμένη φορολογική βάση εταιρειών, η οποία δεν υποβλήθηκε ποτέ επίσημα λόγω των σοβαρών επιφυλάξεων που διατύπωσαν τα Κράτη - Μέλη.

Κατόπιν των αλλεπάλληλων αποτυχιών, η Επιτροπή εξέδωσε Ανακοίνωση και πρότεινε την προσέγγιση του ζητήματος μέσω συμβουλευτικών διαδικασιών με τη συμμετοχή των Κ-Μ. Έτσι, μετά από διαβουλεύσεις 30 περίπου ετών, το 1990 εκδόθηκαν δύο Οδηγίες και μία σύμβαση στον τομέα της άμεσης φορολογίας. Πρόκειται για την Οδηγία μητρικών-θυγατρικών εταιρειών, την Οδηγία περί συγκεντρώσεων και την Σύμβαση Διαιτησίας¹³. Η προσπάθεια για εναρμόνιση στον

¹⁰ Βλ. αρ. 115 ΣΛΕΕ, C326/95, 26.10.2012: «Με την επιφύλαξη του άρθρου 114, το Συμβούλιο αποφασίζοντας ομόφωνα, σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, εκδίδει οδηγίες για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες έχουν άμεση επίπτωση στην εγκαθίδρυση ή τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς».

¹¹ Η αρνητική εναρμόνιση μέσω του ελέγχου των βασικών ελευθεριών από το ΔΕΕ έχει δικαίως χαρακτηριστεί ως ο «μοχλός της εναρμόνισης» στον τομέα της άμεσης φορολογίας.

¹² Βλ. Φινοκαλιώτης Κ., 2014, Φορολογικό Δίκαιο... ό.π., σελ. 286-293.

¹³ Οδηγία 90/435/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1990 σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς το οποίο ισχύει για τις μητρικές και τις θυγατρικές εταιρείες διαφορετικών κρατών μελών (ΟJL 225, 20.08.1990, σελ. 0006 – 0009).

τομέα της φορολογίας εταιρειών συνέχισε με αμείωτο ενδιαφέρον και επισφραγίστηκε με την «δέσμη φορολογικών μέτρων» και τον Κώδικα Δεοντολογίας για την φορολογία των επιχειρήσεων.¹⁴

Σταδιακά παγιώθηκε η άποψη ότι «Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι **μόνο μία στρατηγική σε δύο επίπεδα** παρέχει ρεαλιστικές προοπτικές να αρθούν τα εμπόδια και επομένως να εξασφαλιστεί ότι όλο το δυναμικό της εσωτερικής αγοράς θα υλοποιηθεί και οι στόχοι της Λισσαβόνας θα επιτευχθούν.¹⁵ Τα εξειδικευμένα μέτρα θα συμβάλλουν στην βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη αντιμετώπιση των πλέον επειγόντων προβλημάτων και μία συνολική λύση, σύμφωνα με την οποία οι επιχειρήσεις θα υπόκεινται σε μία μόνο ενοποιημένη φορολογική βάση για τις δραστηριότητές τους σε επίπεδο ΕΕ, θα αποτελέσει συστηματική και μακροπρόθεσμη λύση».¹⁶ Τα εξειδικευμένα μέτρα αφορούσαν κυρίως την τεκμηρίωση των ενδοομιλικών συναλλαγών, τον καθορισμό τιμών μεταβίβασης με διμερή ή πολυμερή εργαλεία, υπό τις κατευθυντήριες οδηγίες του ΟΟΣΑ, την τροποποίηση της Οδηγίας Μητρικών – θυγατρικών και άλλα ειδικά μέτρα που δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Αντιθέτως, θα ασχοληθώ εκτενέστερα με τη συνολική λύση, δηλαδή τη δημιουργία της ΚΕΒΦΕ με κυριότερους στόχους την μείωση του κόστους συμμόρφωσης που απορρέει από την συνύπαρξη διαφορετικών φορολογικών καθεστώτων, την οριστική επίλυση του προβλήματος των τιμών μεταβίβασης, την αντιμετώπιση των διασυνοριακών ζημιών¹⁷, την απλούστευση των

Οδηγία 90/434/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1990 σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς για τις συγχωνεύσεις, διασπάσεις, εισφορές ενεργητικού και ανταλλαγές μετοχών που αφορούν εταιρείες διαφορετικών κρατών μελών (OJL 225 της 20/08/1990 σ. 0001 – 0005).

90/436/ΕΟΚ Σύμβαση για την εξάλειψη της διπλής φορολογίας σε περίπτωση διορθώσεως των κερδών συνδεδεμένων επιχειρήσεων (OJL 225, 20.08.1990 σελ. 0010 – 0024).

¹⁴ Παρατίθεται η ενοποιημένη έκδοση με τις τροποποιήσεις. Βλ. Αναθεωρημένος Κώδικας Δεοντολογίας για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης σχετικά με την εξάλειψη της διπλής φορολογίας σε περίπτωση διορθώσεως των κερδών συνδεδεμένων επιχειρήσεων (OJ C 322, 30.12.2009, σελ. 1–10).

¹⁵ Βλ. Andersson K., 2008. An optional and competitive CCCTB–A comprehensive approach to reach the Lisbon objectives. Σε: Schön W., Schreiber U. & Spengel C., 2008. A Common Consolidated Corporate Tax Base for Europe. Berlin, Springer, σελ. 94.

¹⁶ Για μία συνολικότερη καταγραφή των πρωτοβουλιών της Ένωσης στον τομέα της άμεσης φορολογίας βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής της 24^{ης} Νοεμβρίου 2003 προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή «Μία εσωτερική αγορά χωρίς φορολογικά εμπόδια των επιχειρήσεων - επιτεύγματα, τρέχουσες πρωτοβουλίες και εναπομείναντα προβλήματα», COM (2003) 726, τελικό.

¹⁷ Η δυνατότητα διασυνοριακού συμψηφισμού ζημιών αποτέλεσε βασικό κίνητρο για την υπαγωγή των επιχειρήσεων στο σύστημα της κοινής βάσης ακόμα και υπό την αρχική πρόβλεψη για προαιρετική εφαρμογή της πρότασης. Ενδεικτικά βλ. Dahle C., Bäumer M., 2009. Cross-Border Group-Taxation and Loss-Offset in the EU – An analysis for CCCTB (Common Consolidated Corporate Tax Base) and ETAS (European Allocation System. Arqus – Discussion Papers in Quantitative Tax Research, 66, σελ. 1-7.

διασυννοριακών αναδιαρθρώσεων, την μείωση των προβλημάτων που προκύπτουν από τη συνύπαρξη στον τομέα της διεθνούς φορολογίας του συστήματος της πίστωσης και του συστήματος της εξαίρεσης, την αποφυγή περιπτώσεων διπλής φορολόγησης/διπλής μη φορολόγησης και την άρση των φορολογικών εμποδίων και περιορισμών στην εσωτερική αγορά.

Με την Ανακοίνωση της Επιτροπής του 2001 και την Γνωμοδότηση της Επιτροπής Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων του 2003¹⁸ άρχισε μία ευρεία συζήτηση για το μέλλον της φορολογίας των εταιρειών στην εσωτερική αγορά με την συμμετοχή αντιπροσώπων των Κρατών Μελών, των προς ένταξη Χωρών, πολυεθνικών επιχειρήσεων, οικονομικών παραγόντων και ακαδημαϊκών.

B. Προπαρασκευαστικές εργασίες και Πρόταση 2011

1) CCCTB Working Group

Το 2004 συστήθηκε ομάδα εργασίας (CCCTB Working Group) με σκοπό την επιμέρους ανάλυση και επεξεργασία του σχεδίου της οδηγίας κατά θεματικές ενότητες. Το CCCTB WG συνεδρίασε συνολικά 13 φορές σε διάστημα τεσσάρων ετών (2004-2008) και επεξεργάστηκε τις ρυθμίσεις του προτεινόμενου σχεδίου Οδηγίας¹⁹. Οι συνεδριάσεις 1 έως και 6 αφορούν κυρίως την πρώτη φάση, δηλαδή τους κανόνες για τη δημιουργία κοινής βάσης και οι συνεδριάσεις 7 έως και 13 αφορούν την δεύτερη φάση της ΚΕΒΦΕ, δηλαδή την ενοποίηση των φορολογικών βάσεων και τον επιμερισμό των αποτελεσμάτων.

Στην πρώτη συνεδρίαση παρουσιάστηκε το σχέδιο οδηγίας επί του οποίου θα εργαζόταν η ομάδα εργασίας, συμφωνήθηκε το πρόγραμμα εργασιών και θίχτηκαν ζητήματα γενικώς παραδεδεγμένων λογιστικών αρχών και ζητήματα παγίων στοιχείων και αποσβέσεων. Στη δεύτερη συνεδρίαση συζητήθηκαν ειδικότερα ζητήματα απόσβεσης άυλων περιουσιακών στοιχείων, αποθεματικών προβλέψεων και υποχρεώσεων. Η τρίτη συνεδρίαση επικεντρώθηκε στον τρόπο αντιμετώπισης του εισοδήματος από κεφάλαιο (capital gains) και υιοθετήθηκε η συλλήβδην αντιμετώπισή του ως εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα για λόγους απλοποίησης. Η τέταρτη συνεδρίαση αφορούσε τον προσδιορισμό του φορολογητέου

¹⁸ Βλ. υποσημείωση 16

¹⁹ Το πρόγραμμα, τα πρακτικά και τα έγγραφα εργασίας του CCCTB WG διατίθενται στις επίσημες γλώσσες της ΕΕ στον διαδικτυακό τόπο της Επιτροπής https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/common-consolidated-corporate-tax-base-ccctb/preparation-2011-ccctb-proposal_en. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας κρίνεται σκόπιμη μία συνοπτική παρουσίαση των θεματικών ανά συνεδρίαση. Η βαθύτερη προβληματική θα αναλύεται στους οικείους τόπους των επόμενων κεφαλαίων.

εισοδήματος και προσέγγισε το δίλημμα του «φορολογικού ισολογισμού» σε σχέση με τα ΔΛΠ/ΔΠΧΑ²⁰ και τους επιμέρους φορολογικούς κανόνες των Κρατών Μελών. Το βασικό δίλημμα ήταν η επιλογή της φορολογικής αναμόρφωσης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων για φορολογικούς σκοπούς ή η κατάρτιση «φορολογικού ισολογισμού» κατά το γερμανικό πρότυπο²¹. Η ομάδα εργασίας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ευρεία χρήση των ΔΛΠ/ΔΠΧΑ δεν συνάδει με τη λογιστική ταμειακής βάσης και συνεπώς, θα πρέπει να θεσμοθετηθεί ένα σύστημα λογιστικών κανόνων (accrual accounting) που να μπορεί να υιοθετηθεί από το σύνολο των οντοτήτων της Ένωσης. Στην πέμπτη συνεδρίαση συζητήθηκε η διεθνής οπτική της ΚΕΒΦΕ και ειδικότερα ζητήματα μεταχείρισης χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Εξέχουσας σημασίας ήταν η έκτη συνεδρίαση, στην οποία διευκρινίστηκε το πεδίο εφαρμογής της πρότασης με απώτερο στόχο την ουδετερότητα εισαγωγής κεφαλαίου καθώς και διοικητικά ζητήματα μεταξύ των οποίων η υποβολή φορολογικής δήλωσης, η διενέργεια φορολογικών ελέγχων, οι υποχρεώσεις των Κρατών Μελών κλπ.

Στην έβδομη συνεδρίαση απαντήθηκαν ερωτήματα των συμμετεχόντων επί των προηγούμενων συνεδριάσεων και συζητήθηκαν τρία ζητήματα φορολόγησης του Ομίλου: α) η διάκριση του διασυνοριακού συμψηφισμού ζημιών από την ενοποίηση των αποτελεσμάτων, β) ο ορισμός του Ομίλου εταιρειών για τους σκοπούς της οδηγίας και γ) οι μέθοδοι ενοποίησης και υπολογισμού της φορολογικής βάσης. Στην όγδοη, ένατη και δέκατη συνεδρίαση συζητήθηκαν ζητήματα υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής, η φορολογική αντιμετώπιση των μερισμάτων, οι σχέσεις της οντότητας με τρίτα μέρη, ζητήματα επιχειρηματικών αναδιοργανώσεων και ζητήματα συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Στην ενδέκατη και δωδέκατη συνεδρίαση αναλύθηκαν κυρίως ο μαθηματικός τύπος επιμερισμού των αποτελεσμάτων (sharing mechanism) και η εκτίμηση επιπτώσεων για τις φορολογικές διοικήσεις των Κρατών Μελών από την εφαρμογή της Οδηγίας.

²⁰ Βλ. Περάκης Ε., Σωτηρόπουλος Γ., Λιβαδά Χ., Δρίτσας Σ., 2017. Το δίκαιο της Λογιστικής, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 373-379.

²¹ Στη Γερμανία οι ασκούντες ελεύθερο επάγγελμα και οι παρέχοντες ανεξάρτητες υπηρεσίες -σε αντίθεση με τους ασκούντες εμπορική δραστηριότητα- συντάσσουν «φορολογικό ισολογισμό» τηρώντας λογιστική επί ταμειακής βάσης (cash basis) αντί επί της αρχής του δεδουλευμένου (accrual). Για την αρμονική σύζευξη των GAAP και της φορολογικής νομοθεσίας καθοριστικές είναι αρχές της εξάρτησης (Maßgeblichkeit) και της αντίστροφης εξάρτησης (Umgekehrte Maßgeblichkeit) που εισήχθησαν το 1874 και το 1954 αντίστοιχα με σκοπό τον εύκολο υπολογισμό της φορολογικής βάσης. Σύμφωνα με την αρχή της εξάρτησης, οι γενικώς αποδεκτοί λογιστικοί κανόνες (GAAP) εφαρμόζονται αναλόγως και για τον υπολογισμό της φορολογικής βάσης εφόσον δεν είναι αντίθετοι με ειδικές φορολογικές ρυθμίσεις. Η δεύτερη αρχή ορίζει ότι η φορολογική μεταχείριση ενός στοιχείου προϋποθέτει ανάλογη λογιστική μεταχείριση στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Βλ. European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Concept of the tax balance sheet, held in 23 September 2005, CCCTB/WP016/en/doc.

Τέλος, στην τελευταία συνεδρίαση έγινε μία συνολική ανασκόπηση των κυριότερων σημείων της πρότασης και συζητήθηκε εκτενώς η εισαγωγή γενικού αντικαταχρηστικού κανόνα στην ΚΕΒΦΕ.

2) CCCTB Workshop

Στις 20 Οκτωβρίου 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργάνωσε στις Βρυξέλλες ένα συνέδριο υπό τον τίτλο “CCCTB Workshop”²² με σκοπό την παρουσίαση τεσσάρων καίριων θεμάτων που δεν είχαν διευκρινιστεί επαρκώς από το CCCTB WG. Οι εργασίες του Συνεδρίου εξαντλήθηκαν στις εξής θεματικές:

α) Έλεγχοι επιλεξιμότητας εταιρειών και ορισμός του ομίλου για την εφαρμογή της ΚΕΒΦΕ

Η συζήτηση επικεντρώθηκε στις προϋποθέσεις για την υπαγωγή μίας εταιρίας στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της ΚΕΒΦΕ. Από ορισμένα Κ-Μ προτάθηκε η μείωση του ποσοστού συμμετοχής της μητρικής στο κεφάλαιο της θυγατρικής από το 75% στο 50% και παράλληλα η εφαρμογή δύο από τους τρεις προτεινόμενους ελέγχους (eligibility tests) για την υπαγωγή του ομίλου στην ΚΕΒΦΕ.²³ Τελικώς, επικράτησε η άποψη ότι το κατώφλι του 75% επί του κεφαλαίου είναι ήδη χαμηλό συγκριτικά με το 80% που ισχύει στις ΗΠΑ ενώ απορρίφθηκε και η κατάργηση του ενός εκ των τριών ελέγχων επιλεξιμότητας. Περαιτέρω, τέθηκαν ορισμένα ζητήματα σχετικά με τις επιπλοκές που ενδεχομένως θα προκληθούν από την είσοδο ή έξοδο εταιρειών από το σύστημα της ΚΕΒΦΕ κατά τη διάρκεια του φορολογικού έτους.

β) Επιχειρηματικές Αναδιοργανώσεις

Ένας από τους διακηρυγμένους στόχους της πρότασης και ως εκ τούτου σημείο διαπραγμάτευσης είναι η διευκόλυνση των επιχειρηματικών αναδιοργανώσεων. Έτσι, προκύπτουν ζητήματα κατά την είσοδο στον όμιλο ή την έξοδο από αυτόν. Ως προς τις ζημίες προ ενοποίησης επικράτησε η άποψη ότι δεν θα πρέπει να συμψηφίζονται με μελλοντικά κέρδη του ομίλου (ring-fencing). Επίσης, προτάθηκε το προϊόν της εκποίησης πάγιου περιουσιακού στοιχείου εντός πενταετίας από την είσοδο στον όμιλο να προστίθεται στο επιμερισμένο μερίδιο του μέλους το οποίο ήταν

²² Οι παρουσιάσεις, τα πρακτικά και οι εκθέσεις διατίθενται στην αγγλική στον διαδικτυακό τόπο της Επιτροπής https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/common-consolidated-corporate-tax-base-ccctb/workshop-common-consolidated-corporate-tax-base-ccctb_en

²³ Τελικά επικράτησε η εφαρμογή τριών ελέγχων υπαγωγής στο πεδίο εφαρμογής της ΚΕΒΦΕ, εκ των οποίων ο α' και ένας εκ των β', γ' να συντρέχουν σωρευτικά: α) δικαίωμα άσκησης άνω του 50% των δικαιωμάτων ψήφου, β) δικαίωμα κυριότητας σε ποσοστό άνω του 75% του κεφαλαίου της εταιρείας ή γ) άνω του 75% των δικαιωμάτων επί των κερδών. Βλ. European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Eligibility Tests for Companies and Definition of a CCCTB Group, held in 10 – 12 December 2007. CCCTB/RD/001/doc/en.

οικονομικός κύριος του πάγιου στοιχείου. Περαιτέρω, συζητήθηκε η προσαύξηση της ενοποιημένης βάσης με τα έξοδα έρευνας και ανάπτυξης εσωτερικώς δημιουργούμενων άυλων στοιχείων όταν ο οικονομικός κύριος των άυλων στοιχείων εξέρχεται του Ομίλου. Τέλος, δόθηκαν διευκρινίσεις σχετικά με τις επιχειρηματικές αναδιοργανώσεις μεταξύ δύο ομίλων που υπάγονται στην ΚΕΒΦΕ.²⁴

γ) Δοσοληψίες μεταξύ του Ομίλου και τρίτων οντοτήτων

Στη θεματική αυτή αναδείχθηκαν προβληματισμοί σχετικά με την πιθανή σύγκρουση ΣΑΔΦ²⁵ με την ΚΕΒΦΕ, ιδίως όταν οι ΣΑΔΦ αφορούν τρίτα κράτη και έχουν τεθεί σε ισχύ πριν την ΚΕΒΦΕ. Ως λύση προτάθηκε -σε αυτή μόνο την περίπτωση- η υπεροχή της ΣΑΔΦ με συνέπεια την παροχή πίστωσης (ή σπανιότερα εξαίρεσης, ανάλογα με τις ρυθμίσεις της εκάστοτε σύμβασης) από το τρίτο Κράτος αντί της εφαρμογής της φόρμουλας επιμερισμού. Επίσης, τέθηκαν ζητήματα αποφυγής διπλής φορολόγησης, παρακράτησης φόρου στην πηγή καθώς και προβληματισμοί από την δραστηριότητα του Ομίλου με τρίτα μέρη που αποτελούν συνδεδεμένες επιχειρήσεις.

δ) Αντικαταχρηστικοί Κανόνες στην ΚΕΒΦΕ

Για την αποτελεσματική λειτουργία της ενοποιημένης βάσης κρίθηκε απαραίτητη η εισαγωγή αντικαταχρηστικών κανόνων σε δύο επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο προτάθηκε η εισαγωγή ενός γενικού αντικαταχρηστικού κανόνα (GAAR) και σε δεύτερο επίπεδο η εισαγωγή εξειδικευμένων αντικαταχρηστικών διατάξεων για την καταπολέμηση συγκεκριμένων φαινομένων μεταξύ των οποίων ο περιορισμός στην έκπτωση τόκων, κανόνες κατά των ΕΑΕ²⁶, κανόνες μετάπτωσης στο σύστημα πίστωσης φόρου και κανόνες φορολόγησης κατά την έξοδο από τον Όμιλο. Οι κανόνες αυτοί αποτελούν ρήτρες διασφάλισης της πρότασης και θα αναλυθούν εκτενέστερα στη συνέχεια.

Οι προπαρασκευαστικές εργασίες του CCCTB Working Group και του CCCTB Workshop οδήγησαν στην υιοθέτηση από την Επιτροπή της Πρότασης Οδηγίας για την Κοινή Ενοποιημένη Βάση Φορολογίας Εταιρειών 2011. Ωστόσο, πολύ σύντομα έγινε αντιληπτό ότι το αποτέλεσμα

²⁴ Άρθρα 61, 64 και 68 της Πρότασης 2011. Βλ. και European Business Initiative on Taxation, Contribution to the European Commission Workshop on the CCCTB, 20 October, 2010.

²⁵ Συμβάσεις Αποφυγής Διπλής Φορολόγησης. Βλ. Φορτσάκης Θ., Σαββαΐδου Κ., 2014. Φορολογικό Δίκαιο, 5^η Έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 388-393.

²⁶ Οι κανόνες για της ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρείες αντιμετωπίζουν κινδύνους από τη διάβρωση της φορολογικής βάσης της μητρικής εταιρείας μέσω ελεγχόμενης εταιρείας σε ευνοϊκή φορολογική δικαιοδοσία. Βλ. OECD, 2015. Designing effective Controlled Foreign Company Rules, Action 3 – 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ. 9-11.

πολυετών προπαρασκευαστικών ενεργειών και πάνω από 20 ετών πολιτικών ζυμώσεων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν μπορούσε να μετουσιωθεί σε παράγωγο δίκαιο της Ένωσης. Εκτός των γενικότερων αντιρρήσεων στους κόλπους της Ένωσης, έξι Κοινοβούλια Κρατών Μελών²⁷ εξέφρασαν επίσημα την αντίθεσή τους στην υιοθέτηση της πρότασης Οδηγίας ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο υπέβαλλε εγγράφως τις αντιρρήσεις του στην Επιτροπή²⁸.

Εξάλλου, ήδη από τις προπαρασκευαστικές εργασίες είχε διαφανεί η επιφύλαξη του ΟΟΣΑ ως προς την μετάβαση της ΕΕ από την μέθοδο SA στη μέθοδο FA, δεδομένου ότι δεν συνάδει με την «αρχή των ίσων αποστάσεων», ως αρχής κεφαλαιώδους σημασίας για την αντιμετώπιση καταχρηστικών πρακτικών. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στάση του ΟΟΣΑ είναι παγίως αρνητική σε μεθόδους που παραγνωρίζουν την «αρχή των ίσων αποστάσεων».²⁹ Κατά τη γνώμη του ΟΟΣΑ, οι υποστηρικτές της μεθόδου FA παραγνωρίζουν σημαντικά μειονεκτήματα, όπως ιδίως την αντιμετώπιση των άυλων και χρηματοπιστωτικών μέσων, τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, τις δυσλειτουργίες που ελλοχεύουν σε καταστάσεις διαφορετικού νομίσματος εντός του Ομίλου και άλλες ειδικές καταστάσεις που αντιμετωπίζονται ασφαλέστερα με την «αρχή των ίσων αποστάσεων». Γενικώς, ο ΟΟΣΑ εκτιμά ότι η μέθοδος FA θα μπορούσε να αποτελεί ικανοποιητική λύση μόνο σε επίπεδο παγκόσμιας εναρμόνισης, η οποία όμως κρίνεται μη ρεαλιστική δεδομένων των διεθνών πολιτικών και οικονομικών συνθηκών.³⁰

Εν μέσω αρνητικού κλίματος και υπό τις διατυπωθείσες επιφυλάξεις η Επιτροπή διαπίστωσε την έλλειψη πολιτικής βούλησης για την περαιτέρω προώθηση της συγκεκριμένης πρότασης και μετρίασε τη φιλοδοξία της υποβάλλοντας προτάσεις για την περιπτωσιολογική εναρμόνιση στον τομέα της άμεσης φορολογίας.³¹ Τα επόμενα χρόνια η Επιτροπή προώθησε συγκεκριμένες δράσεις στο πεδίο της άμεσης φορολογίας, οι οποίες απέδωσαν καρπούς.

²⁷ Δανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία και Σουηδία.

²⁸ Harmonized Group Tax Base, 2017. Journal of International Taxation, EY EU Watch, April 2017, σελ. 11-14.

²⁹ OECD, 2017. Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, OECD Publishing, Paris, σελ. 39-43.

³⁰ Βλ. υποσημείωση 29.

³¹ Ενδεικτικά βλ. Οδηγία (ΕΕ) 2016/1164 του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2016 για τη θέσπιση κανόνων κατά πρακτικών φοροαποφυγής που έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (OJ L 193, 19.7.2016, σελ. 1–14) και Οδηγία (ΕΕ) 2017/952 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2017, για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164 όσον αφορά τις ασυμφωνίες στη μεταχείριση υβριδικών μέσων με τρίτες χώρες (OJ L 144, 7.6.2017, σελ. 1–11).

Γ. Η προσέγγιση δύο φάσεων

Τον Οκτώβριο του 2016 η Επιτροπή υπέβαλε εκ νέου την πρότασή της για την κοινή ενοποιημένη βάση φορολογίας εταιρειών. Η νέα πρόταση της Επιτροπής είναι ελαφρώς διαφοροποιημένη σε σχέση με την Πρόταση 2011. Σημαντικότερα σημεία διαφοροποίησης είναι η αφενός η προσέγγιση του ζητήματος σε δύο φάσεις³², ουσιαστικά δηλαδή η νέα πρωτοβουλία αφορά δύο προτάσεις³³ Οδηγιών που αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους και αφετέρου η εισαγωγή νέων στόχων σε σχέση με την αντιμετώπιση των προκλήσεων της ψηφιακής οικονομίας που παρουσίασε σημαντική εξέλιξη στα χρόνια που μεσολάβησαν από την προηγούμενη πρόταση. Πρόσφατα, στις 18 Μαρτίου 2018 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκανε δεκτές με απλή πλειοψηφία τις τροποποιήσεις της Επιτροπής Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και τροποποίησε ορισμένες διατάξεις της Πρότασης 2016.³⁴ Προς αποφυγή επαναλήψεων, οι επιμέρους τροποποιήσεις θα μελετηθούν συγκριτικά με το αρχικό κείμενο στους οικείους τόπους.

Η υιοθέτηση της πρότασης σε δύο φάσεις συνιστά μία από τις σημαντικότερες διαφοροποιήσεις σε σχέση με την Πρόταση 2011 και εκτιμάται ότι είναι καταλυτικής σημασίας για την ευόδωση του εγχειρήματος. Πράγματι, από πολιτικής σκοπιάς, παρατηρείται ότι οι περισσότερες αντιδράσεις εντοπίζονται στη δεύτερη φάση³⁵ και συνεπώς, η ψήφιση της πρώτης φάσης θα μπορούσε να υλοποιηθεί με λιγότερες αντιδράσεις. Η πρώτη φάση αφορά την θεσμοθέτηση ενιαίων κανόνων για τον ποσοτικό και ποιοτικό προσδιορισμό του φορολογητέου εισοδήματος στα Κ – Μ. Ουσιαστικά στοχεύει στην εφαρμογή κοινών κανόνων για τη διαμόρφωση της εταιρικής φορολογικής βάσης. Η δεύτερη φάση ορίζει τους κανόνες ενοποίησης των επιμέρους φορολογικών βάσεων και επιμερισμού του ενοποιημένου αποτελέσματος.

³² Το Κέντρο Ευρωπαϊκής Οικονομικής Έρευνας (ZEW) χρησιμοποιεί συχνά τον όρο “three step approach” θεωρώντας την ενοποίηση των βάσεων και τον επιμερισμό των αποτελεσμάτων ως δυο χωριστές φάσεις για σκοπούς τεχνικής ανάλυσης. Αντίθετα οι περισσότεροι. Ενδεικτικά βλ. Göndör M., 2017. The Common Consolidated Corporate Tax Base in the EU – A new phased approach. *Juridical Current*, 71(4), σελ. 13-14.

³³ Πρόταση ΚΒΦΕ 2016 και Πρόταση ΚΕΒΦΕ 2016. Στο εξής: Πρόταση 2016.

³⁴ Κατά τη δημοσίευση της παρούσας εργασίας δεν έχουν αναρτηθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο οι τροποποιημένες προτάσεις Οδηγίας σε ενιαίο κείμενο. Για συνολική καταγραφή των τροποποιήσεων βλ. European Parliament, P8_TA(2018)0087 legislative resolution of 15 March 2018 on the proposal for a Council directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB) (COM(2016)0683 – C8-0471/2016 – 2016/0336(CNS)) και European Parliament, P8_TA(2018)0088 legislative resolution of 15 March 2018 on the proposal for a Council directive on a Common Corporate Tax Base (COM(2016)0685 – C8-0472/2016 – 2016/0337(CNS)).

³⁵ Είναι σαφές ότι η ενοποίηση των αποτελεσμάτων περιορίζει την φορολογική εξουσία των Κρατών μελών. Για το λόγο αυτό η υιοθέτηση της δεύτερης φάσης εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την πολιτική βούληση. Βλ. Mors M., 2008. What does “game theory” tell finance ministers about whether they should support a Common Consolidated Corporate Tax Base in the EU. *N.Y.U Tax Law Review*, 62, σελ., 125-134.

Η νέα φιλοσοφία που οραματίζεται η Επιτροπή για το μέλλον της Ένωσης έχει θερμούς υποστηρικτές και αρκετούς εχθρούς, μεταξύ των οποίων ορισμένα Κ-Μ και ο ΟΟΣΑ³⁶. Σε κάθε περίπτωση τα πλεονεκτήματα σχετίζονται με την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, οι οποίοι έχουν τεθεί σε προτεραιότητα από την Επιτροπή και -τουλάχιστον στη στάθμιση της Επιτροπής - έχουν υπερκεράσει τα υπαρκτά μειονεκτήματα.

Οι επιδιωκόμενοι στόχοι της Πρότασης 2016 σχετίζονται πρωτίστως με τον εκσυγχρονισμό της φορολογικής νομοθεσίας προκειμένου να συμβαδίζει με το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο, κινητό και ψηφιακό περιβάλλον. Η διακήρυξη αυτή μπορεί να αναλυθεί σε τέσσερις επιμέρους στόχους: Πρώτον, στην καταπολέμηση των μονομερών πρακτικών επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού³⁷ προκειμένου τα Κ-Μ να προστατεύσουν τις φορολογικές τους βάσεις από τη διάβρωση και την καταχρηστική μετατόπιση κερδών. Η επίτευξη του στόχου υφέρπει σε όλους τους λοιπούς στόχους και επιτυγχάνεται συνδυαστικά από το σύνολο των προτεινόμενων μέτρων.

Δεύτερον, στην προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης και των επενδύσεων στην εσωτερική αγορά. Για την επίτευξη αυτού του στόχου κρίνεται απαραίτητη αφενός η αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος ώστε να καταστεί δικαιότερο ως προς την κατανομή των κερδών και πιο ανθεκτικό ως προς την μετατόπιση των κερδών από την πηγή τους προς πιο ευνοϊκές φορολογικές δικαιοδοσίες και αφετέρου η παροχή κινήτρων για επενδύσεις στην εσωτερική αγορά.

Τρίτον, στην αντιμετώπιση των καταστάσεων διπλής φορολόγησης ή διπλής μη φορολόγησης που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση 28³⁸ διαφορετικών φορολογικών νομοθεσιών και πολλαπλών διμερών Συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας.

³⁶ Η αντίθεση του ΟΟΣΑ έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τον επιχειρηματικό κόσμο. Με αφορμή την επανεκκίνηση της συζήτησης για ΚΕΒΦΕ 2016 η Deloitte δήλωσε ότι: «Η μέθοδος FA απορρίφθηκε εξ αρχής από τον ΟΟΣΑ στο πλαίσιο των δράσεων BEPS, όπου συμμετέχουν 21 Κ-Μ. Αυτό σημαίνει ότι η υιοθέτηση του μοντέλου FA από την ΕΕ δεν συμβαδίζει με τη διεθνή κοινή γνώμη».

³⁷ «Ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός συνίσταται στην εκμετάλλευση των τεχνικών πτυχών του φορολογικού συστήματος ή των αναντιστοιχιών μεταξύ δύο ή περισσότερων φορολογικών συστημάτων με σκοπό τη μείωση της φορολογικής υποχρέωσης» European Commission, Recommendation of 6.12.2012 on aggressive tax planning, C (2012) 8806 final.

³⁸ Το Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθεί προς το παρόν να είναι μέλος της ΕΕ καθώς δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία του άρθρου 50 ΣΕΕ. Βλ. σχετικά την σελίδα της ΕΕ για το Brexit: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/unitedkingdom_el#brexit και Bhogal S. & Sanson K., 2017. EU CCCTB: The Potential Successes and Challenges, International Tax Review, 27(13), σελ. 13.

Τέταρτον, την μείωση του διοικητικού κόστους³⁹ (εξοικονόμηση χρόνου και οικονομικών πόρων) που συνεπάγεται η υποχρέωση φορολογικής συμμόρφωσης σε πλείονες φορολογικές νομοθεσίες. Η επίτευξη του στόχου εξυπηρετείται αυτομάτως από την ενοποιημένη αντίληψη της Πρότασης 2016 αλλά και από την υιοθέτηση «υπηρεσίας μίας στάσης» για την διεκπεραίωση των διοικητικών υποχρεώσεων του Ομίλου.

Δ. Εκτίμηση Επιπτώσεων

Η Επιτροπή προέβη σε συγκριτικές ποιοτικές/ποσοτικές οικονομοτεχνικές μελέτες προκειμένου να εκτιμήσει τις εν γένει οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την εφαρμογή της Πρότασης Οδηγίας. Το κρίσιμο δίλημμα κατά την εκτίμηση επιπτώσεων ήταν η λήψη ή η μη λήψη δράσης και ενίοτε η επιλογή μίας εκ των εκάστοτε προτεινόμενων λύσεων.

Στο πλαίσιο της εκτίμησης επιπτώσεων λήφθηκαν υπόψιν τρεις μελέτες, οι οποίες υπήρξαν καθοριστικές για την τελική διαμόρφωση των διατάξεων της πρότασης Οδηγίας. Πρόκειται για (1) την μελέτη CORTAX⁴⁰ του Κοινού Κέντρου Ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, (2) την μελέτη του Κέντρου Οικονομικής Έρευνας (ZEW) σχετικά με την αντιμετώπιση της στρέβλωσης που παρατηρείται στο κόστος κεφαλαίου και τους φορολογικούς συντελεστές από τη χρηματοδότηση μέσω χρέους αντί ιδίων κεφαλαίων και (3) την μελέτη του Κέντρου Οικονομικής Έρευνας (ZEW) για τον αντίκτυπο του φορολογικού σχεδιασμού στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές.⁴¹

³⁹ Αιτιολογική Έκθεση Πρότασης 2016, σελ. 1-2.

⁴⁰ Το CORTAX (από το CORporate TAXation) είναι “computer – based” πρότυπο γενικής ισορροπίας που αντλεί στοιχεία από διάφορες πηγές δεδομένων σχετικά με την εκτίμηση επιπτώσεων από τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις της Ευρώπης των 28 Κ-Μ, της Ιαπωνίας, των ΗΠΑ και φορολογικών παραδείσων. Το CORTAX «μοντελοποιεί» τα κυριότερα χαρακτηριστικά της φορολογίας εταιρειών, όπως ιδίως την μεταβιβαστική τιμολόγηση, τις επενδυτικές αποφάσεις, μηχανισμούς αποκατάστασης ζημιών, σχέση χρέους/ιδίων κεφαλαίων ως επιχειρηματική επιλογή των επιχειρήσεων κ.ά. Βλ. JRC Working papers on Taxation and Structural Reforms No 9/2016. A new calibration for Cortax: A computable general equilibrium model for stimulating corporate tax reforms. Joint Research Center Technical Reports.

Πάντως, κυριότερες πηγές δεδομένων θεωρούνται οι βάσεις AMADEUS και ORBIX, οι οποίες δε διαθέτουν πλήρη οικονομικά στοιχεία που απαιτούνται για την ποσοτική έρευνα της μεθόδου επιμερισμού. Η έλλειψη των στοιχείων αυτών, ελλοχεύει κινδύνους με κυριότερο την πρόκληση μη προβλέψιμων δημοσιονομικών επιπτώσεων από την εφαρμογή της ΚΕΒΦΕ. Βλ. Solilová V., Nerudová D., 2014. Missing data and its impact on the CCCTB determination. Procedia Economics and Finance, 12, σελ. 462-464.

⁴¹ Αιτιολογική Έκθεση Πρότασης 2011 και Πρόταση 2016, σελ. 9. Ενδεικτικά: Ostreicher A. & Koch R., 2008. Corporate average tax rates under the CCCTB and possible methods for international loss-offset. SSRN [Internet].

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις εντοπίζονται στο οικονομικό πεδίο⁴². Εξάλλου, η εξοικονόμηση πόρων για τις επιχειρήσεις αποτελεί τον βασικότερο στόχο της Πρότασης. Το ζήτημα προσεγγίζεται από δύο οπτικές. Αφενός τις οικονομικές επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις (tax and compliance burdens) και αφετέρου τις επιπτώσεις στα φορολογικά έσοδα για τα Κ-Μ (tax/fiscal revenues). Τα συμφέροντα των φορολογικών διοικήσεων και των επιχειρήσεων δεν είναι πάντοτε αντικρουόμενα διότι το κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων σε 28 διαφορετικά φορολογικά καθεστώτα δεν συνεπάγεται κέρδος για τις φορολογικές διοικήσεις. Αντίθετα, στις αμιγώς φορολογικές επιβαρύνσεις οι επιχειρήσεις και οι φορολογικές διοικήσεις έχουν εξ ορισμού αντιδιαμετρικά συμφέροντα.

Όσο αφορά τις επιχειρήσεις, η εφαρμογή της ΚΕΒΦΕ εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε μείωση του κόστους συμμόρφωσης κατά 2,5%, του κόστους σύστασης θυγατρικής κατά 67% και σε αύξηση των επενδύσεων κατά 3,4%. Περαιτέρω, υπολογίζεται η υιοθέτηση της πρότασης θα οδηγήσει σε μείωση του χρόνου συμμόρφωσης κατά 10% και σε αύξηση της απασχόλησης κατά 0,6%. Συνολικά, υπολογίζεται ότι η πραγματική φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων (tax burdens) θα αυξηθεί κατά 5,15% και η φορολογική βάση θα διευρυνθεί κατά 6,2%. Ωστόσο, αν ληφθεί υπόψιν η εφαρμογή της Οδηγίας 34/2013/ΕΕ για τις ενοποιημένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις, η πραγματική φορολογική επιβάρυνση θα μείνει επί της ουσίας αμετάβλητη (-0,06%).⁴³

Σε δημοσιονομικό επίπεδο, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της πρότασης, δεν αναμένεται σημαντική επίπτωση στα φορολογικά έσοδα των Κρατών μελών. Σε αυτό άλλωστε, συνηγορούν και οι τεχνικές μελέτες που ερευνούν τις επιπτώσεις της κοινής ενοποιημένης βάσης την πραγματική φορολογική επιβάρυνση. Ωστόσο, νεότερες μελέτες εκτιμούν ότι η αλλαγή φορολογικού μοντέλου θα οδηγήσει σε βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες μεταβολές των φορολογικών εσόδων οι οποίες δεν μπορούν να εκτιμηθούν με ακρίβεια ούτε να αντιμετωπιστούν προληπτικώς. Αντίθετα, μακροπρόθεσμα η αλλαγή μοντέλου θα αποδειχθεί προσοδοφόρα εφόσον οι φορολογικές διοικήσεις μπορέσουν να προσαρμόσουν τη φορολογική πολιτική τους.⁴⁴

⁴² Devereux M. & Loretz S., 2008. The effects of EU formula apportionment on corporate tax revenues. Fiscal Studies, 29(1), σελ. 1-10.

⁴³ Spengel C., Ortman – Babel M., Zinn B. & Matenaer S., 2012. A common corporate tax base for Europe. An impact assessment of the draft council directive on a CC(C)TB. ZEW Discussion Papers, No 12-039, σελ. 39.

⁴⁴ Mardan M., Stimmelmayer M., 2017. Tax Revenue losses through Cross-Border Loss Offset: An Insurmountable Hurdle for Formula Apportionment? Center for Economic Studies & Ifo Institute, WP 6368, σελ. 29-30.

Κατόπιν αυτών, τον Μαρτίου 2018, προστέθηκε το άρθρο 78Α υπό τον τίτλο «μηχανισμός αποκατάστασης» (compensation mechanism), το οποίο ορίζει ότι: «Προκειμένου να αποκατασταθούν οι αιφνίδιες μεταβολές στα φορολογικά έσοδα των Κρατών μελών εξαιτίας των φορολογητέων κερδών ή ζημιών που οφείλονται άμεσα και αποκλειστικά από την υιοθέτηση του μοντέλου που προτείνεται με την παρούσα πρόταση Οδηγίας, η Επιτροπή πρέπει να ιδρύσει έναν μηχανισμό αποκατάστασης αποκλειστικού σκοπού, ο οποίος θα τεθεί σε λειτουργία ταυτόχρονα με τη θέση σε ισχύ της παρούσας Οδηγίας. Οι αποζημιώσεις θα προσαρμόζονται ετησίως ούτως ώστε να λαμβάνουν υπόψιν εθνικές ή περιφερειακές αποφάσεις που λήφθηκαν πριν την εφαρμογή της παρούσας. Ο μηχανισμός αποκατάστασης θα χρηματοδοτείται από το δημοσιονομικό πλεόνασμα των Κρατών μελών που καταγράφουν αύξηση στα φορολογικά τους έσοδα και θα λειτουργήσει για επτά έτη. Μετά το διάστημα αυτό, η Επιτροπή θα πρέπει να εκτιμήσει την ανάγκη για παράταση λειτουργίας του μηχανισμού αποκατάστασης και ακολούθως να αποφασίσει την παύση λειτουργίας του ή την παράτασή του για έως 2 έτη ακόμα».

Ως προς τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις, η λήψη δράσης δεν συνδέεται με σημαντικές επιπτώσεις. Περαιτέρω, εκτιμάται ότι η διαμόρφωση ισότιμων όρων φορολογίας και η αντιμετώπιση του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού θα ενισχύσει την φορολογική συνείδηση των εταιρειών. Τέλος, δεν παρατηρείται εξάρτηση του υιοθετούμενου μοντέλου με τα δημοσιονομικά της Ένωσης.

II. Ο ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ

A. Η έννοια της φορολογικής βάσης

Η πρώτη φάση της Πρότασης «θεσπίζει σύστημα κοινής βάσης για τη φορολογία ορισμένων εταιρειών εντός της Ένωσης (κοινή βάση φορολογίας εταιρειών), καθώς και κανόνες για τον υπολογισμό της εν λόγω βάσης, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για την αντιμετώπιση της φοροαποφυγής και μέτρων που σχετίζονται με τη διεθνή διάσταση του προτεινόμενου φορολογικού συστήματος».⁴⁵

Εξ αρχής προκύπτει η ανάγκη εννοιολογικού προσδιορισμού της «φορολογικής βάσης» και η διάκρισή της από το αντικείμενο του φόρου. Από πλευράς δημοσίας οικονομικής, αντικείμενου

⁴⁵ Άρθρο 1 παρ. 1 Πρότασης ΚΒΦΕ 2016, όπως τροποποιήθηκε τον Μάρτιο 2018.

του φόρου είναι η αιτία επιβολής του φόρου, δηλαδή η φορολογητέα ύλη. Αντίστοιχα, για τη νομική επιστήμη και ιδίως για το φορολογικό δίκαιο, αντικείμενο του φόρου είναι η νομική βάση και γενεσιουργός αιτία επιβολής του φόρου.⁴⁶

Αντίθετα, η φορολογική βάση καθορίζει ποσοτικά την ύλη επί της οποίας υπολογίζεται ο φόρος. Κατά τον Φινοκαλιώτη,⁴⁷ φορολογική βάση είναι το μέγεθος επί του οποίου υπολογίζεται ο φόρος σε αναφορά και προς το πρόσωπο του φορολογουμένου. Συνεπώς, η φορολογική βάση προϋποθέτει και προσδιορίζεται επί συγκεκριμένου αντικειμένου φόρου. Μεθοδολογικά, η φορολογική βάση προσδιορίζεται σε δύο στάδια: τον προσδιορισμό της φορολογητέας αξίας και τον υπολογισμό του φόρου.

Η πρώτη φάση της Πρότασης 2016 αφορά κυρίως το πρώτο στάδιο, δηλαδή τον καθορισμό της φορολογητέας αξίας. Αντίθετα, ο υπολογισμός του φόρου που συναρτάται άμεσα και με τους φορολογικούς συντελεστές δε ρυθμίζεται στο πλαίσιο της Πρότασης παρά μόνο εξαιρετικώς. Πιο συγκεκριμένα, ως προς τον προσδιορισμό της φορολογητέας αξίας της φορολογικής βάσης του εισοδήματος νομικών προσώπων, προτείνονται παραδοσιακά δύο τρόποι: α) η φορολόγηση του επιχειρηματικού λειτουργικού κέρδους (= έσοδα μείον κόστος πωληθέντων) είτε β) η φορολόγηση των εσόδων προ τόκων, φόρων, αποσβέσεων και απομειώσεων (EBITDA).

Η επιλογή της εκάστοτε μεθόδου έχει σημαντικές συνέπειες στα φορολογικά έσοδα. Ειδικότερα, η φορολόγηση των κερδών εγκυμονεί τον κίνδυνο της διάβρωσης της βάσης κυρίως μέσω της συρρίκνωσης των ιδίων κεφαλαίων και της χρηματοδότησης μέσω χρέους. Πράγματι, παρατηρείται ότι κατ' εφαρμογή αυτής της μεθόδου ακόμα και εύρωστες επιχειρήσεις παρουσιάζουν μηδενικά κέρδη.⁴⁸ Για το λόγο αυτό, η Πρόταση υιοθετεί τη φορολόγηση των EBITDA, δηλαδή του λειτουργικού αποτελέσματος πλέον τόκων και αποσβέσεων, εκτός αν προβλέπονται ρητώς ως εκπεστές δαπάνες ή απαλλασσόμενα έσοδα. Έτσι, επιτυγχάνεται η φορολόγηση των πραγματικών κερδών των επιχειρήσεων χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν τεχνικές διευθετήσεις και επιχειρηματικές αποφάσεις ως προς τον τρόπο χρηματοδότησης της επιχείρησης.

⁴⁶ Φορτσάκης Θ., Σαββαΐδου Κ., 2014. Φορολογικό Δίκαιο...ό.π., σελ. 24.

⁴⁷ Φινοκαλιώτης, ό.π., σελ. 47.

⁴⁸ Jarass L. & Obermai G., 2008. Tax on earnings before interest and taxes instead of profit – fair, simple and competitive: A conceivable initiative of EU Member States for a common consolidated corporate tax base. EC Tax Review, 2008-3, σελ. 112-113.

Στην παρούσα εργασία έχουν επιλεχθεί οι διατάξεις της πρώτης φάσης της Πρότασης που ενδιαφέρουν αποκλειστικά τη φορολογική επιστήμη. Αντίθετα, δεν θα επεκταθώ σε διατάξεις που προσφέρονται για βαθύτερη λογιστική ανάλυση. Ιδίως, δεν θα επικεντρωθώ στους λογιστικούς κανόνες διαμόρφωσης της κοινής και της ενοποιημένης φορολογικής βάσης (επιμέτρηση, αποτίμηση, απόσβεση, απομείωση) και στις μεταβατικές διατάξεις που αφορούν κανόνες άπαξ εφαρμογής κατά την πρώτη είσοδο στο σύστημα ή έξοδο από αυτό.

B. Πεδίο Εφαρμογής

Το πεδίο εφαρμογής προσδιορίζεται αφενός από το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής (personal scope) και αφετέρου από το εδαφικό πεδίο (territorial scope).⁴⁹ Υπό την έννοια αυτή κρίσιμες είναι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί η εκάστοτε οντότητα για την υπαγωγή της στο σύστημα καθώς και ο εδαφικός δεσμός της με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με την Πρόταση, επιλέξιμες θεωρούνται υποχρεωτικώς⁵⁰ οι εταιρείες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία Κράτους μέλους ή σύμφωνα με τη νομοθεσία τρίτης χώρας σε ό, τι αφορά τις μόνιμες εγκαταστάσεις και έχουν μία από τις μορφές του Παραρτήματος I⁵¹, υπόκεινται σε φόρο του Παραρτήματος II⁵² ή σε παρόμοιο φόρο που θεσπίζεται μεταγενέστερα, ανήκουν σε ενοποιημένο όμιλο με ενοποιημένα έσοδα άνω των 750.000.000€⁵³ για λογιστικούς σκοπούς, πληρούν τις προϋποθέσεις μητρικών-θυγατρικών του άρθρου 3 ή/και διαθέτουν μόνιμη

⁴⁹ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: The territorial scope of the CCCTB, held in 9 March 2006. CCCTB/WP/026/doc/en. Βλ. και Lang M., 2012. The Principle of Territoriality and its Implementation in the Proposal for a Council Directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB). Florida Tax Review, 13(6), σελ. 305-346.

⁵⁰ Andersson K., 2008. An optional and competitive CCCTB.... ό.π., σελ. 94.

⁵¹ Παράρτημα I της Πρότασης 2016. Αφορά το σύνολο των εταιρειών που υπάγονται στο πλαίσιο της Οδηγίας.

⁵² Παράρτημα II της Πρότασης 2016. Αφορά τους φόρους εταιρειών που επιβάλλονται στα Κ-Μ. Για την Ελλάδα, Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων.

⁵³ Το κατώφλι των 750.000.000€ ως προϋπόθεση για την υπαγωγή στο σύστημα της ΚΕΒΦΕ έχει προκαλέσει πολλές αντιδράσεις. Κατά την άποψη της Επιτροπής Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων του ΕΚ, το ποσό των 750.000.000€ περιορίζει σημαντικά το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής και έρχεται σε πλήρη αντίφαση με τους διακηρυγμένους σκοπούς της Πρότασης για υπαγωγή στο σύστημα και των μικρομεσαίων Ομίλων. Η EONY πρότεινε όριο 40εκ. σε ενοποιημένη βάση. Τελικώς, διατηρήθηκε το όριο των 750εκ. αλλά με διατυπωμένη πρόθεση για σταδιακή εξάλειψη του ποσοτικού περιορισμού εντός 7ετίας (αρ. 2 παρ. 2 περ. γ'). Ενδεικτικά: Latest Proposal for CCCTB, Tax Journal, 7 March 2018.

εγκατάσταση ή ψηφιακή μόνιμη εγκατάσταση (digital permanent establishment)⁵⁴ σε άλλο Κ-Μ, όπως η μόνιμη εγκατάσταση και η ψηφιακή μόνιμη εγκατάσταση ορίζονται στο άρθρο 5.⁵⁵

Σημαντική διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της Πρότασης επιτυγχάνεται με την υπαγωγή στο σύστημα της ΚΕΒΦΕ των μονίμων εγκαταστάσεων των φορολογούμενων εταιρειών. Στην αρχική Πρόταση 2011 προβλεπόταν ότι «Η φορολογούμενη εταιρεία θεωρείται ότι έχει μόνιμη εγκατάσταση σε άλλο κράτος εκτός του κράτους στο οποίο βρίσκονται τα κεντρικά όργανα διαχείρισης και ελέγχου, όταν έχει σταθερό τόπο στο εν λόγω κράτος, μέσω του οποίου διεξάγεται εν όλω ή εν μέρει η επιχειρηματική δραστηριότητα [...]» και «Εταιρεία με έδρα σε τρίτη χώρα, η οποία επιλέγει να υπαχθεί στο σύστημα που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία υπόκειται σε φόρο εταιρειών βάσει του εν λόγω συστήματος για το σύνολο του εισοδήματος που προκύπτει από δραστηριότητες ασκούμενες μέσω μόνιμης εγκατάστασης σε κράτος μέλος». Συνεπώς, στο σύστημα της ΚΒΦΕ αρχικά υπάγονταν α) οι μόνιμες εγκαταστάσεις εταιρειών τρίτων χωρών που δραστηριοποιούνται στην εσωτερική αγορά και β) οι μόνιμες εγκαταστάσεις και ψηφιακές μόνιμες εγκαταστάσεις μίας φορολογούμενης εταιρείας που βρίσκονται σε τρίτες χώρες.

Ωστόσο, κατά την εισαγωγή της Πρότασης 2016 κρίθηκε ότι η εφαρμογή της ΚΒΦΕ και για μόνιμες εγκαταστάσεις σε τρίτες χώρες εγκυμονεί τον κίνδυνο αμφισβητήσεων ως προς τον τρόπο ερμηνείας της μόνιμης εγκατάστασης⁵⁶ ενώ παράλληλα διευρύνεται υπερβολικά⁵⁷ το πεδίο εφαρμογής του συστήματος της ΚΕΒΦΕ. Για τον λόγο αυτό τροποποιήθηκε ο ορισμός της μόνιμης εγκατάστασης στο πλαίσιο της Πρότασης ως εξής: «Μία φορολογούμενη εταιρεία θεωρείται ότι έχει μόνιμη εγκατάσταση σε **κράτος μέλος** εκτός του κράτους μέλους στο οποίο εδρεύει για φορολογικούς σκοπούς, όταν έχει σταθερό τόπο στο **εν λόγω άλλο κράτος μέλος**, μέσω του οποίου διεξάγει εν όλω ή εν μέρει την επιχειρηματική της δραστηριότητα [...]». Η τροποποίηση αυτή θεωρήθηκε «σημείο κλειδί» της Πρότασης 2016 και χαρακτηρίστηκε ως επιτυχημένη. Εξάλλου, κατά την άποψη της Επιτροπής, ο ορισμός της μόνιμης εγκατάστασης φορολογούμενης εταιρείας σε τρίτη χώρα ή της μόνιμης εγκατάστασης εταιρείας τρίτης χώρας σε

⁵⁴ Η έννοια της ψηφιακής μόνιμης εγκατάστασης ορίστηκε με την τροποποίηση του Μαρτίου 2018. Επιδιώκει την υπαγωγή στο πεδίο εφαρμογής της ΚΕΒΦΕ και της δραστηριοποίησης μέσω ψηφιακής παρουσίας. «Ψηφιακή μόνιμη εγκατάσταση ορίζεται η σημαντική ψηφιακή παρουσία ενός φορολογουμένου που παρέχει υπηρεσίες σε μία δικαιοδοσία, απευθυνόμενες σε καταναλωτές ή επιχειρήσεις σε αυτή την δικαιοδοσία, σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 5 παρ. 2^α.»

⁵⁵ Προστέθηκε η περ. ζ στο άρθρο 1 σύμφωνα με την οποία [Μία φορολογούμενη εταιρεία θεωρείται ότι έχει σταθερό τόπο στο εν λόγω Κράτος μέλος, όταν έχει ιδίως] «ψηφιακή πλατφόρμα ή επιχείρηση ψηφιακής μορφής που δραστηριοποιείται στη συλλογή και εκμετάλλευση δεδομένων για εμπορικό σκοπό» και η παρ. 2^α στο άρθρο 5 όπου τίθενται τα κριτήρια για τον καθορισμό της ψηφιακής παρουσίας.

⁵⁶ Αιτιολογική Έκθεση Πρότασης ΚΦΒΕ 2016 σελ 11.

⁵⁷ Göndör M., The Common Consolidated Corporate Tax Base in the EU ...ό.π., σελ. 20.

κράτος μέλος, είναι σκόπιμο να ρυθμιστεί από διμερείς φορολογικές συνθήκες και το εθνικό δίκαιο.

Ακολούθησε η τροποποίηση του Μαρτίου 2018, η οποία συμπεριέλαβε στην έννοια της μόνιμης εγκατάστασης και την ψηφιακή μόνιμη εγκατάσταση και ορίστηκαν οι έννοιες της ψηφιακής παρουσίας σε ένα κράτος μέλος και τα κριτήρια για την υπαγωγή στην εν λόγω έννοια. Σύμφωνα με την νέα σκέψη 6^α του Προοιμίου της Πρότασης, οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ψηφιακής οικονομίας, εμπλέκονται συχνά σε επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό εξαιτίας του «άυλου και κινητού χαρακτήρα των ψηφιακών αγαθών» με αποτέλεσμα την απώλεια δισεκατομμυρίων ευρώ φορολογικών εσόδων. «Για να αντιμετωπιστεί αυτή η πραγματική και επείγουσα κοινωνική αδικία, οι ισχύοντες εταιρικοί φορολογικοί κανόνες πρέπει να συμπεριλάβουν την έννοια της ψηφιακής μόνιμης εγκατάστασης με κριτήριο την σημαντική ψηφιακή παρουσία».

Περαιτέρω, με το άρθρο 3 της Πρότασης, ως άμεση ή έμμεση θυγατρική που πληροί τις προϋποθέσεις της οδηγίας νοείται αυτή επί της οποίας η μητρική κατέχει σωρευτικά α) το 50% των δικαιωμάτων ψήφου και β) έχει δικαίωμα κυριότητας άνω του 75% του κεφαλαίου ή κατέχει άνω του 75% των δικαιωμάτων επί των κερδών. Οι προϋποθέσεις για την κατάφαση σχέσης μητρικής – θυγατρικής αλλά και τα ποσοστά συμμετοχής, αποτέλεσαν σημείο τριβής ήδη από τις προκαταρκτικές εργασίες⁵⁸ και τελικά επικράτησε η άποψη της κατά το δυνατόν μεγαλύτερης συμμετοχής της μητρικής στο κεφάλαιο ή τα κέρδη της θυγατρικής. Επίσης, η πρόταση οδηγίας προβλέπει τεχνικούς κανόνες για τον υπολογισμό των ποσοστών 50% και 75% αντίστοιχα.

Αξίζει να αναφερθεί ότι τόσο στην Πρόταση 2011 όσο και στην αρχική Πρόταση 2016 προβλεπόταν ρητή εξαίρεση για τις ναυτιλιακές εταιρίες υπό ειδικό φορολογικό καθεστώς. Η εξαίρεση αυτή, έχει ιδιαίτερη αξία για τα Κράτη Μέλη με σημαντική ναυτιλιακή δραστηριότητα και τελούσε σε συμφωνία με αντίστοιχες εξαιρέσεις που προβλέπονται σε διμερείς συμβάσεις.⁵⁹

⁵⁸ Οι ενστάσεις αφορούσαν είτε την ποιοτική μείωση των κριτηρίων επιλεξιμότητας (από τρία σε δύο) είτε την ποσοτική μείωση των κριτηρίων (μείωση του απαιτούμενου ποσοστού συμμετοχής της μητρικής στη θυγατρική). Τελικά επικράτησε η άποψη ότι ο δεσμός μητρικής - θυγατρικής πρέπει να είναι έντονος κατά τα πρότυπα των ΗΠΑ. Βλ. European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Eligibility Tests for Companies and Definition of a CCCTB Group, held in 10 – 12 December 2007. CCCTB/RD/001/doc/en. Βλ. και Cottani G., 2016. Formulary Apportionment: A revamp in the Post-Base Erosion and Profit Shifting Era?, Intertax, 40(10), σελ. 756. Σύμφωνα με μία συγκριτική μελέτη της μεθόδου επιμερισμού στις πολιτείες των Η.Π.Α το ποσοστό συμμετοχής της μητρικής στη θυγατρική φτάνει μέχρι και το 95%.

⁵⁹ OECD, 2017. Model Tax Convention an Income and on capital: Condensed Version 2017, OECD Publishing, σελ. 219-225 και Φορτσάκης Θ., 2014. Φορολογικό Δίκαιο, ό.π., σελ. 125.

Όμως, με την τελευταία τροποποίηση του Μαρτίου 2018, η σχετική εξαίρεση απαλείφθηκε με την αιτιολογία ότι η ρητή εξαίρεση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων δεν συμβάλλει στην καθολική και ενιαία εφαρμογή της ΚΕΒΦΕ.

Γ. Γενικές Λογιστικές Αρχές

Σύμφωνα με τον Bizioli⁶⁰, η επιλογή της μεθόδου ενοποίησης προϋποθέτει σε κάποια βαθμό την κοινή βάση φορολογίας και συνεπώς την θέσπιση κοινών λογιστικών κανόνων για φορολογικούς σκοπούς.

Το ζήτημα της υιοθέτησης γενικώς αποδεκτών λογιστικών αρχών (General Accepted Accounting Principles) για τον προσδιορισμό της φορολογικής βάσης αποτέλεσε κομβικό ζήτημα για την κοινή βάση φορολογίας εταιρειών. Ήδη, από τις πρώιμες συζητήσεις για την αλλαγή μοντέλου άμεσης φορολόγησης εντός της Ένωσης τέθηκε το ερώτημα της θέσπισης εθνικών κανόνων για τον προσδιορισμό της φορολογικής βάσης, την περιπτωσιολογική αντιμετώπιση ή την υιοθέτηση γενικώς αποδεκτών λογιστικών αρχών.⁶¹

Ανεξάρτητα από την πρόταση και υπό το πρίσμα του εταιρικού δικαίου, στην Ευρωπαϊκή Ένωση προωθήθηκε αποφασιστικά η υιοθέτηση κοινών λογιστικών κανόνων και αρχών για μη φορολογικούς σκοπούς που σύντομα οδήγησε στην ψήφιση της Οδηγίας 2013/34/ΕΕ σχετικά με τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις και τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις. Η ως άνω Οδηγία κρίθηκε συνολικά επιτυχημένη και με δεδομένο αφενός ότι η Επιτροπή τάχθηκε τελικά υπέρ της μεθόδου ενοποίησης⁶² και αφετέρου λαμβάνοντας υπόψιν τα προβλήματα που θα προέκυπταν⁶³ από την μεμονωμένη αντιμετώπιση των λογιστικών αρχών σε εθνικό επίπεδο, πολύ

⁶⁰ Bizioli G., 2016. The Harmonization of the Corporate Income Taxation. The CCCTB and the Lessons from the U.S. In: Grandinetti M., 2016. Corporate Tax Base in the Light of the IAS/IFRS and EU Directive 2013/34. A Comparative Approach. Kluwer Law International BV, The Netherlands, σελ. 235-243.

⁶¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής της 24^{ης} Νοεμβρίου 2003 προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή «Μία εσωτερική αγορά χωρίς φορολογικά εμπόδια των επιχειρήσεων - επιτεύγματα, τρέχουσες πρωτοβουλίες και εναπομείναντα προβλήματα», COM (2003) 726, τελικό.

⁶² Αρχικώς είχαν προταθεί 4 λύσεις: i) Home State Taxation, ii) CCCTB, iii) European Corporate income Tax και iv) harmonized single tax base in the EU. Dahle C., Bäumer M., 2009. Cross-Border Group-Taxation and Loss-Offset in the EU...ό.π., σελ. 3 και Solilová V., Nerudová D., 2014. Missing data and its impact on the CCCTB determination...ό.π., σελ 2.

⁶³ Freedman J. & Macdonald G., 2008. The Tax Base for CCCTB: The Role of Principles. Oxford University Centre for Business Taxation. WP08/07 και Jaatinen I., 2012. IAS/IFRS: A Starting Point for the CCCTB?, Intertax, 40 (4), σελ. 264.

σύντομα το ερώτημα τέθηκε ως η υιοθέτηση των διεθνών προτύπων χρηματοοικονομικής αναφοράς (International Financial Reporting Standards)⁶⁴ ή των ενωσιακών λογιστικών κανόνων.

Εν τέλει, η Επιτροπή υιοθέτησε αυτόνομους λογιστικούς κανόνες για φορολογικούς σκοπούς, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό ταυτίζονται με τους λογιστικούς κανόνες της Οδηγίας 2013/34/ΕΕ. Ωστόσο, οι λογιστικοί κανόνες για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις δεν υιοθετήθηκαν καθολικά διότι θεωρήθηκαν σε κάποιο βαθμό ακατάλληλοι για φορολογικούς σκοπούς κυρίως επειδή επιτρέπουν μεγάλο βαθμό αυτονομίας στην οντότητα ως προς την επιμέτρηση της υπεραξίας και των άυλων περιουσιακών στοιχείων, τον τρόπο αποτίμησης των αποθεμάτων και ως προς τον συντελεστή και τη μέθοδο απόσβεσης με αποτέλεσμα την δημιουργία αμφισβητήσεων μεταξύ της οντότητας και της φορολογικής αρχής.

Συνεπώς, η πρόταση οδηγίας για την κοινή βάση φορολογίας εκκίνησε από τις ρυθμίσεις των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αλλά απέφυγε συνειδητά την απευθείας αναφορά σε γενικές λογιστικές αρχές ή την παραπομπή⁶⁵ στην οδηγία για τις οικονομικές καταστάσεις διότι αυτές απευθύνονται κυρίως στους επενδυτές και τους πρωτεύοντες χρήστες των καταστάσεων και όχι στις φορολογικές διοικήσεις. Εξάλλου, η φορολογική βάση διαμορφώνεται ασφαλέστερα μέσω λεπτομερειακών κανόνων παρά με τη χρήση γενικών και αφηρημένων αρχών. Κατ' ουσία, όμως, η οδηγία για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις είτε υιοθετείται από την πρόταση ΚΕΒΦΕ είτε λειτουργεί ως ερμηνευτικό εργαλείο, στο βαθμό που συμβιβάζεται με τους σκοπούς της φορολογικής νομοθεσίας και ιδιαίτερα σε ζητήματα ορισμών και γενικών αρχών.⁶⁶

Δ. Έσοδα και Δαπάνες

Η Πρόταση της Επιτροπής υιοθετεί τον ευρύτερο δυνατό ορισμό της φορολογικής βάσης προκειμένου να αποφευχθούν περιπτώσεις καταστρατήγησης. Κατ' αρχήν, η βάση υπολογίζεται

⁶⁴ Τα IFRS είναι διεθνείς λογιστικές αρχές βάσει των οποίων συντάσσονται τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ) ή Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ). Παρακολουθούνται, συντάσσονται και τροποποιούνται από έναν ιδιωτικό οργανισμό με έδρα στο Delaware των ΗΠΑ, το IFRS Foundation. Μολονότι δεν έχουν κανονιστική ισχύ, θεωρούνται υψηλού ποιοτικού επιπέδου και επιμέλειας και για τον λόγο αυτό υιοθετούνται από τους μεγαλύτερους πολυεθνικούς Ομίλους. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του δημοκρατικού ελλείματος κατά την θέσπισή τους και να αποκτήσουν κανονιστική ισχύ εντός της Ένωσης, προβλέφθηκε ειδική ενδο-ευρωπαϊκή διαδικασία περιπτώσιολογικής υιοθέτησής τους με τον Κανονισμό 1606/2002. Βλ. Περάκης Ε....ό.π. σελ. 11-18.

⁶⁵ Κατ' εξαίρεση, το άρθρο 11 «Εκπτώση Φόρου για Ανάπτυξη και Επενδύσεις» παρέπεμπε ρητώς στην Οδηγία 2013/34/ΕΕ για τον καθορισμό των στοιχείων παθητικού. Ωστόσο, όπως θα αναπτυχθεί στο επόμενο κεφάλαιο, η ΕΦΑΕ καταργήθηκε και συνεπώς και η παραπομπή στην εν λόγω οδηγία. Πάντως, το άρθρο 11 προσφέρεται για να αναδειχθεί η ομοιότητα των λογιστικών ρυθμίσεων μεταξύ της πρότασης και της εν λόγω οδηγίας.

⁶⁶ Jaatinen I., IAS/IFRS: A starting point....ό.π., σελ. 265.

επί του συνόλου των εσόδων⁶⁷ μείον των ρητώς απαλλασσόμενων εσόδων, των εκπιπτόμενων δαπανών και των λοιπών στοιχείων που εκπίπτουν.⁶⁸

Από τα ρητώς απαλλασσόμενα έσοδα⁶⁹ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ρητή εξαίρεση για το προϊόν διάθεσης μετοχών και τα εισπραττόμενα διανεμηθέντα κέρδη, υπό την προϋπόθεση ότι η φορολογούμενη εταιρεία διατηρούσε τουλάχιστον το 10% του κεφαλαίου ή το 10% των δικαιωμάτων ψήφου επί 12 συνεχόμενους μήνες. Με τον τρόπο αυτό εκτιμάται ότι επιτυγχάνεται ικανοποιητικά η αποφυγής διπλής φορολόγησης και παράλληλα υπηρετείται η απλότητα του συστήματος.⁷⁰ Βέβαια, η απαλλαγή ελλοχεύει τον κίνδυνο διπλής μη φορολόγησης του εισοδήματος αυτού, όταν και η διανέμουσα εταιρεία δεν φορολογείται από το κράτος πηγής.⁷¹ Το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με ρήτρα διασφάλισης (safeguard clause) και την μετάπτωση στο σύστημα της πίστωσης, όπως θα αναλυθεί στο κεφάλαιο περί κανόνων κατά της φοροαποφυγής. Περαιτέρω, απαλλάσσεται ρητώς «το εισόδημα μόνιμης εγκατάστασης που εισπράττει η φορολογούμενη εταιρεία στο κράτος μέλος όπου η τελευταία εδρεύει για φορολογικούς σκοπούς». Με το τρόπο αυτό αποφεύγεται η διπλή φορολόγηση του ίδιου εισοδήματος και στο Κράτος πηγής και στο Κράτος κατοικίας και ταυτόχρονα αποφεύγεται η διαδικασία υπολογισμού του καταβληθέντος φόρου για την εφαρμογή της μεθόδου πίστωσης φόρου.

Με αντίστοιχη ευρύτητα προσεγγίζονται και οι δαπάνες⁷² (deductible expenses) με κριτήριο το «άμεσο επιχειρηματικό συμφέρον»⁷³ της φορολογούμενης εταιρείας. Έτσι, η πρόταση οδηγίας υιοθετεί τον κανόνα που ισχύει στα πιο σύγχρονα φορολογικά συστήματα και απονέμει στην

⁶⁷ Έσοδα: το προϊόν των πωλήσεων και κάθε άλλης συναλλαγής, χωρίς φόρο προστιθέμενης αξίας και λοιπούς φόρους ή δασμούς που εισπράττονται για λογαριασμό κυβερνητικών οργανισμών, χρηματικής φύσεως ή μη, συμπεριλαμβανομένου του προϊόντος της διάθεσης στοιχείων ενεργητικού και δικαιωμάτων, οι τόκοι, τα μερίσματα και παντός είδους διανομή κερδών, το προϊόν εκκαθαρίσεων, τα δικαιώματα, οι επιδοτήσεις και ενισχύσεις, οι δωρεές υπέρ της εταιρείας, οι αποζημιώσεις και οι χαριστικές πληρωμές. Τα έσοδα περιλαμβάνουν επίσης τις μη χρηματικές δωρεές στις οποίες προβαίνει η φορολογούμενη εταιρεία. Τα έσοδα δεν περιλαμβάνουν το μετοχικό κεφάλαιο που αντλεί η φορολογούμενη εταιρεία ή τις οφειλές προς αυτή που εξοφλούνται (αρ. 4 περ. 5).

⁶⁸ Άρθρο 7 Πρότασης ΚΒΦΕ 2016.

⁶⁹ Άρθρο 8 Πρότασης ΚΒΦΕ 2016.

⁷⁰ Προοίμιο Πρότασης, σκ. 7 και Αιτιολογική Έκθεση σελ. 11.

⁷¹ Στην πραγματικότητα πρόκειται για εφαρμογή της μεθόδου εξαίρεσης για τα συγκεκριμένα εισοδήματα. Δηλαδή, το Κράτος κατοικίας (ΚΜ) ρητώς παραιτείται της φορολόγησης των συγκεκριμένων εισοδημάτων με το σκεπτικό ότι θα φορολογηθούν στο Κράτος πηγής.

⁷² Δαπάνες: Μειώσεις του καθαρού μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας κατά τη λογιστική περίοδο με τη μορφή εκροών ή μείωση της αξίας στοιχείων ενεργητικού ή με τη μορφή αναγνώρισης ή αύξησης της αξίας στοιχείων του παθητικού, πέραν αυτών που σχετίζονται με παντός είδους διανομή, χρηματικής φύσης ή μη, σε μετόχους ή κατόχους μετοχικού κεφαλαίου δυνάμει ακριβώς αυτής τους της ιδιότητας (αρ. 4 περ. 6).

⁷³ Garzyńska J., 2016. Common Consolidated Corporate Tax Base (Ccctb) In the Theory of Corporate Finance. International Journal of Accounting and Taxation, 4(1), σελ. 39.

φορολογούμενη οντότητα τη διακριτική ευχέρεια ως προς τον χαρακτηρισμό των δαπανών ως εκπιπτόμενων με γνώμονα το επιχειρηματικό της συμφέρον.

Ιδιαίτερες καινοτομίες ως προς την έκπτωση δαπανών στο σύστημα της ΚΒΦΕ είναι η α) υπερ-έκπτωση δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη, β) η έκπτωση φόρου για ανάπτυξη και επενδύσεις και γ) ο κανόνας περιορισμού των τόκων.⁷⁴

α) Υπερ-έκπτωση δαπανών για Έρευνα και Ανάπτυξη

Στον απόηχο της οικονομικής κρίσης και με τις πλέον έγκυρες πηγές να καταδεικνύουν την υπεροχή των μεγάλων διεθνών αγορών (ΗΠΑ, Κίνα και Ιαπωνία) σε δείκτες ανάπτυξης και επενδύσεων⁷⁵, η Επιτροπή υιοθέτησε στην Πρόταση Οδηγίας επενδυτικά φορολογικά κίνητρα, διευρύνοντας έτσι το «ήδη γενναιόδωρο καθεστώς της Πρότασης 2011». Απώτερος στόχος, στο πλαίσιο της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι η αύξηση του ποσοστού δαπανών σε E&A από 2% σε 3% του ΑΕΠ.

Συγκεκριμένα, «προκειμένου να δοθούν επενδυτικά κίνητρα και να στηριχθεί η καινοτομία»⁷⁶, η Επιτροπή εισήγαγε ειδική έκπτωση πλέον του γενικού κανόνα για δαπάνες E&A. Ειδικότερα, παρέχεται στις φορολογούμενες εταιρίες δικαίωμα έκπτωσης επιπλέον 50% για δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης με εξαίρεση τις δαπάνες σε κινητά ενσώματα πάγια στοιχεία. Εκτός από την ακίνητη περιουσία (που δεν χρηματοδοτείται με τη μορφή έκπτωσης δαπανών)⁷⁷, οι δαπάνες θα πρέπει να καταλογίζονται εξ ολοκλήρου στο έτος πραγματοποίησής τους. Ειδικότερα, αν οι δαπάνες E&A υπερβούν τα 20.000.000€, το ποσοστό έκπτωσης μειώνεται στο 25% για το υπερβάλλον ποσό.

Κατ' εξαίρεση, νεοφυείς επιχειρήσεις δικαιούνται ενισχυμένη υπερ-έκπτωση δαπανών σε ποσοστό επιπλέον 100% εφόσον α) είναι μη εισηγμένες στο χρηματιστήριο, β) απασχολούν μεσοσταθμικά⁷⁸ εντός του φορολογικού έτους λιγότερους από 50 εργαζομένους, γ) έχουν ετήσιο

⁷⁴ Ο κανόνας περιορισμού των τόκων, όπως και όλες οι ρήτρες διασφάλισης που αναφέρονται κατά τόπους, θα αναλυθούν στο κεφάλαιο «Ειδικές Ρήτρες Διασφάλισης» για λόγους συνοχής.

⁷⁵ European Commission, Directorate - General for Taxation and Customs Union and Directorate - General for Economic and Financial Affairs, 2013. Taxation paper No 38, Tax Reforms in the EU Member States: Tax Policy challenges for economic growth and fiscal sustainability.

⁷⁶ Προοίμιο Πρότασης ΚΒΦΕ 2016, σκ. 8.

⁷⁷ Σύμφωνα με στοιχεία της βάσης δεδομένων της Eurostat, οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης σε ακίνητα πάγια (R&D buildings) καταλαμβάνει μόνο το 3% των επιχειρηματικών δαπανών E&A. Υπό το πρίσμα αυτό, εξηγείται η ρητή εξαίρεση των ακινήτων ενσωμάτων παγίων από τις διατάξεις της παρούσας πρότασης.

⁷⁸ Δεν παρέχονται επαρκείς πληροφορίες για τον τρόπο υπολογισμού των εργαζομένων. Θεωρώ ότι το ζήτημα μπορεί να επιλυθεί με ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων περί υπολογισμού των εργαζομένων για την φόρμουλα επιμερισμού των κερδών.

κύκλο εργασιών ή/και ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα 100.000.000€, δ) δεν έχει καταχωριστεί (ή δεν έχει κάνει έναρξη δραστηριότητας) για πάνω από 5 έτη, ε) δεν έχουν συσταθεί μέσω συγχώνευσης και στ) δεν έχουν συνδεδεμένες επιχειρήσεις.

Ωστόσο, με την τελευταία τροποποίηση της Πρότασης από την Επιτροπή Οικονομικών και Νομισματικών υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, επήλθαν ορισμένες τροποποιήσεις που κατέστησαν τις διατάξεις για την υπερ-έκπτωση δαπανών λιγότερο γενναιόδωρες με το σκεπτικό ότι έτσι επιτυγχάνεται η έκπτωση γνήσιων δαπανών⁷⁹ για έρευνα και ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, α) καταργήθηκε εντελώς το η υποπαρ. 2 της παρ. 3 του άρθρου 9 που αφορούσε την υπερ-έκπτωση 100% των δαπανών για νεοφυείς επιχειρήσεις και β) τροποποιήθηκε η υποπαρ. 1 της παρ. 3 του ίδιου άρθρου που αφορούσε την έκπτωση 50% έως 20εκ. ευρώ και 25% άνω των 20εκ. ευρώ για δαπάνες E&A. Με τη νέα διάταξη, η έκπτωση δαπανών για E&A περιορίζεται σε ποσοστό 10% έως 20εκ. ευρώ και μόνο για δαπάνες που σχετίζονται με μισθοδοσία εργαζομένων, εξαρτημένων πρακτόρων, υπεργολάβων και ελευθέρων επαγγελματιών. Έτσι, τα κίνητρα για E&A καθίστανται σαφώς πιο περιορισμένα.

Όπως φαίνεται από την προτεινόμενη διάταξη, η Επιτροπή υιοθετεί το μοντέλο της παροχής φορολογικών κινήτρων (tax incentives) για την προώθηση της καινοτομίας έναντι της απευθείας επιχορήγησης (direct subsidies). Ωστόσο, η βιβλιογραφία και τα διεθνή fora δεν συμφωνούν πάντοτε για την αποτελεσματικότητα της εκάστοτε μεθόδου. Έτσι, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο θεωρεί ότι η επιλογή του ενός ή του άλλου μοντέλου ενίσχυσης της καινοτομίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τομέα δραστηριοποίησης της εκάστοτε εταιρείας.

Επιχειρώντας μία αξιολόγηση της υιοθετούμενης διάταξης, η παροχή φορολογικών επενδυτικών κινήτρων μέσω της έκπτωσης δαπανών αναμένεται να συνδράμει στην αύξηση των άμεσων επενδύσεων και πιθανώς να επιτύχει τον στόχο του 3% μέχρι το 2020. Όμως, η μετα-ανάλυση δεδομένων έχει δείξει ότι οι επιπτώσεις των φορολογικών επενδυτικών κινήτρων περιορίζονται πάντοτε από την ανελαστικότητα των δαπανών. Έτσι, η αύξηση των δεικτών ανάπτυξης δεν αναμένεται να είναι τόσο θεαματική όσο θα ήταν με την υιοθέτηση απευθείας επιχορηγούμενων επενδύσεων ή με συνδυασμό των δύο μοντέλων.⁸⁰

⁷⁹ Προοίμιο Πρότασης ΚΒΦΕ 2016, σκ.8.

⁸⁰ European Commission, Taxation Paper No 69-2017, Towards a European R&D Incentive? An assessment of R&D Provisions under a Common Corporate Tax Base. D' Andria D., Pontikakis D. & Skonieczna A.

β) Έκπτωση φόρου για ανάπτυξη και επενδύσεις (ΕΦΑΕ)

Ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους φορείς φορολογικού σχεδιασμού είναι η αντιμετώπιση της υποκεφαλαιοδότησης (thin capitalization). Ως υποκεφαλαιοδοτούμενη (thinly capitalized) ορίζεται μία εταιρεία με υψηλή αναλογία χρέους προς ίδια κεφάλαια.⁸¹ Επειδή, στα περισσότερα φορολογικά καθεστώτα το χρέος αντιμετωπίζεται ευνοϊκότερα από το κεφάλαιο (το κόστος δανεισμού εκπίπτει ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο με τα διανεμόμενα μερίσματα) προκαλείται ασυμμετρία στη σχέση χρέους προς μετοχικό κεφάλαιο. Η δυσαναλογία αυτή, όταν λαμβάνει σημαντική έκταση, αφενός εγκυμονεί κινδύνους για την οικονομική κατάσταση των εταιρειών και αφετέρου ευνοεί την καταχρηστική χρηματοδότηση μέσω χρέους έναντι ιδίων κεφαλαίων.

Η αντιμετώπιση του φαινομένου είναι σύνθετη διότι συνδέεται άμεσα με τις επενδυτικές αποφάσεις των επιχειρήσεων και τις επιπτώσεις στους φορολογικούς συντελεστές. Πράγματι, ορισμένες έρευνες εγείρουν ερωτήματα ως προς το πως θα επηρεάσει ένας κανόνας ανωτάτων ορίων του λόγου χρέους προς μετοχικό κεφάλαιο τις επενδυτικές αποφάσεις των επιχειρήσεων. Από την άλλη, η επικρατέστερη μέθοδος κατά του thin capitalization, το σύστημα ACE (allowance for corporate equity)⁸², στην απλή του μορφή, οδηγεί σε συρρίκνωση της φορολογικής βάσης και συνεπώς εγκυμονεί κινδύνους φορολογικού ανταγωνισμού στους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές.

Ως εναλλακτική στη σχέση χρέους/ιδίων κεφαλαίων προτείνεται από ορισμένους αναλυτές ή εφαρμογή του κανόνα των «ίσων αποστάσεων». Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, η εκάστοτε πράξη χρηματοδότησης ελέγχεται με την «αρχή των ίσων αποστάσεων» ως προς το κόστος της, τα δικαιώματα και τις ενστάσεις του δανειστή (σε περίπτωση δανείου), τη σκοπιμότητα της χρηματοδότησης και κυρίως ελέγχεται κατά πόσο η ίδια συναλλαγή θα λάμβανε χώρα υπό τους ίδιους όρους μεταξύ τρίτων μερών. Η εφαρμογή της αρχής των ίσων αποστάσεων, μάλλον περιπλέκει την κατάσταση και για αυτό δεν έχει υιοθετηθεί από πολλά Κράτη που εφαρμόζουν κανόνες κατά της υποκεφαλαιοδότησης.⁸³

Στην Πρόταση ΚΒΦΕ 2016⁸⁴ εισάγεται μηχανισμός για την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων μέσω χρέους αντί μέσω μετοχικού κεφαλαίου (rule against debt bias) και

⁸¹ Dourado A. & Rita de la Feria, 2008. Thin Capitalization Rules in the Context of the CCCTB. Oxford University Centre for Business Taxation. WP08/04, σελ. 1.

⁸² Parillo K., 2012. The Allowance for Corporate Equity and the CCCTB. More Efficient Ways to tax Corporate Income? Worldwide Tax Daily, 2012, σελ. 117-118.

⁸³ Parillo K., 2012. The Allowance for Corporate Equity ...ό.π., σελ. 118.

⁸⁴ Άρθρο 11.

υιοθετείται, ως βασικό εργαλείο, ο έλεγχος της αναλογίας χρέος προς ίδια κεφάλαια. Σύμφωνα με τις διατάξεις της Πρότασης ορίζεται ειδική «βάση μετοχικού κεφαλαίου ΕΦΑΕ», η οποία προκύπτει από τη διαφορά μεταξύ του μετοχικού κεφαλαίου της φορολογούμενης εταιρίας και της αξίας της συμμετοχής της στο κεφάλαιο συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Επί των αυξήσεων της βάσης αυτής υπολογίζεται -βάσει συγκεκριμένων αποδόσεων- έκπτωση από τη φορολογική βάση της φορολογούμενης εταιρείας και αντίστοιχα, επί των μειώσεων της βάσης επιβάλλεται φορολογική επιβάρυνση. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται κίνητρο στις εταιρείες να αυξάνουν το μετοχικό τους κεφάλαιο, δηλαδή να χρηματοδοτούν μέσω κεφαλαίου και όχι μέσω δανεισμού, χωρίς ωστόσο να επιτρέπεται καταστρατήγηση της ΕΦΑΕ μέσω της επένδυσης σε συνδεδεμένες επιχειρήσεις (για αυτό η βάση ΕΦΑΕ δεν λαμβάνει υπόψη της τις συμμετοχές σε συνδεδεμένες επιχειρήσεις).

Ωστόσο, με την τροποποίηση της πρότασης οδηγίας, καταργήθηκε το άρθρο 11 «Έκπτωση Φόρου για Ανάπτυξη και Επενδύσεις». Πλέον, η σχέση χρέους προς ίδια κεφάλαια ελέγχεται μόνο με τον κανόνα περιορισμού των τόκων, όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο. Άλλωστε, σύμφωνα με την σκέψη 10 του Προοιμίου, «[...] ένας τέτοιος περιορισμός των εκπιπόμενων τόκων συνιστά κατάλληλο και επαρκές εργαλείο για τον σκοπό αυτό (ελέγχου της σχέσης χρέους προς μετοχικό κεφάλαιο)».

Συνολικά, η ευρεία διαμόρφωση των εσόδων και των δαπανών κρίνεται απλούστερη και συνεπώς προτιμότερη από την περιπτωσιολογική καταγραφή. Η περιπτωσιολογική καταγραφή υιοθετείται μόνο για περιπτώσεις δαπανών που ρητώς δεν εκπίπτουν, όπως καταγράφονται στο άρθρο 12 της πρότασης οδηγίας. Από τον κατάλογο των μη εκπιπόμενων δαπανών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσθήκη της περ. κ' στο άρθρο 12, σύμφωνα με την οποία δεν εκπίπτουν «έξοδα δικαιούχων που βρίσκονται σε κράτη που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των μη συνεργάσιμων κρατών για φορολογικούς σκοπούς, σύμφωνα με τον ορισμό του αρ. 4 περ. 30^α».⁸⁵

Ε. Λοιποί κανόνες υπολογισμού

Η πρόταση οδηγίας προβλέπει αναλυτικούς λογιστικούς κανόνες για τον ποσοτικό και χρονικό προσδιορισμό της φορολογητέας βάσης. Αναλυτικότερα, οι διατάξεις των άρθρων 16 έως 52 αναφέρονται στην αρχή του δεδουλευμένου (accrual accounting), στην αρχή του ενιαυσίου των φορολογικών χρήσεων, στους κανόνες επιμέτρησης, αποτίμησης αποθεμάτων, κυκλοφορούντων και σύνθετων χρηματοοικονομικών στοιχείων, στη λογιστική αντιμετώπιση για φορολογικούς

⁸⁵ Βλ. Τροποποίηση 2018.

σκοπούς των μακροχρόνιων συμβάσεων (και την επιλογή μεθόδου κατανομής των συμβάσεων αυτών στο φορολογικό έτος) , στην φορολογική αντιμετώπιση των προβλέψεων και των επισφαλών απαιτήσεων καθώς και στην αντιμετώπιση κερδών και ζημιών από μέσα αντιστάθμισης.

Στο πλαίσιο της παρούσας δεν κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν οι ως άνω τεχνικοί κανόνες, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό παρουσιάζουν ομοιότητες με την Οδηγία 201/34/ΕΕ για τις οικονομικές καταστάσεις και ως εκ τούτου αφορούν περισσότερο τη λογιστική επιστήμη.

Περισσότερο ενδιαφέρον από θεωρητικής σκοπιάς παρουσιάζει το κεφάλαιο περί αποσβέσεων με το οποίο εισάγεται για πρώτη φορά η έννοια της «ομαδικής απόσβεσης» στοιχείων ενεργητικού η οποία αναμένεται ότι θα αποφορτίσει τις επιχειρήσεις από την τήρηση μητρώου παγίων για κάθε στοιχείο ενεργητικού ατομικά.⁸⁶ Στη γενική σύλληψη, ομαδοποιούνται τα στοιχεία του ενεργητικού που υπόκεινται σε απόσβεση και απασβέννυνται ομαδικά κατά 25% ετησίως. Αντίθετα, ορισμένα πάγια στοιχεία με μεγάλη διάρκεια ωφέλιμης ζωής (κτίρια, δομές και άλλα στοιχεία) ακολουθούν τους παραδοσιακούς κανόνες ατομικής απόσβεσης.

Ενδιαφέρουσα υπήρξε και η διάταξη του άρθρου 42 περί μεταχείρισης ζημιών με την οποία παρεχόταν η δυνατότητα στη μητρική εταιρεία να εκπίπτει εντός του ίδιου φορολογικού έτους ζημίες των άμεσων θυγατρικών της. Ωστόσο, ούτε η ρύθμιση αυτή θα ερευνηθεί περαιτέρω, δεδομένου ότι με την τελευταία τροποποίηση της πρότασης οδηγίας διεγράφη ολικώς η σχετική δυνατότητα.

Τέλος, στο έβδομο και όγδοο κεφάλαιο (άρθρα 53-57) της πρότασης οδηγίας για την κοινή βάση φορολογίας εταιρειών ρυθμίζονται οι σχέσεις των φορολογούμενων εταιρειών με τρίτες οντότητες και με συνδεδεμένες επιχειρήσεις. Η πρόταση οδηγίας υιοθετεί τον ορισμό των συνδεδεμένων επιχειρήσεων καθώς και ποσοτικά κριτήρια για τον καθορισμό του υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής. Στις σχέσεις μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων προβλέπεται η εφαρμογή της «αρχής των ίσων αποστάσεων» (arm's length principle) για τη διόρθωση των τιμών σε συναλλαγές μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων⁸⁷, όταν οι όροι που επιβάλλονται διαφέρουν ουσιωδώς από αυτούς που θα είχαν συμφωνηθεί μεταξύ ανεξάρτητων επιχειρήσεων.

⁸⁶ Προοίμιο Πρότασης ΚΒΦΕ 2016, σκ. 11.

⁸⁷ Η αρχή των ίσων αποστάσεων θεωρείται από τον ΟΟΣΑ η πλέον κατάλληλη μέθοδος για την αντιμετώπιση των καταχρήσεων και της μεταβιαστικής τιμολόγησης. Ωστόσο, με την επιλογή μεθόδου ενοποίησης, η πρόταση οδηγίας

III. Ο ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Μετά την διαμόρφωση των φορολογικών βάσεων των φορολογούμενων εταιρειών, ακολουθεί η ενοποίηση των βάσεων σε επίπεδο Ομίλου. Η διαδικασία δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και σε κάθε περίπτωση δεν απασχόλησε στο πλαίσιο της εργασίας. Για την κατανοήση του επόμενου κεφαλαίου, που αφορά την μέθοδο επιμερισμού των ενοποιημένων αποτελεσμάτων, αρκεί η επισήμανση ότι κατά την ενοποίηση των αποτελεσμάτων απαλείφονται οι ενδοομιλικές συναλλαγές.⁸⁸ Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζεται η στρέβλωση των οικονομικών μεγεθών μέσω πλασματικών συναλλαγών και μεταβιβαστικών τιμολογήσεων.

Η Πρόταση υιοθετεί την κατανομή των ενοποιημένων αποτελεσμάτων⁸⁹ με βάση μαθηματικό τύπο επιμερισμού, δίνοντας ίση βαρύτητα σε τέσσερις συντελεστές ως εξής: συντελεστή εργασίας (μισθοδοσία και αριθμός εργαζομένων), συντελεστή πωλήσεων, συντελεστή στοιχείων ενεργητικού και συντελεστή προσωπικών δεδομένων (συλλογή και επεξεργασία).⁹⁰ Δείτε το **Σχήμα 1**.

Σχήμα 1: Μαθηματικός Τύπος Επιμερισμού

$$\begin{aligned} & \textit{Amendment} \\ \text{Share A} = & \left(\frac{1}{4} \frac{\text{Sales}^A}{\text{Sales}^{\text{Group}}} + \frac{1}{4} \left(\frac{1}{2} \frac{\text{Payroll}^A}{\text{Payroll}^{\text{Group}}} + \frac{1}{2} \frac{\text{No of employees}^A}{\text{No of employees}^{\text{Group}}} \right) + \frac{1}{4} \frac{\text{Assets}^A}{\text{Assets}^{\text{Group}}} \right. \\ & \left. + \frac{1}{4} \left(\frac{1}{2} \frac{\text{Data collected}^A}{\text{Data collected}^{\text{Group}}} + \frac{1}{2} \frac{\text{Data exploited}^A}{\text{Data exploited}^{\text{Group}}} \right) \right) \\ & * \text{Con'd Tax Base} \end{aligned}$$

Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2018.

Οι συγκεκριμένοι συντελεστές κρίθηκαν προσφορότεροι διότι αντανακλούν τη δημιουργία επιχειρηματικού κέρδους και είναι σχετικά ανθεκτικοί σε μεθόδους διάβρωσης ή καταχρηστικών πρακτικών. Πράγματι, τα αντίστοιχα μοντέλα επιμερισμού (FA) που ισχύουν στον Καναδά και τις ΗΠΑ και που αποτέλεσαν το σχέδιο επί του οποίου στηρίχθηκε η Πρόταση, χρησιμοποιούν τους

αξιοποιεί την εν λόγω αρχή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και ιδιαίτερα σε συναλλαγές με συνδεδεμένες επιχειρήσεις εκτός του Ομίλου.

⁸⁸ Άρθρο 9 Πρόταση ΚΕΒΦΕ 2016.

⁸⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 2 και 7 παρ. 2 η βάση επιμερίζεται μόνο όταν είναι θετική. Αντίθετα, οι ζημίες μεταφέρονται στην επόμενη χρήση και συμψηφίζονται.

⁹⁰ Ο συντελεστής δεδομένων προστέθηκε με την τροποποίηση του άρθρου 28 της Πρότασης 2016.

συντελεστές πωλήσεων, στοιχείων ενεργητικού και εργασίας.⁹¹ Αντίθετα, ο τέταρτος συντελεστής αποτελεί καινοτομία της πρότασης με το σκεπτικό ότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της ψηφιακής οικονομίας η συλλογή δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς συνδέεται αιτιωδώς με την επίτευξη επιχειρηματικού κέρδους.⁹²

Θεωρητικά,⁹³ η επιλογή πολλαπλών συντελεστών υπερτερεί έναντι της επιλογής ενός μόνο συντελεστή, ανταποκρίνεται καλύτερα στην «σύλληψη» των γενεσιουργών παραγόντων επιχειρηματικού κέρδους και συνεπώς περιορίζει την αστάθεια και την τυχαιότητα του αποτελέσματος κατά τη διαδικασία επιμερισμού.⁹⁴

Εξάλλου, οι πολλαπλοί συντελεστές αφενός περιορίζουν τις τεχνητές μεθοδεύσεις και συνεπώς αποτρέπουν τις μεθόδους διάβρωσης της βάσης και αφετέρου σταθεροποιούν τον επιμερισμό σε βάθος χρόνου. Σε κάθε περίπτωση, η εισαγωγή περαιτέρω παραγόντων που δεν σχετίζονται άμεσα με τα οικονομικά μεγέθη του ομίλου (π.χ. μακρο-οικονομικά στοιχεία του κλάδου δραστηριότητας) παρέχουν μεγαλύτερη ασφάλεια έναντι της «χειραγώγησης» των συντελεστών, ωστόσο συνιστά μία μη ρεαλιστική λύση με βάση την πολιτική βούληση των Κρατών μελών.⁹⁵

Περαιτέρω, από την αρχική πρόταση 2011 μέχρι και την τελική μορφή της ισχύουσας πρότασης, υιοθετείται *απαρέγκλιτα* η ισοκατανομή των επιμέρους συντελεστών.⁹⁶ Κατ' εξαίρεση προβλέπεται η ανακατανομή των συντελεστών σε περίπτωση που από τη φύση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των φορολογούμενων εταιρειών δεν προκύπτουν δεδομένα για κάποιον εκ των συντελεστών.⁹⁷

⁹¹ Ortmann R., 2015. Uncertainty in weighting formulary apportionment factors and its impact on after-tax income of multinational groups. Arqus – Discussion Papers in Quantitative Tax Research, 184, σελ. 2-3.

⁹² Προοίμιο Τροποποιήσεων 2018 ΚΕΒΦΕ.

⁹³ Ωστόσο, η σύγχρονη τάση στις ΗΠΑ και τον Καναδά είναι πλέον η εφαρμογή μόνο ενός ή δύο συντελεστών ακόμα και με διαφορετική βαρύτητα προκειμένου να δοθούν επενδυτικά κίνητρα. Ενδεικτικά: Lliopis E., 2017. Formulary Apportionment in the European Union, Intertax, 15(10), σελ. 634 και Cottani G., 2016. Formulary Apportionment...ό.π., σελ. 757.

⁹⁴ Le Plan, 1984 & Martens-Wiener, 2006 όπως παρατίθενται σε: Eberhartinger E. & Petutsching M., 2017. CCCTB: The employment factor game. European Journal of Law and Economics, 43, σελ. 335.

⁹⁵ Kiesewetter D., Steigenberger T. & Stier M., 2014. Can formula apportionment really prevent multinational enterprises from profit shifting? The role of asset valuation, intragroup debt, and leases. Arqus - Diskussionbeiträge zur quantitativen Steuerlehre, 175, σελ. 3.

⁹⁶ Πρόκειται για παραλλαγή του μοντέλου επιμερισμού της Μασαχουσέτης που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1957 στις ΗΠΑ. Lliopis E., 2017. Formulary Apportionment ...ό.π., σελ. 633.

⁹⁷ Η εξαίρεση αυτή εισήχθη μαζί με τον συντελεστή δεδομένων και είναι απαραίτητη για τη λειτουργία της φόρμουλας. Για παράδειγμα σε περίπτωση που μία φορολογούμενη εταιρεία δεν συλλέγει προσωπικά δεδομένα για εμπορικούς σκοπούς, οι λοιποί συντελεστές θα λαμβάνονται υπόψιν κατά 1/3 έκαστος. Δύσκολα μπορεί να νοηθεί η

Ως εναλλακτική λύση έχει διερευνηθεί από κάποιους συγγραφείς η πιθανότητα ελεύθερης κατανομής του βάρους των συντελεστών από το κάθε εμπλεκόμενο Κράτος, με τη διαπίστωση, πάντως, ότι η απονομή διακριτικής ευχέρειας στα Κράτη ως προς τον καθορισμό της βαρύτητας των συντελεστών ενδέχεται να οδηγήσει αφενός σε μη θεμιτό φορολογικό ανταγωνισμό μεταξύ των Κρατών και αφετέρου να έχει μη προβλέψιμες συνέπειες στις επενδυτικές αποφάσεις των πολυεθνικών Ομίλων.⁹⁸ Αντίθετα, η μοναδική έρευνα στο πλαίσιο της συγκεκριμένης Πρότασης⁹⁹ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κατανομή του βάρους των φορολογικών συντελεστών από τα ΚΜ οδηγεί μεν σε μη προβλέψιμες συνέπειες ως προς το εύρος της φορολογικής βάσης, ωστόσο το γεγονός αυτό δεν συνδέεται βάσιμα με την επίδραση στις επενδυτικές αποφάσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων ή με την μείωση των φορολογικών εσόδων των ΚΜ. Για το λόγο αυτό, προτείνεται η διεύρυνση της φορολογικής αρμοδιότητας των ΚΜ ως προς την κατανομή των συντελεστών από τις φορολογικές διοικήσεις σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί η ψήφιση της συγκεκριμένης πρότασης. Σε κάθε περίπτωση, η παραλλαγή αυτή δεν έχει συζητηθεί σοβαρά στο πλαίσιο της παρούσας Πρότασης.

Στην αρχική Πρόταση προβλεπόταν με το άρθρο 28 γενική ρήτρα διασφάλισης (safeguard clause) με την οποία δινόταν υπό ορισμένες προϋποθέσεις η δυνατότητα στην κύρια φορολογική αρχή¹⁰⁰ ή στην κύρια φορολογούμενη εταιρεία να προβάλλει αντιρρήσεις κατά της μεθόδου επιμερισμού και να υπολογίσει τα αποτελέσματα βάσει εναλλακτικής μεθόδου. Η δυνατότητα αυτή καταργήθηκε ρητώς με την τροποποίηση του 2018. Η απουσία ρήτρας διασφάλισης αντικαθίσταται με την πρόβλεψη μηχανισμού επίλυσης διαφορών (dispute resolution mechanism) για την επίλυση τυχόν διαφωνιών ως προς την κατανομή των ενοποιημένων αποτελεσμάτων, όταν ο επιμερισμός δεν αντανακλά την «οικονομική δραστηριότητα». Ωστόσο, η νέα ρύθμιση είναι σαφώς γενικότερη ενώ η σύσταση του εν λόγω μηχανισμού επαφίεται στην κρίση της Επιτροπής.¹⁰¹

εφαρμογή της εξαίρεσης για τους υπόλοιπους συντελεστές, δηλαδή εταιρεία να μην απασχολεί αμειβόμενους εργαζομένους, να μη διαθέτει ενσώματα πάγια και να μην διενεργεί πώληση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών. Κατά την προσωπική μου γνώμη, η εξαίρεση αυτή χρήζει διευκρινίσεων για να μην καταστεί αντικείμενο καταστρατηγήσεων.

⁹⁸ Nielsen S., Raimondos-Møller P. & Schjelderup G., 2006. *Company Taxation and Tax Spillovers...ό.π.*, σελ. 125.

⁹⁹ Ortmann R., 2015. *Uncertainty in weighting formulary apportionment ...ό.π.*

¹⁰⁰ Η έννοια της κύριας φορολογικής αρχής (one stop shop) αποτελεί θεμελιώδη καινοτομία της πρότασης Οδηγίας, η οποία όμως έχει εξαιρεθεί από το αντικείμενο της εργασίας. Εν συντομία, κύρια φορολογική αρχή θεωρείται η φορολογική αρχή του ΚΜ που εδρεύει η μητρική εταιρεία και είναι αρμόδια για όλα τα διαδικαστικά ζητήματα (δηλώσεις, ενστάσεις, προσφυγές κλπ) του Ομίλου.

¹⁰¹ Σύμφωνα με τη Σκέψη 10Α που προστέθηκε στο Προοίμιο της Πρότασης: (σε ελεύθερη απόδοση) «Ο μαθηματικός τύπος επιμερισμού της ενοποιημένης φορολογικής βάσης πρέπει να αντανακλά πλήρως την οικονομική

Τέλος, στις γενικές διατάξεις του κεφαλαίου ρυθμίζονται ορισμένα τεχνικά θέματα που αφορούν κυρίως τον υπολογισμό της αναλογίας των διαφανών οντοτήτων και την μηνιαία αναγωγή των αποτελεσμάτων σε περίπτωση εισόδου ή εξόδου κατά της διάρκειας του φορολογικού έτους. Γενικά, το κύριο χαρακτηριστικό της υιοθετούμενης μεθόδου (FA) είναι η φορολόγηση της πραγματοποιούμενης δραστηριότητας (reported activity) όπως αυτή καταγράφεται και προσδιορίζεται από συγκεκριμένους συντελεστές που συνδέονται με την επίτευξη επιχειρηματικού κέρδους. Αντίθετα, στη μέθοδο μεμονωμένης φορολόγησης (SA) αντικείμενο φορολόγησης είναι τα πραγματοποιούμενα κέρδη (reported profits).¹⁰² Η διάκριση αυτή έχει αναδειχθεί στη βιβλιογραφία κυρίως σε σχέση με τις οικονομικές και επενδυτικές επιπτώσεις. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μου τίθεται πιθανώς και ζήτημα συμβατότητας με την αρχή της φοροδοτικής ικανότητας υπό την έκφανση της πραγματικής (και όχι πλασματικής) φορολόγησης.¹⁰³

A. Ο συντελεστής εργασίας (labour factor)

Ο συντελεστής εργασίας διαμορφώνεται από το άθροισμα δύο επιμέρους και εξίσου κατανεμημένων συντελεστών. Κατά το ήμισυ από το λόγο των δαπανών μισθοδοσίας του κάθε μέλους του ομίλου προς τις συνολικές δαπάνες μισθοδοσίας του ομίλου και κατά το έτερον ήμισυ από το λόγο του αριθμού εργαζομένων του κάθε μέλους του ομίλου προς τον συνολικό αριθμό εργαζομένων του ομίλου.

δραστηριότητα σε κάθε Κ-Μ, λαμβάνοντας υπόψιν τις πιθανές διαφοροποιήσεις μεταξύ των οικονομιών τους. Όπου ο μαθηματικός τύπος καταλήγει σε μη ισορροπημένο επιμερισμό που δεν αντανάκλα την οικονομική δραστηριότητα, ένας μηχανισμός επίλυσης διαφορών θα μπορούσε να αποκαθιστά τέτοιες καταστάσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, η Επιτροπή θα πρέπει να συμβάλει στην πιθανή σύσταση ενός μηχανισμού επίλυσης διαφορών προκειμένου να διασφαλιστεί η κατάλληλη επίλυση των διαφορών όταν εμπλέκονται περισσότερα Κράτη Μέλη». Ενώ με το νέο άρθρο 65 παρ. 2^Α ορίζεται ότι: «Η Επιτροπή πρέπει να αναλύσει κατά πόσο η σύσταση ενός μηχανισμού επίλυσης διαφορών θα αύξανε την αποτελεσματικότητα και την επάρκεια των συμβιβαστικών λύσεων διαφωνιών μεταξύ των Κρατών μελών. Η Επιτροπή θα πρέπει να υποβάλει έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, στην οποία θα συμπεριλάβει αν χρειαστεί και νομοθετική πρόταση».

¹⁰² Nielsen S., Raimondos-Møller P. & Schjelderup G., 2006. Company Taxation and Tax Spillovers...ό.π. σελ. 26.

¹⁰³ Ουσιαστικά ο επιμερισμός των αποτελεσμάτων βάσει συντελεστών που καταγράφουν την επιχειρηματική παραγωγική δραστηριότητα και όχι το επιχειρηματικό αποτέλεσμα, ιδίως δε μετά την κατάργηση της ρήτρας διασφάλισης, και χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν σημαντικές ιδιαίτερες συνθήκες (π.χ. γεωγραφικές) ενδέχεται να οδηγήσουν σε πλασματική φορολόγηση βάσει της γενικής παραδοχής της μεθόδου FA, ότι δηλαδή συγκεκριμένο εύρος δραστηριότητας οδηγεί σε συγκεκριμένο φορολογητέο αποτέλεσμα. Το ζήτημα αυτό φαίνεται ότι θα αντιμετωπιστεί με το κριτήριο της «οικονομικής δραστηριότητας σε κάθε Κράτος μέλος» ως μία γενική ρήτρα κατά της πλασματικής φορολόγησης.

Ωστόσο, η πρόταση οδηγίας δεν ορίζει ρητώς την έννοια του «εργαζομένου» αλλά παραπέμπει στην εθνική νομοθεσία του κράτους μέλους όπου ασκείται το επάγγελμα.¹⁰⁴ Στη ρύθμιση αυτή εντοπίζονται τα περισσότερα προβλήματα του εν λόγω συντελεστή και ίσως συνολικά του μαθηματικού τύπου επιμερισμού καθώς σε μοντέλα επιμερισμού που εγγενώς λόγω της φιλοσοφίας τους εστιάζουν στη διάβρωση των συντελεστών ως μέσο επιθετικού σχεδιασμού και ακόμα περισσότερο σε μοντέλα που παρουσιάζουν ποικιλία σταθμισμένων συντελεστών, παρατηρείται ότι τα εμπλεκόμενα μέρη (παίκτες)¹⁰⁵ στοχεύουν στην κατάχρηση των ρυθμίσεων εκείνων που τους αναγνωρίζουν διακριτική ευχέρεια.

Ειδικότερα στο σύστημα της ΚΕΒΦΕ και οι δυο «παίκτες» δύνανται να αξιοποιήσουν τη διαφορετική έννοια του εργαζομένου σε κάθε κράτος μέλος προκειμένου να αποκτήσουν φορολογικά πλεονεκτήματα. Από την μία πλευρά, τα Κράτη Μέλη που θεωρούν ότι με την εφαρμογή μεθόδου επιμερισμού έχουν περιορίσει τη φορολογική τους κυριαρχία θα επιδοθούν στην κατά το δυνατόν διαστολή της έννοιας του εργαζομένου προκειμένου να μεγιστοποιήσουν τα φορολογικά τους έσοδα.¹⁰⁶ Από την άλλη πλευρά, οι πολυεθνικές εταιρείες θα επιδιώξουν να εκμεταλλευτούν τις νομοθεσίες που τους επιτρέπουν να αναγνωρίζουν ως εργαζομένους τους απασχολούμενους σε λιγότερο δαπανηρές μορφές εργασίας (για παράδειγμα σε μορφές αυτοαπασχόλησης όπου ο εργοδότης δεν βαρύνεται με ασφαλιστικές εισφορές).

Το πρόβλημα είναι υπαρκτό και ιδιαίτερα κρίσιμο υπό τις δεδομένες συνθήκες απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αρκεί μόνο να αναφερθεί ότι η σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την «προστασία των δικαιωμάτων των οικονομικά εξαρτημένων αυτοαπασχολούμενων» (2013)¹⁰⁷ παρατηρείται μία ευρύτατη εννοιολογική διάσταση του εργαζομένου μεταξύ των ΚΜ.¹⁰⁸ Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι ο φορολογικός ανταγωνισμός

¹⁰⁴ Άρθρο 32 παρ. 3.

¹⁰⁵ Τα συμπεράσματα αυτά έχουν εξαχθεί βάσει συμπεριφορικών ερευνών με εφαρμογής μοντέλων “game theory” και παρατήρηση της συμπεριφοράς των «παικτών» Ενδεικτικά, Ohlin, 2001, McAdams, 2008 & Pethig & Wagener (2007) όπως παρατίθενται σε Eberhartinger E. & Petutsching M., 2017. CCCTB: The employment factor game...ό.π., σελ. 337-337.

¹⁰⁶ Η εννοιολογική διεύρυνση του «εργαζομένου» οδηγεί σε υπαγωγή περισσότερων μορφών εργασίας (ημι-απασχόληση, εξαρτημένη απασχόληση, δανεισμός εργαζομένων κλπ) και συνεπώς στην αύξηση του αριθμητή στο κλάσμα αριθμός εργαζομένων εταιρείας προς συνολικό αριθμό εργαζομένων ομίλου. Κατ’ ακολουθία αυτό συνεπάγεται αυξημένο μερίδιο των ενοποιημένων αποτελεσμάτων επί των οποίων το ΚΜ θα επιβάλλει τον εθνικό φορολογικό συντελεστή.

¹⁰⁷ European Parliament, Directorate-Generale for Internal Policies. Study on Social Protection Rights of Economically Dependent Self-employed Workers, 2013.

¹⁰⁸ Για παράδειγμα το ποσοστό οικονομικά εξαρτημένων αυτοαπασχολούμενων (μπλοκάκι, μόνος ένας πελάτης κλπ) κυμαίνεται από 8% στην Εσθονία μέχρι 35,6% στην Ελλάδα.

μεταξύ των ΚΜ και ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός των εταιρειών όσον αφορά την έννοια του εργαζομένου θα είναι έντονος. Παρόλα αυτά παραμένει προβλέψιμος αφού σε γενικές γραμμές τα συμφέροντα είναι αντίθετα. Τα ΚΜ επιδιώκουν τη διεύρυνση της έννοιας του εργαζομένου και οι εταιρείες την συστολή. Λαμβάνοντας, όμως, υπόψιν πιο σύνθετους παράγοντες, οι συνέπειες καθίστανται εξαιρετικά απρόβλεπτες. Παραδείγματος χάριν, θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ο φορολογικός ανταγωνισμός σε επίπεδο εθνικών φορολογικών συντελεστών, οι μη φορολογικές επιβαρύνσεις από τη διεύρυνση της έννοιας του εργαζομένου (π.χ. κοινωνική ασφάλιση, εργατική νομοθεσία) και βέβαια, οι διάχυτες επιπτώσεις κυρίως στον συντελεστή στοιχείων ενεργητικού.¹⁰⁹

Κατά τη γνώμη μου, ο καθορισμός της έννοιας του εργαζομένου από την εθνική νομοθεσία συνιστά θεμελιώδη αδυναμία της πρότασης που σε συνδυασμό με τον έντονο φορολογικό ανταγωνισμό στο επίπεδο των εθνικών φορολογικών συντελεστών μπορεί να εξελιχθεί σε ασύμμετρη και απρόβλεπτη απειλή για τη συνοχή της μεθόδου επιμερισμού.

Περαιτέρω, ορίζεται ότι κρίσιμος χρόνος για την καταμέτρηση του αριθμού εργαζομένων θεωρείται η λήξη του φορολογικού έτους και προβλέπεται ότι για τους σκοπούς της οδηγίας -υπό την επιφύλαξη της παρ. 2¹¹⁰- «οι εργαζόμενοι περιλαμβάνονται στον συντελεστή εργασίας του μέλους του ομίλου από το οποίο αμείβονται».¹¹¹ Τέλος, εκπεστέα δαπάνη μισθοδοσίας θεωρείται το συνολικό κόστος εργαζομένων συμπεριλαμβανομένων αποζημιώσεων, κόστους κοινωνικής ασφάλισης κλπ.

¹⁰⁹ Η αλληλεπίδραση του συντελεστή εργαζομένων και του συντελεστή στοιχείων ενεργητικού είναι προφανής. Η αλληλεξάρτηση ενισχύεται περαιτέρω λόγω της μη λήψης υπόψιν των άυλων περιουσιακών στοιχείων κατά την κατάρτιση του συντελεστή παγίων ενεργητικού. Έτσι, η επιχειρηματική απόφαση για δραστηριοποίηση σε μία δικαιοδοσία εξαρτάται λόγω των ευνοϊκών εθνικών ρυθμίσεων για την έννοια του εργαζομένου πιθανώς οδηγεί και σε μεταφορά εγκαταστάσεων και παγίων στοιχείων ενεργητικού. Οι συνέπειες είναι “domino” ειδικότερα σε ορισμένες μορφές επιχειρήσεων που κατέχουν πολλά ενσώματα πάγια (πχ. βιομηχανίες). Για αναλυτική επισκόπηση των επιπτώσεων του φορολογικού ανταγωνισμού στον συντελεστή εργασίας βλ. Eberhartinger E. & Petutsching M., 2017. CCCTB: The employment factor game...ό.π., σελ. 335-358.

¹¹⁰ Προβλέπεται εξαίρεση από την καταχώριση των εργαζομένων στο συντελεστή της εργοδότης εταιρείας υπέρ της ασκούςας το διευθυντικό δικαίωμα εταιρείας του ομίλου εφόσον η εργασία αυτή διαρκεί τουλάχιστον για τρεις συναπτούς μήνες και όταν οι εργαζόμενοι αυτής της κατηγορίας δεν αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 5% των εργαζομένων του μέλους του ομίλου από το οποίο αμείβονται.

¹¹¹ Άρθρο 33 παρ.1

B. Ο συντελεστής στοιχείων ενεργητικού (asset factor)

Ο συντελεστής στοιχείων ενεργητικού προκύπτει από το λόγο της μέσης αξίας των πάγιων υλικών στοιχείων ενεργητικού που ανήκουν κατά κυριότητα ή με χρηματοδοτική μίσθωση σε κάθε μέλος του ομίλου προς τη μέση αξία όλων των πάγιων υλικών στοιχείων του ομίλου.¹¹² Σε αντιστοιχία με τη σχετική ρύθμιση του συντελεστή εργασίας, εάν ένα πάγιο στοιχείο χρησιμοποιείται από άλλο μέλος του ομίλου και το στοιχείο αυτό αντιπροσωπεύει άνω του 5% του συνόλου των παγίων αυτού του μέλους του ομίλου, τότε το εν λόγω στοιχείο καταχωρείται στο συντελεστή της εταιρείας που πράγματι το χρησιμοποιεί.

Περαιτέρω, προβλέπονται κανόνες αποτίμησης των ενσώματων παγίων, κανόνες αποτροπής καταχρηστικών ενδοομιλικών μεταβιβάσεων με σκοπό την «χειραγώγηση» του συντελεστή καθώς και κανόνες τεκμαρτού υπολογισμού της λογιστικής αξίας των παγίων όταν προσαυξάνουν τον συντελεστή του μισθωτή και δεν πρόκειται περί απλής χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Γενικά παρατηρούμε ότι ο συντελεστής διαμορφώνεται από τρία επιμέρους στοιχεία: το πεδίο εφαρμογής του συντελεστή (scope), τους κανόνες αποτίμησης της αξίας του στοιχείου (valuation) και την επιλογή της εταιρείας του ομίλου που δικαιούται να καταχωρίσει το πάγιο στον συντελεστή της (location).¹¹³ Ως μέθοδος αποτίμησης επιλέγεται η μέση¹¹⁴ αξία των στοιχείων ενεργητικού μείον την αποσβεστέα¹¹⁵ αξία. Ως προς την εταιρεία που καταχωρεί το πάγιο, επιλέγεται κατ' αρχήν ο οικονομικός κύριος ως έχων το στενότερο δεσμό με το πάγιο εξ απόψεως φορολογικής μεταχείρισης. Ορισμένα ζητήματα τίθενται ως προς την εύρεση της αξίας του μισθωμένου παγίου.¹¹⁶ Αντίθετα, το πεδίο εφαρμογής (scope) χρήζει μεγαλύτερης ανάλυσης.

Συγκεκριμένα, με τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής μόνο στα πάγια υλικά στοιχεία, ουσιαστικά εξαιρούνται τα χρηματοοικονομικά στοιχεία, τα άυλα στοιχεία ενεργητικού και τα μη

¹¹² Άρθρο 35 παρ.1.

¹¹³ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism, held in 10-12 December 2007. CCCTB/WP/060/doc/en., σκ. 29-42.

¹¹⁴ Ως μέση αξία θεωρούμε τον μέσο όρο της αξίας του κάθε στοιχείου στην αρχή και στο τέλος της χρήσης. Έτσι λαμβάνεται υπόψιν η διακύμανση της αξίας εντός της χρήσης.

¹¹⁵ Υπενθυμίζεται ότι η οδηγία εισάγει ειδικούς κανόνες ατομικής ή ομαδικής απόσβεσης των στοιχείων ενεργητικού. Με ορισμένες εξαιρέσεις τα πάγια στοιχεία αποσβένονται ατομικά με ωφέλιμη ζωή 8-40 χρόνια. Άρθρα 33 και 37.

¹¹⁶ Άρθρο 36. Υιοθετήθηκε διαφορετική μέθοδος υπολογισμού της αξίας για τον μισθωτή κατά το πρότυπο των ΗΠΑ. Ενώ, δηλαδή ο εκμισθωτής ως κύριος του παγίου το καταχωρεί στις χρηματοοικονομικές (και φορολογικές) του καταστάσεις βάσει της φορολογικής του αξίας (κόστος κτήσης μείον αποσβέσεις), ο μισθωτής το καταχωρεί σε αξία που προκύπτει από την επιβολή αναλογικού συντελεστή. Εν προκειμένω 8%.

πάγια υλικά στοιχεία ενεργητικού. Η επιλογή αυτή υπηρετεί την ασφάλεια και την σταθερότητα του συντελεστή εις βάρος της καθολικότητας.

Τα χρηματοοικονομικά στοιχεία εξαιρέθηκαν διότι κρίθηκαν πρόσφορα για μεθόδους διάβρωσης του συντελεστή λόγω της μεταβλητότητας που παρουσιάζουν σε συνδυασμό με την υψηλή αξία τους. Ωστόσο, το χαρτοφυλάκιο ασφαλιστικών επιχειρήσεων και τραπεζικών ιδρυμάτων αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος ή το σύνολο της αξίας του ενεργητικού τους. Για το λόγο αυτό προτάθηκε ρητή εξαίρεση μόνο για τις χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές επιχειρήσεις και υιοθετήθηκε ειδικός τρόπος υπολογισμού του συντελεστή στοιχείων ενεργητικού.¹¹⁷

Τα άυλα στοιχεία ενεργητικού (υπεραξία, δαπάνες ανάπτυξη, λοιπά άυλα) κρίθηκαν ακατάλληλα πρώτον διότι είναι δυσχερές ο προσδιορισμός της αξίας τους ιδίως όταν πρόκειται για ιδιοπαραγόμενα στοιχεία και ενόψει των διαφορετικών μεθόδων επιμέτρησης που ακολουθούν οι εταιρείες. Δεύτερον, διότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιορισθεί ο σύνδεσμος με τον κατάλληλο τόπο ώστε να επιλεγθεί η φορολογούμενη εταιρεία που θα αθροίσει την αξία των άυλων στοιχείων στον συντελεστή της δεδομένου ότι συνήθως λόγω του άυλου χαρακτήρα τους αξιοποιούνται από περισσότερες εταιρείες του Ομίλου.¹¹⁸

Τα μη πάγια στοιχεία ενεργητικού (non fixed assets)¹¹⁹ εξαιρούνται από τον συντελεστή διότι λόγω του κινητού τους χαρακτήρα και της εύκολης μεταφοράς τους μπορούν να αποτελέσουν μοχλό καταχρηστικών συμπεριφορών. Για παράδειγμα, μία εταιρεία μπορεί να μεταφέρει τις αποθήκες εμπορευμάτων σε Κράτος με χαμηλό φορολογικό συντελεστή.¹²⁰

Οι ανωτέρω παρατηρήσεις μας άγουν στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή διέγνωσε έγκαιρα τους κινδύνους καταχρηστικών συμπεριφορών που ελλοχεύουν και επέλεξε να θυσιάσει την ευρύτητα και την ακρίβεια του συντελεστή προκειμένου να διαφυλάξει τον μαθηματικό τύπο επιμερισμού χωρίς ωστόσο να αποφευχθεί η κριτική ιδίως ως προς την ρητή εξαίρεση των άυλων και χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων.

¹¹⁷ Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις των άρθρων 40 και 41, ο συντελεστής ενεργητικού διαμορφώνεται από το 10% των χρηματοοικονομικών στοιχείων ενεργητικού με ορισμένες εξαιρέσεις.

¹¹⁸ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism.....ό.π.

¹¹⁹ Πάγιο στοιχείο ενεργητικού είναι τα υλικά στοιχεία ενεργητικού που χρησιμοποιούνται στην επιχείρηση για την παραγωγή, διατήρηση ή διασφάλιση εισοδήματος επί διάστημα άνω των 12 μηνών. (αρ. 4 στ. 19)

¹²⁰ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism.....ό.π., σκ. 31.

Γ. Ο συντελεστής πωλήσεων (sales factor)

Ο συντελεστής πωλήσεων διαμορφώνεται από τον λόγο των πωλήσεων αγαθών και παροχής υπηρεσιών μετά από εκπτώσεις και επιστροφές, προ φόρου προστιθέμενης αξίας και λοιπών φόρων ή δασμών της κάθε εταιρείας προς το σύνολο των πωλήσεων του ομίλου.¹²¹ Στην έννοια των πωλήσεων νοούνται τα έσοδα που προκύπτουν κατά τη συνήθη επιχειρηματική δραστηριότητα της οντότητας. Υπό την έννοια αυτή ρητώς απαλλάσσονται τα λοιπά έσοδα από τόκους, μερίσματα διάθεση παγίων στο βαθμό που δεν πραγματοποιούνται στο πλαίσιο επιχειρηματικής δραστηριότητας.¹²²

Ο εν λόγω συντελεστής αποτέλεσε τον πλέον αμφισβητούμενο συντελεστή του μαθηματικού τύπου επιμερισμού με την αιτιολογία ότι δεν αντικατοπτρίζει την επίτευξη επιχειρηματικού κέρδους και ότι σε κάθε περίπτωση δεν προσφέρει στη δίκαιη κατανομή του εισοδήματος που έχει ήδη κατανεμηθεί βάσει των συντελεστών ενεργητικού και εργασίας.¹²³ Για να γίνει κατανοητή η προβληματική πρέπει να διευκρινιστούν οι όροι “sales by origin” και “sales by destination”, που αφορούν ουσιαστικά την κατά τόπους κατανομή των πωλήσεων.

Με την έννοια “sales by origin *or* at home” υπολογίζεται η ικανότητα των επιχειρήσεων να παράγουν και συνεπώς το σύνολο των πωλήσεων αθροίζεται στον συντελεστή της εταιρείας από που προήλθαν τα αγαθά ή οι υπηρεσίες. Με οικονομικούς όρους, η θεωρία “sales by origin” αντιμετωπίζει το κέρδος από την πλευρά της προσφοράς. Αντίθετα, η προσέγγιση “sales by destination” αντιμετωπίζει το κέρδος από την πλευρά της ζήτησης. Σύμφωνα με αυτή, οι πωλήσεις αθροίζονται στο συντελεστή της εταιρείας προορισμού των αγαθών ή υπηρεσιών. Με όρους κρατικής φορολογικής πολιτικής, πρόκειται για κατανομή της φορολογικής εξουσίας ανάμεσα στα παραγωγικά και τα καταναλωτικά κράτη. Τα παραγωγικά Κράτη επιθυμούν “sales by origin” σε αντίθεση με τα καταναλωτικά που επιθυμούν “sales by destination”.

Κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες του CCCTB WG, η Επιτροπή απέρριψε το ενδεχόμενο εφαρμογής της προσέγγισης “sales by origin” με το σκεπτικό ότι η εφαρμογή του εν λόγω κανόνα στερείται θεωρητικής θεμελίωσης και δεν προσφέρει στην δικαιότερη κατανομή των

¹²¹ Άρθρα 37 και 38.

¹²² Η ρύθμιση τελεί σε απόλυτη αντιστοιχία με την Οδηγία 2013/34/ΕΕ.

¹²³ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism.....ό.π.

ενοποιημένων αποτελεσμάτων. Σύμφωνα με το σκεπτικό της, αν το ζητούμενο είναι η κατανομή των κερδών με κριτήριο την προσφορά, τότε οι συντελεστές εργασίας και ενεργητικού είναι σαφώς προσφορότεροι δεδομένου ότι αντικατοπτρίζουν ρεαλιστικά τις παραγωγικές δυνατότητες των επιχειρήσεων.¹²⁴

Αντίθετα, καταλληλότερη κρίθηκε η προσέγγιση των πωλήσεων ανά προορισμό (sales by destination) με την αιτιολογία ότι κανένας άλλος συντελεστής δεν προσεγγίζει την παραγωγή κέρδους μέσω της ζήτησης και συνεπώς, ο συντελεστής πωλήσεων αν ιδωθεί υπό το πρίσμα της ζήτησης μπορεί να αντανακλά οικονομική πραγματικότητα ως προς την δίκαιη κατανομή των κερδών.¹²⁵ Εξάλλου, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι και εντός της Ένωσης «τα καταναλωτικά Κράτη πρέπει να θεωρηθεί ότι έχουν το δικαίωμα να φορολογούν ένα μέρος των εταιρικών κερδών».¹²⁶

Παρά τις όποιες ενστάσεις, υιοθετήθηκε το μοντέλο των πωλήσεων ανά προορισμό με ρητή εξαίρεση για την περίπτωση που η φορολογούμενη εταιρεία δεν έχει μόνιμη εγκατάσταση ή άλλη δομή (taxable nexus) που να επιτρέπει τη φορολόγηση στο Κράτος προορισμού. Αντιμετωπίζεται, έτσι, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της συγκεκριμένης προσέγγισης.

Δ. Ο συντελεστής προσωπικών δεδομένων (data factor)

Σημαντική τροποποίηση του μαθηματικού τύπου επιμερισμού επέφερε η προσθήκη του συντελεστή δεδομένων. Πλέον, η μέθοδος επιμερισμού αποτελείται από 4 σταθμισμένους συντελεστές και διαφέρει ουσιωδώς από τα όλα τα ισχύοντα μοντέλα FA ανά τον κόσμο.¹²⁷

Σε αντιστοιχία με τον συντελεστή εργασίας, ο συντελεστής δεδομένων απαρτίζεται από δύο επιμέρους εξίσου σταθμισμένους συντελεστές. Κατά το ήμισυ διαμορφώνεται από το λόγο του συνολικού όγκου προσωπικών δεδομένων που συλλέχθηκαν ανά ΚΜ από κάθε εταιρεία του ομίλου προς τον συνολικό όγκο προσωπικών δεδομένων ανά ΚΜ που συλλέχθηκαν από το

¹²⁴ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism.....ό.π.

¹²⁵ Μάλιστα, ορισμένοι συγγραφείς έχουν υποστηρίξει την εφαρμογή μεθόδου μόνο με συντελεστή πωλήσεων στον προορισμό. Ωστόσο, παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα κυρίως σε σχέση με το κόστος συμμόρφωσης και τις ελεγκτικές διαδικασίες, οι προτάσεις αυτές παραγνωρίζουν ότι έτσι η φορολόγηση των εταιρικών κερδών κινδυνεύει να καταλήξει φόρος κατανάλωσης. Βλ. Lliopis E., Formulary...ό.π., σελ. 638-640.

¹²⁶ European Commission, Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism.....ό.π., σκ. 49.

¹²⁷ Ενδεικτικά Kieseewetter D., Steigenberger T. & Stier M., 2014. Can formula apportionment really prevent multinational.....ό.π., σελ. 3.

σύνολο των εταιρειών του Ομίλου. Κατά το έτερον ήμισυ διαμορφώνεται από το λόγο του συνολικού όγκου προσωπικών δεδομένων που αξιοποιήθηκαν ανά ΚΜ από κάθε εταιρεία του ομίλου προς τον συνολικό όγκο προσωπικών δεδομένων ανά ΚΜ που αξιοποιήθηκαν από το σύνολο των εταιρειών του Ομίλου.¹²⁸

Η επιλογή του συγκεκριμένου συντελεστή ως κριτηρίου επίτευξης επιχειρηματικού κέρδους και συνεπώς ως πρόσφορος συντελεστής για τον επιμερισμό των ενοποιημένων αποτελεσμάτων συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση και την ψηφιακή οικονομία.¹²⁹ Πράγματι, η τελευταία τροποποίηση της πρότασης εισάγει δύο ρυθμίσεις που στοχεύουν αποκλειστικά στην αντιμετώπιση των προκλήσεων της ψηφιακής οικονομίας: την ψηφιακή μόνιμη εγκατάσταση και τον συντελεστή δεδομένων. Από το προοίμιο της Πρότασης προκύπτει ευκρινώς η ratio της ψηφιακής μόνιμης εγκατάστασης. Αντίθετα, για την ratio του συντελεστή δεδομένων είναι απαραίτητη η παραπομπή στο Προοίμιο¹³⁰ και τις διατάξεις του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων¹³¹ κατά ρητή παραπομπή της πρότασης οδηγίας.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας αρκούμε στην παρατήρηση ότι στην εποχή της ψηφιακής οικονομίας, η σύνδεση του επιχειρηματικού κέρδους με τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων είναι αναντίρρητη και ως εκ τούτου ο συντελεστής δεδομένων είναι κατ' αρχήν πρόσφορος για τη δίκαιη κατανομή της ενοποιημένης φορολογικής βάσης. Ωστόσο, δεν θα αναφερθώ περαιτέρω στην προβληματική του συντελεστή δεδομένων, των τεχνικών δυσκολιών και των διλημμάτων που εγείρει διότι μία τέτοια κριτική ανάλυση προϋποθέτει εμβάθυνση στον Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.

¹²⁸ Άρθρο 28 παρ. 5^α, όπως προστέθηκε τον Μάρτιο 2018.

¹²⁹ Προοίμιο, σκ. 1-2.

¹³⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679, σκ. 6.: «Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις και η παγκοσμιοποίηση δημιούργησαν νέες προκλήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η κλίμακα της συλλογής και της ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αυξήθηκε σημαντικά. Η τεχνολογία επιτρέπει τόσο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και σε δημοσιές αρχές να κάνουν χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε πρωτοφανή κλίμακα για την επιδίωξη των δραστηριοτήτων τους. Τα φυσικά πρόσωπα ολοένα και περισσότερο δημοσιοποιούν προσωπικές πληροφορίες και τις καθιστούν διαθέσιμες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η τεχνολογία έχει αλλάξει τόσο την οικονομία όσο και την κοινωνική ζωή και θα πρέπει να διευκολύνει περαιτέρω την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ένωσης και τη διαβίβαση σε τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, διασφαλίζοντας παράλληλα υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

¹³¹ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

Συνολικά, ο μαθηματικός τύπος επιμερισμού αξιοποιεί τέσσερα κριτήρια σύνδεσης (συντελεστές) της επιχειρηματικής δραστηριότητας με την επίτευξη κέρδους, απονέμοντας ίση βαρύτητα και ισορροπώντας με αρκετή επιτυχία ανάμεσα αφενός στη δικαιότερη και αφετέρου την ασφαλέστερη κατανομή του εισοδήματος. Ευάλωτα σημεία εξακολουθούν να υφίστανται, ιδίως σε σχέση με την έννοια του εργαζομένου στον συντελεστή εργασίας και την δυνατότητα καταστρατηγήσεων του συντελεστή ενεργητικού μέσω μεταφοράς παγίων στοιχείων. Ωστόσο, θεωρώ ότι η πολυσυλλεκτικότητα συντελεστών δίνει πειστική απάντηση σε σωρεία επιφυλάξεων¹³² ως προς την αντιμετώπιση της μεταφοράς κερδών μέσω της «χειραγώγησης» μεμονωμένων συντελεστών.

IV. ΕΙΔΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Η επιτυχία του εγχειρήματος θα εξαρτηθεί από τη σύζευξη των αντικρουόμενων συμφερόντων. Αφενός την απαίτηση των πολυεθνικών εταιρειών για μείωση του κόστους συμμόρφωσης και την παροχή επενδυτικών κινήτρων και αφετέρου την απαίτηση των φορολογικών αρχών για ισχυρή δέσμη μέτρων (ρήτρες διασφάλισης) κατά του επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού.

Για την ικανοποίηση του δεύτερου αιτήματος, η πρόταση υιοθετεί σχεδόν αυτούσια την Οδηγία κατά της φοροαποφυγής¹³³ και συγκεκριμένα έναν γενικό αντικαταχρηστικό κανόνα (GAAR) και πέντε μέτρα κατά συγκεκριμένων φαινομένων φοροαποφυγής (SAAR).¹³⁴ Οι κανόνες κατά της φοροαποφυγής ισχύουν αναλόγως και για τις δύο προτάσεις οδηγιών. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε να αναλυθούν συνολικά στο παρόν κεφάλαιο. Περισσότερη έμφαση δίνεται στις ειδικές ρήτρες διασφάλισης καθώς ο γενικός κανόνας κατά της φοροαποφυγής λειτουργεί συμπληρωματικά όταν μία κατάσταση δεν αντιμετωπίζεται ικανοποιητικά από τις ειδικές ρήτρες. Κατά τη γνώμη μου, θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως «οιονεί ερμηνευτικό εργαλείο» ακόμα και κατά την μεμονωμένη εφαρμογή ειδικών κανόνων κατά της φοροαποφυγής.

¹³² Keser C., Kimpel G. & Ostreicher A., 2016. Would a CCCTB mitigate profit shifting? CIRANO Scientific Series, 2016s-029, σελ. 1-7.

¹³³ Οδηγία (ΕΕ) 2016/1164 του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2016 για τη θέσπιση κανόνων κατά πρακτικών φοροαποφυγής που έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (OJ L 193, 19.7.2016, σελ. 1-14). Στο εξής: ATAD.

¹³⁴ Specific Anti Avoidance Rules.

Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας κατά της φοροαποφυγής, μία διευθέτηση που δεν τίθεται σε εφαρμογή για γνήσιους εμπορικούς σκοπούς που απηχούν οικονομική δραστηριότητα (μη γνήσια διευθέτηση), δεν λαμβάνεται υπόψιν κατά τον υπολογισμό της φορολογικής οφειλής και η οφειλή υπολογίζεται σύμφωνα με τους εθνικούς κανόνες.¹³⁵ Περαιτέρω, υπογραμμίζεται ότι ο ΓΚΑΚ λειτουργεί παραπληρωματικά των ειδικότερων κανόνων κατά της φοροαποφυγής και σε καμία περίπτωση δεν τους αντικαθιστά.¹³⁶ Επίσης, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της Πρότασης, πρέπει να διασφαλιστεί ότι στην πράξη ο γενικός κανόνας θα εφαρμόζεται ομοιόμορφα σε εσωτερικές και καταστάσεις και έναντι τρίτων χωρών, ώστε να μην υπάρχουν αποκλίσεις ως προς τις επιπτώσεις και το πεδίο εφαρμογής ανάλογα με το αν πρόκειται για εγχώρια ή διασυνοριακή συναλλαγή.

A. Κανόνας περιορισμού των τόκων (interest limitation rule)

Μετά την κατάργηση της Έκπτωσης Φόρου για Ανάπτυξη και Επενδύσεις (ΕΦΑΕ), ο κανόνας περιορισμού των τόκων αναδεικνύεται σε «αιχμή του δόρατος» για την αντιμετώπιση του thin capitalization.¹³⁷ Πρόκειται για ένα από τα μέτρα κατά της φοροαποφυγής που εισήγαγε η πρόσφατη οδηγία¹³⁸ και αναπτύχθηκε εκτενώς στο πλαίσιο BEPS – Action 4.¹³⁹

Η βασική λογική εδράζεται στη θέσπιση ανωτάτων ορίων ως προς την έκπτωση δαπανών που σχετίζονται με το κόστος δανεισμού ώστε να αποθαρρύνονται οι επιχειρήσεις από τη χρηματοδότηση μέσω χρέους αντί μέσω αύξησης κεφαλαίου. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο κανόνας σκοπεύει στην αντιμετώπιση καταχρήσεων στο πλαίσιο συναλλαγών μεταξύ εταιρειών του ίδιου Ομίλου ή μέσω συνδεδεμένων μερών, όπου η επιλογή δανεισμού έναντι αύξησης κεφαλαίου ενδέχεται να οφείλεται σε επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό. Αντίθετα, η γνήσια επιχειρηματική επιλογή μίας αυτοτελούς επιχείρησης¹⁴⁰ χαίρει πλήρους εκπτώσεως του κόστους δανεισμού.

¹³⁵ Στο πλαίσιο της ΚΕΒΦΕ, μάλλον θα πρέπει να εννοηθεί ότι σε περίπτωση μη γνήσιας διευθέτησης, ο ΓΚΑΚ παραπέμπει στους κανόνες της Πρότασης και όχι στο εθνικό φορολογικό δίκαιο της φορολογούμενης εταιρείας (παρ. 3), στο μέτρο που η φορολογούμενη εταιρεία υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής της Πρότασης.

¹³⁶ ATAD Προοίμιο σκ.11.

¹³⁷ Dourado A. & Rita de la Feria, 2008. Thin Capitalization Rules in the Context of the CCCTB.....ό.π.

¹³⁸ ATAD

¹³⁹ OECD (2015), Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments, Action 4 – 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

¹⁴⁰ Άρθρο 13 παρ. 4. Αυτοτελής είναι η φορολογούμενη εταιρεία που δεν αποτελεί μέρος ενοποιημένου Ομίλου και δεν διαθέτει συνδεδεμένες επιχειρήσεις ή μόνιμες εγκαταστάσεις.

Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι ο συνολικό «κόστος δανεισμού»¹⁴¹ εκπίπτει έως του ποσού των τόκων ή άλλων αντίστοιχων εσόδων από χρηματοοικονομικά στοιχεία. Αντίθετα, το «υπερβαίνον κόστος δανεισμού»¹⁴² εκπίπτει στο φορολογικό έτος στο οποίο πραγματοποιείται μόνο μέχρι του 10% των EBITDA¹⁴³ της φορολογούμενης εταιρείας ή μέχρι το ποσό του 1.000.000 ευρώ¹⁴⁴. Το μη εκπιπτόμενο υπερβαίνον κόστος δανεισμού εντός του δεδομένου φορολογικού έτους μεταφέρεται στις επόμενες χρήσεις για μία 5ετία.¹⁴⁵ Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται η έκπτωση δαπανών που σχετίζονται με άντληση κεφαλαίων και αντιμετωπίζεται η καταχρηστική προσφυγή σε δανεισμό με αποκλειστικό σκοπό αφενός την μεταφορά κερδών σε κράτη με χαμηλότερο φορολογικό συντελεστή εν είδη τόκων και αφετέρου την περαιτέρω συρρίκνωση της φορολογικής βάσης μέσω της έκπτωσης του κόστους δανεισμού.

Για παράδειγμα, έστω εταιρία με έδρα σε Κ-Μ επιθυμεί την άντληση κεφαλαίου. Αντί να αυξήσει το μετοχικό της κεφάλαιο, ιδρύει θυγατρική σε τρίτη χώρα με χαμηλό φορολογικό συντελεστή, η οποία χορηγεί δάνειο στη μητρική έναντι υψηλού επιτοκίου. Η μητρική αποπληρώνει τα τοκοχρεολύσια με αποτέλεσμα -λόγω του υψηλού επιτοκίου- να μεταφέρει τα κέρδη από τη δραστηριότητά της στο Κ-Μ προς μία τρίτη χώρα με χαμηλό φορολογικό συντελεστή. Με τον τρόπο αυτό, εκπίπτει το ποσό των τόκων από τη φορολογική της βάση αποφεύγοντας αφενός τη φορολόγησή τους στην πηγή και αφετέρου τη φορολόγησή τους κατά τη διανομή μερίσματος.

Με την εισαγωγή του κανόνα περιορισμού των τόκων, η μητρική μπορεί να εκπέσει το κόστος δανεισμού που αντιστοιχεί σε αντίστοιχα έσοδα από δάνεια που έχει χορηγήσει ενώ για το υπερβαίνον κόστος μπορεί να εκπίπτει μόνο το 10% των EBITDA. Με τον τρόπο αυτό διευρύνεται η φορολογική βάση της μητρικής εταιρείας και συνεπώς τα φορολογικά έσοδα. Δείτε παρακάτω το **Σχήμα 2**.

¹⁴¹ Κόστος δανεισμού: οι δαπάνες για τόκους κάθε μορφής χρέους, άλλες δαπάνες οικονομικά ισοδύναμες με τόκους και δαπάνες που προκύπτουν από την άντληση χρηματοδότησης κατά τα οριζόμενα στο εθνικό δίκαιο. Για πλήρη ορισμό βλ. αρ. 4 περ. 12.

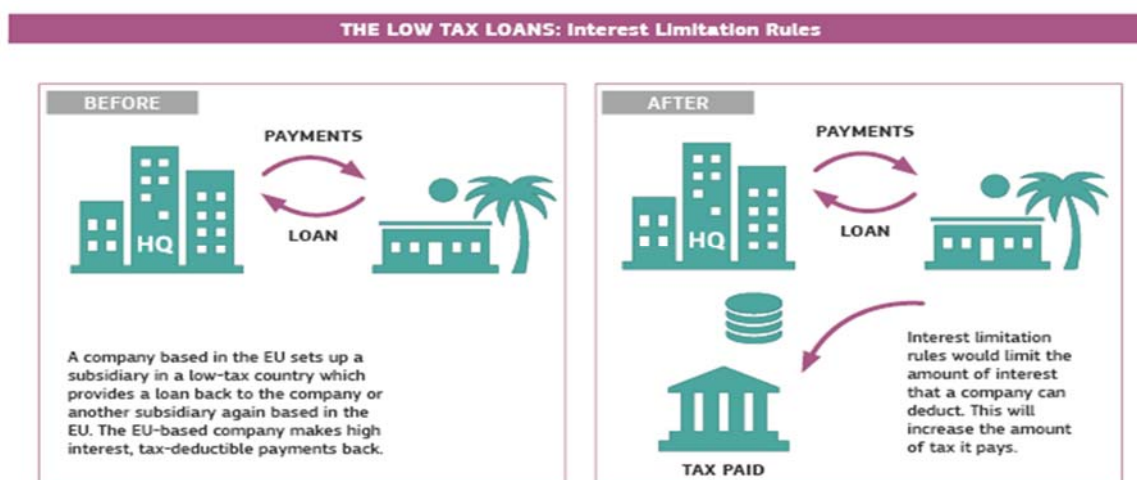
¹⁴² Υπερβαίνον κόστος δανεισμού: Το ποσό κατά το οποίο το εκπιπτόμενο κόστος δανεισμού φορολογούμενης εταιρείας υπερβαίνει τα φορολογητέα έσοδα από τόκους και άλλα φορολογητέα έσοδα τα οποία προσπορίζεται η φορολογούμενη εταιρεία και τα οποία είναι οικονομικώς ισοδύναμα με έσοδα από τόκους.

¹⁴³ EBITDA (Earnings before Interest Tax Depreciation and Amortization): Έσοδα προ τόκων, φόρων, απομειώσεων και αποσβέσεων.

¹⁴⁴ Η αρχική πρόταση 2016 προέβλεπε 30% των EBITDA ή μέχρι 3.000.000€. Βλ. αρ. 13 προ της τροποποίησης Μαρτίου 2018.

¹⁴⁵ Στην αρχική πρόταση ΚΕΒΦΕ 2016 προβλεπόταν απεριόριστη μεταφορά ζημιών στο μέλλον. Η δυνατότητα μεταφοράς πραγματοποιούμενων δαπανών σε επόμενες χρήσεις -έστω και με χρονικό περιορισμό- συνάδει με την αρχή της φοροδοτικής ικανότητας υπό την έννοια ότι οι εταιρείες πρέπει να φορολογούνται με βάση το πραγματικό φορολογητέο εισόδημα. Η μεταφορά ζημιών σε προηγούμενες χρήσεις δεν υιοθετείται λόγω του σπάνιου χαρακτήρα της και των επιπλοκών που συνεπάγεται. Βλ. Προοίμιο σκ. 12.

Σχήμα 2: Ο κανόνας περιορισμού των τόκων

Πηγή: <https://ec.europa.eu/>

Παρά τις μεμονωμένες επιφυλάξεις,¹⁴⁶ στα πλεονεκτήματα του κανόνα συγκαταλέγεται η αποτελεσματικότητα και η απλότητα στην εφαρμογή του. Άλλωστε, αυτοί είναι και οι βασικότεροι λόγοι που εξηγούν την κατάργηση της ΕΦΑΕ και την αντιμετώπιση της καταχρηστικής άντλησης χρηματοδότησης μέσω χρέους αποκλειστικά με τον κανόνα περιορισμού των τόκων.¹⁴⁷

B. Μετάπτωση στο σύστημα πίστωσης (switch-over rule)

Η μέθοδος της εξαιρέσης (exemption method) σκοπεί στην αντιμετώπιση της διπλής φορολόγησης σε επίπεδο διεθνούς φορολογικού δικαίου.¹⁴⁸ Ωστόσο, συχνά κατ' εφαρμογή της μεθόδου εξαιρέσης προκύπτει διπλή μη φορολόγηση του ίδιου εισοδήματος. Αυτό συμβαίνει όταν το συγκεκριμένο εισόδημα εξαιρείται της φορολόγησης τόσο στο κράτος πηγής όσο και στο κράτος κατοικίας. Ο κανόνας μετάπτωσης στο σύστημα πίστωσης φόρου (switch-over) σκοπεί ακριβώς στην αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου.

¹⁴⁶ Έχουν εκφραστεί επιφυλάξεις ως προς τη συμβατότητα του κανόνα με τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ένωσης. Βλ. ιδίως: De Groot I., 2013. Interest Deduction and the CCCTB: A Walk in the Park for Tax Advisors? Intertax, 41 (11), σελ. 574-576.

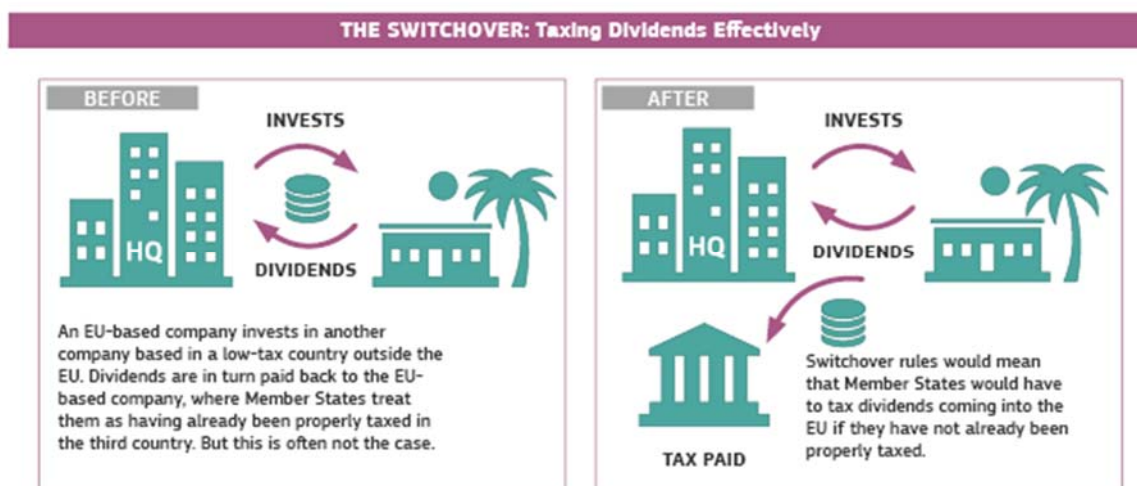
¹⁴⁷ Βλ. σκέψη 10 του Προοιμίου, «[...] ένας τέτοιος περιορισμός των εκπιπόμενων τόκων συνιστά κατάλληλο και επαρκές εργαλείο για τον σκοπό αυτό (ελέγχου της σχέσης χρέους προς μετοχικό κεφάλαιο)».

¹⁴⁸ OECD, 2017. Model Tax Convention an Income and on capital: Condensed Version 2017, OECD Publishing, Paris, άρθρο 23^Α. Βλ. Φωτόπουλος Γ., 2010. Στοιχεία Διεθνούς Φορολογικού Δικαίου. Σε: Παμπούκης Χ., Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 1444-1445.

Σύμφωνα με τον γενικό κανόνα του άρθρου 8 ΚΒΦΕ, το προϊόν από τη διάθεση μετοχών (περ. γ') και τα εισπραττόμενα διανεμηθέντα κέρδη (περ. δ'), υπό την προϋπόθεση ότι η φορολογούμενη εταιρεία διατηρούσε τουλάχιστον το 10% του κεφαλαίου ή των δικαιωμάτων ψήφου της άλλης εταιρείας, δεν περιλαμβάνονται στη βάση φορολογίας. Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζεται κατά κανόνα το φαινόμενο της διπλής φορολόγησης των εισοδημάτων αυτών τόσο από το τρίτο κράτος όσο και από την φορολογούμενη εταιρεία.

Ωστόσο, η διάταξη αυτή είναι ευάλωτη σε καταχρηστικές πρακτικές με κίνδυνο τη διπλή μη φορολόγηση. Για παράδειγμα, φορολογούμενη εταιρεία Α σε Κ-Μ αγοράζει το 20% του κεφαλαίου εταιρείας Β σε τρίτη χώρα στην οποία, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο δεν επιβάλλεται φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων ή αντίστοιχος φόρος κατά τη διανομή μερισμάτων. Κατ' εφαρμογή του γενικού κανόνα (άρθρο 8) το μέρισμα που εισπράττει η Α δεν φορολογείται στο Κ-Μ. Όμως, το ίδιο εισόδημα δεν φορολογείται ούτε στην τρίτη χώρα αφού σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο δεν επιβάλλεται φόρος κατά τη διανομή μερίσματος. Πρόκειται για κλασική περίπτωση διπλής μη φορολόγησης (double non taxation) και συνιστά συνήθη τακτική επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού. Το φαινόμενο αντιμετωπίζεται με την ενεργοποίηση του κανόνα switch-over. Το συγκεκριμένο εισόδημα από μερίσματα θα φορολογηθεί στο Κ-Μ με πίστωση του φόρου που τυχόν καταβλήθηκε στην τρίτη χώρα. Δείτε το **Σχήμα 3**.

Σχήμα 3: Μετάπτωση στο σύστημα πίστωσης φόρου (switch-over)

Πηγή: <https://ec.europa.eu/>

Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι κατά παρέκκλιση του γενικού κανόνα, η φορολογούμενη εταιρεία δεν απαλλάσσεται του φόρου επί των αλλοδαπής προελεύσεως εισοδημάτων της από διανομή κερδών από οντότητα σε τρίτη χώρα ή από διάθεση μετοχών σε οντότητα σε τρίτη χώρα - και

που δεν προέρχονται από πραγματική επιχειρηματική δραστηριότητα (active business)¹⁴⁹ - όταν η οντότητα στην τρίτη χώρα υπόκειται για τα εισοδήματα αυτά σε φορολογικό συντελεστή μικρότερο του 15%.¹⁵⁰

Σημειώνεται ότι πίστωση που παρέχεται για τον φόρο που καταβλήθηκε στην αλλοδαπή δεν υπερβαίνει το συνολικό φόρο που οφείλεται στο Κράτος της φορολογούμενης εταιρίας.¹⁵¹ Πρόκειται, δηλαδή για μετάπτωση από το σύστημα της εξαίρεσης σε σύστημα κανονικής πίστωσης (ordinary credit).¹⁵² Περαιτέρω, ο κανόνας μετάπτωσης εφαρμόζεται και για εισοδήματα μόνιμης εγκατάστασης σε τρίτη χώρα (αρ. 54). Σε κάθε περίπτωση, η μετάπτωση στο σύστημα πίστωσης τελεί υπό την επιφύλαξη ρητής απαγόρευσης από σύμβαση αποφυγής διπλής φορολόγησης μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών.¹⁵³ Η επιφύλαξη αυτή θεωρώ ότι ενδέχεται να πυροδοτήσει πρωτοβουλίες αναθεώρησης ορισμένων ΣΑΔΦ.

Γ. Κανόνες για τις Ελεγχόμενες Αλλοδαπές Εταιρείες (CFC rules)

Οι κανόνες για τις ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρίες¹⁵⁴ αποσκοπούν στην αντιμετώπιση της διάβρωσης της φορολογικής βάσης που επιτυγχάνεται μέσω της τεχνητής μεταφοράς κερδών (artificial income shifting). Η βασική ιδέα στηρίζεται στην άρνηση διαφορετικής φορολόγησης των κερδών που προκύπτουν στην ελεγχόμενη εταιρεία, η οποία είναι εγκατεστημένη σε προτιμησιακό φορολογικό καθεστώς.

Επομένως, όταν μία οντότητα ή μόνιμη εγκατάσταση θεωρηθεί ελεγχόμενη αλλοδαπή εταιρεία, φορολογείται βάσει των κανόνων του κράτους της εταιρείας που ασκεί τον έλεγχο. Για παράδειγμα, εταιρεία Α εγκατεστημένη σε Κ-Μ, μεταφέρει μέρος των εισοδημάτων της σε αλλοδαπή εταιρεία Β, εγκατεστημένη σε φορολογικό παράδεισο. Κατ' εφαρμογή των κανόνων CFC που ισχύουν στο Κ-Μ της Α, τα εισοδήματα που τεχνητώς μεταβιβάστηκαν στην εταιρεία Β θα φορολογηθούν σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν στο κράτος της Α. Δείτε το **Σχήμα 4**.

¹⁴⁹ Η διευκρίνιση αυτή προστέθηκε τον Μάρτιο 2018.

¹⁵⁰ Όπως ισχύει μετά την τροποποίηση Μαρτίου 2018. Αρχικά οριζόταν «υπόκειται σε νόμιμο συντελεστή φορολογίας εταιρειών κατώτερο από το ήμισυ του νόμιμου συντελεστή φορολογίας στον οποίο θα υπόκειτο η φορολογούμενη εταιρεία [...]».

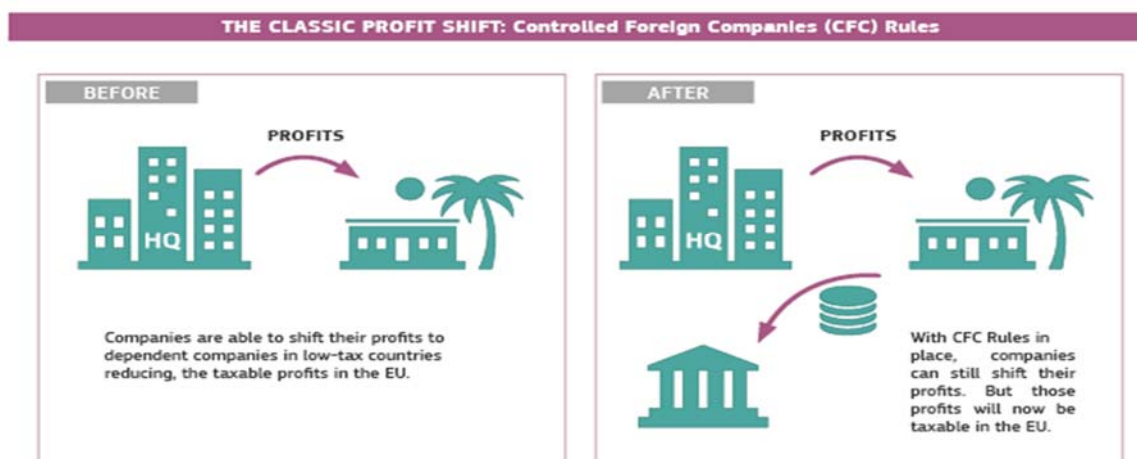
¹⁵¹ Σύμφωνα με την τροποποίηση 2018, προκειμένου να λάβει την πίστωση φόρου, η φορολογούμενη εταιρεία θα πρέπει να προσκομίσει πιστοποιητικό από την τρίτη χώρα, με το οποίο θα αποδεικνύεται ότι το εισόδημα προκύπτει από πραγματική επιχειρηματική δραστηριότητα.

¹⁵² Αν παρεχόταν πλήρης πίστωση (full credit), θα ενισχυόταν έμμεσα το Κράτος πηγής. Βλ. Φωτόπουλος Γ., 2010. Στοιχεία Διεθνούς Φορολογικού Δικαίου...ό.π., σελ. 1430.

¹⁵³ Για τη σχέση του Ευρωπαϊκού Φορολογικού Δικαίου με το Διεθνές Συμβατικό Δίκαιο Βλ. Φορτσάκης Θ., Σαββαΐδου Κ., 2014, Φορολογικό Δίκαιο...ό.π., σελ. 385-388.

¹⁵⁴ Controlled Foreign Countries

Σχήμα 4: Κανόνες για Ελεγχόμενες Αλλοδαπές Εταιρείες (CFC Rules)

Πηγή: <https://ec.europa.eu/>

Οι εν λόγω κανόνες δεν είναι καινοφανείς στο διεθνές φορολογικό δίκαιο. Πρωτοεμφανίστηκαν στις Η.Π.Α. το 1962 και λίγο αργότερα στον Ευρωπαϊκό χώρο με πρωτοπόρο την Γερμανία το 1972.¹⁵⁵ Έκτοτε, πολλά κράτη εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν υιοθετήσει εθνικούς κανόνες CFC. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έγινε αντιληπτό ότι οι κανόνες κατά της φοροαποφυγής πρέπει να εναρμονιστούν προκειμένου να καταστούν πιο αποτελεσματικοί στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον. Σημαντικότερες πρωτοβουλίες σε υπερεθνικό επίπεδο αποτελούν η Δράση 3 στο πλαίσιο BEPS και η Οδηγία κατά της φοροαποφυγής.¹⁵⁶

Στο σύστημα της ΚΒΦΕ¹⁵⁷ προσδιορίζονται τα έξι «δομικά στοιχεία» (building blocks)¹⁵⁸ για τη θέσπιση αποτελεσματικών κανόνων CFC κατά τα πρότυπα και σε απόλυτη συμμόρφωση με τις προτάσεις του ΟΟΣΑ. Μάλιστα με τις τελευταίες τροποποιήσεις του 2018, επήλθαν ορισμένες μεταβολές στις σχετικές ρυθμίσεις με σκοπό την απλοποίηση των κανόνων CFC. Συγκεκριμένα:

α) Ορίζεται πεδίο εφαρμογής των κανόνων, η έννοια του ελέγχου και της ελεγχόμενης αλλοδαπής εταιρείας. Έτσι, το Κ-Μ της φορολογούμενης εταιρείας αντιμετωπίζει ως ελεγχόμενη μία οντότητα ή μόνιμη εγκατάσταση τα κέρδη της οποίας δεν φορολογούνται ή απαλλάσσονται του

¹⁵⁵ Sobotková V., 2011. CFC Rules in the context of the proposed CCCTB Directive. Acta univ. agric.et.silvic.Mendel.Brun., LIX(7), σελ. 364.

¹⁵⁶ ATAD

¹⁵⁷ Άρθρα 59 και 60

¹⁵⁸ OECD, 2015. Designing effective Controlled Foreign Company Rules, Action 3 – 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, σελ.11.

φόρου από το K-M της ελέγχουσας εφόσον i) η ελέγχουσα κατέχει το 50% των δικαιωμάτων ψήφων, των δικαιωμάτων επί των κερδών ή του κεφαλαίου της ελεγχόμενης και ii) τα κέρδη της οντότητας υπόκεινται σε φόρο εταιρειών με ποσοστό κάτω από 15%.¹⁵⁹

β) Καθορίζονται εξαιρέσεις από την εφαρμογή των κανόνων. Ο ΟΟΣΑ διακρίνει τις εξαιρέσεις σε τρία είδη: i) κανόνες που ορίζουν κατώτατο όριο εσόδων για την εφαρμογή των κανόνων (de minimis thresholds), ii) κανόνες που αξιολογούν το κίνητρο ή το σκοπό φοροδιαφυγής και iii) κανόνες που ορίζουν κατώτατο όριο φορολογικού συντελεστή. Η αρχική πρόταση 2016 δεν προέβλεπε επαρκείς εξαιρέσεις με κίνδυνο να καταστεί η εφαρμογή του κανόνα επαχθής για τις φορολογικές διοικήσεις. Ωστόσο, με τις τελευταίες τροποποιήσεις και την προσθήκη του νέου άρθρου 38^α ορίζονται κατώτατα όρια (de minimis thresholds), σαφέστερη διατύπωση των κανόνων περί σκοπού φοροδιαφυγής με την υιοθέτηση του κριτηρίου της ουσιαστικής οικονομικής δραστηριότητας (substantive economic activity) και της μη γνήσιας διευθέτησης (non-genuine arrangement) και τέλος, καθορίζεται κατώτατος φορολογικός συντελεστής 15%. Έτσι, δημιουργείται ένα σαφές και ικανοποιητικό πλαίσιο εξαιρέσεων από τους κανόνες CFC Rules.

γ) Προσδιορίζεται το εισόδημα που υπόκειται στους κανόνες CFC, ως το μη διανεμηθέν εισόδημα που προέρχεται από συγκεκριμένες πηγές,

δ - ε) Τίθενται κανόνες για τον υπολογισμό και την αναδιανομή του εισοδήματος της ελεγχόμενης εταιρείας του εισοδήματος.¹⁶⁰

στ) Αντιμετωπίζεται η διπλή φορολόγηση του ανακατανεμημένου εισοδήματος (σύστημα εξαίρεσης).

Οι πολέμιοι της εισαγωγής κανόνων CFC στην πρόταση Οδηγίας υπογραμμίζουν ότι η εφαρμογή τέτοιων κανόνων δεν συνάδει με την ουδετερότητα εξαγωγής κεφαλαίου (capital export neutrality). Περαιτέρω, υποστηρίζουν ότι η παράλληλη εφαρμογή αφενός εθνικών κανόνων CFC για τις εταιρίες εκτός του συστήματος της κοινής βάσης και αφετέρου υπερεθνικών κανόνων για το σύστημα ΚΕΒΦΕ δε συμβάλλει στη μείωση του διοικητικού κόστους για τις φορολογικές διοικήσεις. Εξάλλου, θεωρούν ότι τίθεται και ζήτημα εφαρμογής των κανόνων λόγω ασυμβατότητας με τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνολικά, υποστηρίζουν ότι η προστασία της κοινής βάσης από φαινόμενα διάβρωσης επιτυγχάνεται επαρκώς από τον

¹⁵⁹ Η αρχική πρόταση δεν προέβλεπε ρητώς συντελεστή 15% αλλά εξαρτούσε τον συντελεστή της ελεγχόμενης από τον συντελεστή της ελέγχουσας. Η νέα ρύθμιση είναι πιο επιτυχημένη λόγω της απλότητάς της. Κατά την γνώμη μου, ο καθορισμός του ορίου 15% ως όριο ελεγχόμενης εταιρείας προδίδει και τη διάθεση της Επιτροπής για εναρμόνιση των φορολογικών συντελεστών. Βλ. JRC Working papers on Taxation and Structural Reforms No 4/2016. Falling Corporate Tax Rates in the EU: Is there a case of Harmonization? Joint Research Center Technical Reports.

¹⁶⁰ Άρθρο 60

κανόνα switch-over και τον γενικό κανόνα κατά της φοροαποφυγής και συμπεραίνουν ότι η εφαρμογή κανόνων για τις ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρείες είναι μάλλον επιζήμια.¹⁶¹

Ωστόσο, κατά την μάλλον ορθότερη άποψη της Επιτροπής, δεν μπορεί να επιτευχθεί εναρμόνιση των φορολογικών κανόνων άμεσης φορολογίας χωρίς παράλληλη εναρμόνιση των κανόνων κατά της φοροαποφυγής. Ιδιαίτερα δε στους κανόνες CFC παρατηρείται σημαντική διάσταση των εθνικών κανόνων των Κ-Μ ως προς τα έξι δομικά στοιχεία που προαναφέρθηκαν. Ενδεικτικά, παρουσιάζονται σημαντικές αποκλίσεις ως προς το ποσοστό συμμετοχής για την κατάφαση του ελέγχου, τον χαρακτηρισμό του εισοδήματος για την υπαγωγή στους κανόνες (legal classification – source of income)¹⁶², την μέθοδο προσέγγισης των εξαιρέσεων (jurisdictional approach – transactional approach), την έκπτωση ή όχι των ζημιών της ελεγχόμενης εταιρείας, την αντιμετώπιση του φόρου που καταβλήθηκε στο κράτος της ελεγχόμενης εταιρείας κ.ά. Συνεπώς, η εναρμόνιση των κανόνων αποτελεί μάλλον απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή εφαρμογή της Πρότασης.

Περαιτέρω, δεν τίθεται θέμα συμβατότητας με τις θεμελιώδεις ελευθερίες¹⁶³ δεδομένου ότι οι κανόνες CFC στο σύστημα της ΚΕΒΦΕ ισχύουν για ελεγχόμενες εταιρείες εκτός της ΕΕ. Πιθανό ζήτημα με ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρείες εντός του ΕΟΧ επιλύεται με ρήτρα εξαίρεσης, εφόσον «έχει συσταθεί για βάσιμους εμπορικούς λόγους που απηχούν οικονομική πραγματικότητα».¹⁶⁴

Συμπερασματικά, οι κανόνες CFC είναι κατάλληλοι για να συμπληρώσουν το πλέγμα διατάξεων κατά της φοροαποφυγής καθώς είναι γενικότεροι από τον κανόνα switch-over και ειδικότεροι από τον γενικό κανόνα κατά της φοροαποφυγής.¹⁶⁵ Εξάλλου, ο υγιής φορολογικός ανταγωνισμός και η εξαγωγή κεφαλαίου επιτυγχάνεται από την ελευθερία διαμόρφωσης των φορολογικών συντελεστών.¹⁶⁶

¹⁶¹ Sobotková V., 2011. CFC Rules in the context of the proposed CCCTB Directive.....ό.π. σελ. 365.

¹⁶² OECD, 2015. Designing effective Controlled Foreign Company Rules, Action 3 – 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

¹⁶³ Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Απόφαση της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 2006, Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd κατά Commissioners of Inland Revenue. (C-196/04), ECLI:EU:C:2006:544 σχετικά με τη συμβατότητα CFC rules ελευθερίας εγκατάστασης. Σύμφωνα με το σκεπτικό του ΔΕΕ, η ελευθερία εγκατάστασης ισχύει μεταξύ των Κρατών της ΕΕ και του ΕΟΧ.

¹⁶⁴ Άρθρο 59 παρ. 2 εδ. β΄.

¹⁶⁵ Sobotková V., 2011. CFC Rules in the context of the proposed CCCTB Directive.....ό.π. σελ. 370.

¹⁶⁶ Πάντως, με μέθοδο FA έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ο ανταγωνισμός στο πλαίσιο φορολογικών συντελεστών θα είναι προβληματικός. Keser C., Kimpel G. & Ostreicher A., 2014. The CCCTB option – an experimental study. CIRANO Scientific Series, 2014s-024, σελ. 36-37.

Δ. Υβριδικές αναντιστοιχίες (hybrid mismatches)

Με τον όρο «ασυμφωνίες στη μεταχείριση υβριδικών μέσων» εννοούμε τις φορολογικές αναντιστοιχίες κατά την αντιμετώπιση χρηματοπιστωτικών μέσων¹⁶⁷ και υβριδικών οντοτήτων¹⁶⁸ εξαιτίας του διαφορετικού νομικού χαρακτηρισμού τους κατά την αλληλεπίδραση περισσότερων δικαιοδοσιών. Οι σημαντικότερες συνέπειες των υβριδικών αναντιστοιχιών καταλήγουν σε α) διπλή έκπτωση (double deduction), δηλαδή έκπτωση της ίδιας πληρωμής από τη φορολογική βάση της δικαιοδοσίας του πληρωτή και τουλάχιστον άλλης μίας δικαιοδοσίας και β) σε έκπτωση χωρίς καταχώριση (deduction – no inclusion), δηλαδή στην έκπτωση της πληρωμής από τη φορολογική βάση στη δικαιοδοσία του πληρωτή χωρίς αντίστοιχη καταχώριση στη φορολογική βάση της δικαιοδοσίας του δικαιούχου.

Η αντιμετώπιση των ασυμφωνιών αυτών με την Οδηγία κατά της φοροαποφυγής δεν κρίθηκε επαρκής κυρίως διότι το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας περιοριζόταν μόνο μεταξύ Κ-Μ και μόνιμης εγκατάστασης τρίτης χώρας σε Κ-Μ. Αντίθετα, οι προτεινόμενες ρυθμίσεις στο πλαίσιο της Δράσης 2 BEPS «Εξουδετέρωση των συνεπειών από υβριδικές αναντιστοιχίες» αντιμετωπίζουν με ευρύτερο τρόπο όλες τις ενδεχόμενες ασυμφωνίες.¹⁶⁹ Για τον λόγο αυτό, η ΕΕ τροποποίησε την Οδηγία κατά της φοροαποφυγής όσον αφορά τις ασυμφωνίες στη μεταχείριση υβριδικών μέσων με τρίτες χώρες¹⁷⁰. Με την τελευταία τροποποίηση της ΚΕΒΦΕ, οι διατάξεις σχετικά με την αντιμετώπιση υβριδικών αναντιστοιχιών και των αντίστροφων υβριδικών αναντιστοιχιών στο πλαίσιο της κοινής βάσης φορολογίας, παραπέμπουν ευθέως στην Οδηγία 2017/952.

Οι νέες ρυθμίσεις έλαβαν υπόψιν τους όλες τις παρατηρήσεις του ΟΟΣΑ που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο BEPS και αντιμετωπίζουν την συντριπτική πλειονότητα των υβριδικών ασυμφωνιών που προκύπτουν από υβριδικές αναντιστοιχίες, αντίστροφες υβριδικές αναντιστοιχίες, εισαγόμενες ασυμφωνίες, υβριδικές μεταβιβάσεις και υβριδικές οντότητες. Διευρύνθηκε, επίσης, το πεδίο εφαρμογής ώστε να καταλαμβάνει και περιπτώσεις ασυμφωνιών μεταξύ Κ-Μ και τρίτης χώρας. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η διάβρωση της βάσης από συναλλαγές με τρίτες χώρες καθώς

¹⁶⁷ Κάθε μέσο που οδηγεί σε χρηματοδότηση ή απόδοση ιδίων κεφαλαίων.

¹⁶⁸ Κάθε οντότητα ή ρύθμιση που θεωρείται φορολογητέα σύμφωνα με τους κανόνες μίας δικαιοδοσίας και παράλληλα το εισόδημά της θεωρείται εισόδημα άλλων προσώπων σύμφωνα με τη νομοθεσία άλλης δικαιοδοσίας.

¹⁶⁹ OECD, 2017. Neutralizing the effects on Branch Mismatch Arrangements, Action 2: Inclusive Framework on BEPS, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

¹⁷⁰ Οδηγία (ΕΕ) 2017/952 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2017, για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164 όσον αφορά τις ασυμφωνίες στη μεταχείριση υβριδικών μέσων με τρίτες χώρες (OJ L 144, 7.6.2017, σελ. 1–11).

και το φαινόμενο της εισαγόμενης ασυμφωνίας (imported mismatch) που προκύπτει από την εισαγωγή ασυμφωνίας K-M με τρίτη χώρα μέσω μη υβριδικού μέσου.

Γενικά, με τις ρυθμίσεις περί υβριδικών αναντιστοιχιών διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής και σε σχέσεις με τρίτες χώρες, παρέχονται σαφείς ορισμοί για την υπαγωγή στοιχείων, μέσων και πληρωμών στο ρυθμιστικό πεδίο της Οδηγίας καθώς και ο έλεγχος μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων για την εφαρμογή των κανόνων.¹⁷¹ Επίσης, αντιμετωπίζονται ενιαία οι υβριδικές αναντιστοιχίες σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο, εντός και εκτός συστήματος ΚΕΒΦΕ μέσω της παραπομπής της ΚΕΒΦΕ στην Οδηγία κατά της φοροαποφυγής και τέλος, αντιμετωπίζονται τα κυριότερα φαινόμενα που οδηγούν σε διπλή έκπτωση ή έκπτωση χωρίς καταχώριση είτε με την απόρριψη της πληρωμής από την μία δικαιοδοσία είτε με την υποχρέωση καταχώρισης της πληρωμής στη φορολογική βάση της φορολογούμενης εταιρείας.

Ωστόσο, δεδομένου ότι ο ΟΟΣΑ έχει αναπτύξει περισσότερες από 80 μορφές ασυμφωνιών στη μεταχείριση υβριδικών μέσων και οντοτήτων, είναι προφανές ότι εν προκειμένω δεν μπορεί να αναλυθεί ο μηχανισμός της κάθε υβριδικής ασυμφωνίας και να αξιολογηθούν οι φορολογικές επιπτώσεις. Ενδεικτικά, ορισμένες κλασικές δομές υβριδικών αναντιστοιχιών έχει αναλύσει η Επιτροπή.¹⁷²

Περαιτέρω, με τις διατάξεις περί υβριδικών αναντιστοιχιών συναρτώνται άμεσα και οι ρυθμίσεις περί διαφανών οντοτήτων (transparent entities). Για μία φορολογική νομοθεσία ως διαφανής χαρακτηρίζεται η οντότητα το εισόδημα της οποίας δεν φορολογείται στο επίπεδο της οντότητας αλλά στο πρόσωπο των οικονομικών δικαιούχων (εταίροι, ιδιοκτήτες, μέτοχοι κλπ). Η ιδιαιτερότητα αυτή οδηγεί συχνά σε διπλή έκπτωση ή έκπτωση χωρίς καταχώριση. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου, οι διατάξεις της Πρότασης προβλέπουν ότι φορολογούμενη εταιρεία με συμμετοχή σε διαφανή οντότητα, καταχωρεί το εισόδημα της διαφανούς οντότητας στη φορολογική της βάση και της παρέχεται πίστωση (ordinary credit) για τον τυχόν φόρο που έχει καταβληθεί για το εν λόγω εισόδημα σε K-M ή τρίτη χώρα.

¹⁷¹ Προοίμιο Οδηγίας 2017/952 σκ. 13. Δεν επιβάλλονται οι κανόνες σε υβριδικές αναντιστοιχίες μεταξύ μη συνδεδεμένων επιχειρήσεων.

¹⁷² European Commission, Commission Staff working document accompanying the document Proposal for a Council Directive amending Directive (EU) 2016/1164 as regards hybrid mismatches with third countries, SWD(2016) 345, final.

E. Φορολόγηση κατά την έξοδο (exit taxation rules)

Πρόκειται για κανόνα κατά της φοροαποφυγής που στοχεύει στην φορολόγηση του κέρδους κατά την έξοδό του προς μεταφορά σε τρίτο κράτος και πάντως πριν την πραγματοποίησή του.¹⁷³ Στην αρχική πρόταση 2016 η διάταξη προέβλεπε αναλυτικούς κανόνες για την αντιμετώπιση του φαινομένου, ωστόσο λόγω της επεξεργασίας του κανόνα στο πλαίσιο των εργασιών για την Οδηγία κατά της φοροαποφυγής, με την τελευταία τροποποίηση της Πρότασης 2016, υιοθετείται πλέον κατά παραπομπή ο «κανόνας φορολόγησης κατά την έξοδο» (exit taxation rule) του αρ. 5 της Οδηγίας κατά της φοροαποφυγής.

Συγκεκριμένα, κατά την έξοδο περιουσιακών στοιχείων με σκοπό τη μεταφορά τους σε άλλο κράτος μέλος ή τρίτη χώρα, επιβάλλεται φόρος στην αγοραία αξία μείον την αξία για φορολογικούς σκοπούς. Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζεται το φαινόμενο κατά το οποίο ένα περιουσιακό στοιχείο αναπτύσσεται σε ένα Κράτος (που συνήθως παρέχει κίνητρα για έρευνα και ανάπτυξη) και στη συνέχεια μεταβιβάζεται ημιτελές σε τρίτο κράτος (με χαμηλό φορολογικό συντελεστή) προκειμένου να ολοκληρωθεί, να κατοχυρωθεί και να αξιοποιηθεί εμπορικά από το τρίτο κράτος στο οποίο τα κέρδη φορολογούνται με ευνοϊκότερο καθεστώς.

Η πρακτική αυτή αποδοκιμάζεται από την διεθνή κοινότητα διότι αντίκειται στον γενικό κανόνα που επιτάσσει την φορολόγησης του κέρδους στην πηγή. Επιπλέον, δημιουργεί συνθήκες μη υγιούς φορολογικού ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών διότι τα Κράτη πηγής έχουν επενδύσει πόρους και παρέχουν κίνητρα για ανάπτυξη και έρευνα, όμως τελικά δεν καρπώνονται τα αντίστοιχα φορολογικά έσοδα και λοιπά οφέλη από την εμπορική εκμετάλλευση των στοιχείων αυτών. Δείτε παρακάτω το **Σχήμα 5**.

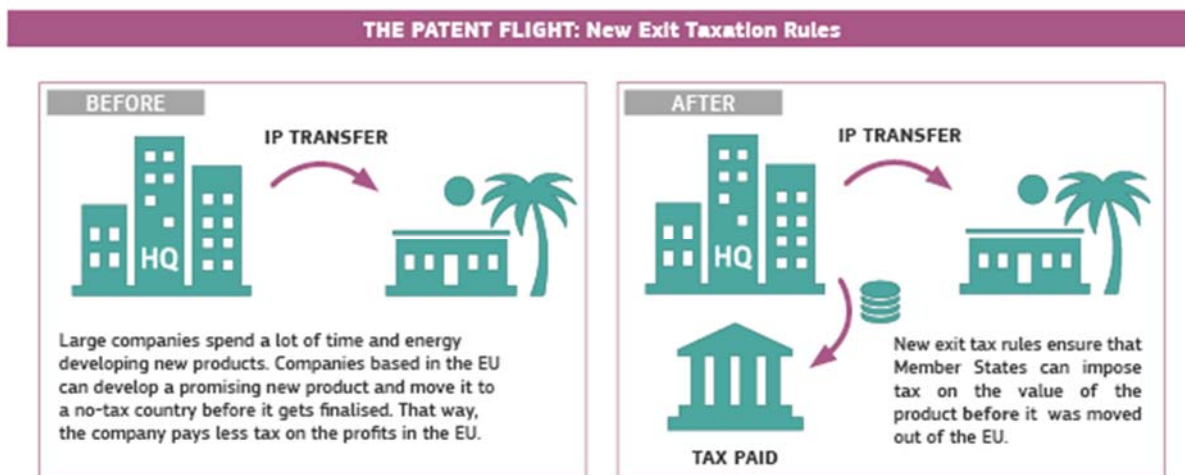
Τέλος, ρυθμίζονται ζητήματα όπως ο τρόπος καθορισμού της αγοραίας αξίας, η δυνατότητα αναβολής της φορολογικής επιβάρυνσης όταν το Κράτος πηγής δεν απολύει τη δυνατότητα φορολόγησης των εξερχόμενων περιουσιακών στοιχείων, το διοικητικό πλαίσιο προβολής ενστάσεων ή αντιρρήσεων από το Κράτος υποδοχής κ.ό.κ. Παράλληλα, έχουν εγερθεί ερωτήματα σχετικά με τη συμβατότητα του κανόνα με τις θεμελιώδεις ελευθερίες.¹⁷⁴ Βέβαια, η απάντηση ως προς τη συμβατότητα με το ενωσιακό δίκαιο μπορεί, μάλλον, να απαντηθεί με την αναζήτηση της οικονομικής υπόστασης (economic substance) αυτών των διευθετήσεων υπό το πρίσμα του

¹⁷³ Άρθρο 29 και Προοίμιο ATAD σκ. 11.

¹⁷⁴ Schreiber U. & Führich G., 2009. European group taxation: the role of exit taxes. *European Journal of Law and Economics*, 27(3), σελ. 258-259.

γενικού αντικαταχρηστικού κανόνα. Η διερεύνηση των ενδεχόμενων λύσεων στα ανωτέρω ζητήματα εκφεύγουν του αντικειμένου της παρούσας μελέτης.

Σχήμα 5: Φορολόγηση κατά την Έξοδο

Πηγή: <https://ec.europa.eu/>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πρόταση της Επιτροπής για την κοινή ενοποιημένη βάση φορολογίας εταιρειών αποτελεί τομή στην έως τώρα αντίληψη για τη φορολογία των εταιρειών. Προκειμένου να καμφθούν οι έντονες αντιδράσεις και η έλλειψη πολιτικής βούλησης, η Επιτροπή υιοθέτησε την προσέγγιση σε δύο φάσεις.

Ως προς την πρώτη φάση, οι κοινοί λογιστικοί κανόνες για φορολογικούς σκοπούς δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες καινοτομίες σε σχέση με τις γενικά αποδεκτές λογιστικές αρχές και εν τέλει, αναμένεται να βρεθεί κοινός τόπος. Αντίθετα, η δεύτερη φάση που αφορά την ενοποίηση των αποτελεσμάτων δεν χαίρει κοινής αποδοχής.

Οι επιφυλάξεις αφορούν κυρίως τους κινδύνους καταστρατήγησης του μαθηματικού τύπου επιμερισμού. Πράγματι, όπως αναδείχθηκε, η απάλειψη των ενδοομιλικών συναλλαγών και συνεπώς ο περιορισμός της τεχνητής μετατόπισης κερδών θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε καταστρατήγηση των συντελεστών επιμερισμού. Περαιτέρω, διατυπώνονται επιφυλάξεις ως προς

τις δημοσιονομικές επιπτώσεις στα έσοδα των Κρατών μελών.¹⁷⁵ Αυτός ο υπαρκτός κίνδυνος θα αντιμετωπιστεί με τη δημιουργία μηχανισμού αποκατάστασης των αδικιών που αναμένονται κατά τα πρώτα χρόνια εφαρμογής της πρότασης.

Ως εναλλακτική της κοινής ενοποιημένης βάσης έχει προταθεί η ενισχυμένη κοινή βάση φορολογίας εταιρειών, με διατήρηση όμως της αρχής των ίσων αποστάσεων.¹⁷⁶ Τα κύρια επιχειρήματα στοχεύουν στην αποδόμηση της μεθόδου επιμερισμού και την ανάδειξη των μειονεκτημάτων έναντι της αρχής των ίσων αποστάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εναλλακτική θεωρία περί συγκερασμού της μεθόδου επιμερισμού (FA) και της αρχής των ίσων αποστάσεων (ALP) με τη δημιουργία της μεθόδου “Formulary Profit Split”.¹⁷⁷

Συνολικά, η κριτική θεώρηση των απόψεων που έχουν διατυπωθεί και των εναλλακτικών λύσεων που έχουν προταθεί με άγουν στο συμπέρασμα ότι καμία προτεινόμενη λύση δεν υπερτερεί καθολικά ως προς το σύνολο των επιδιωκόμενων στόχων. Υπό το πρίσμα αυτό, η Πρόταση οδηγίας, ιδιαίτερα με τις τελευταίες τροποποιήσεις, αποτελεί ικανοποιητική λύση για τη στάθμιση των αντίθετων συμφερόντων. Αφενός την ανάγκη για μείωση του κόστους συμμόρφωσης και την παροχή επενδυτικών κινήτρων για διασυνοριακή δραστηριότητα των πολυεθνικών εταιρειών εντός της Ένωσης και αφετέρου την απαίτηση των φορολογικών διοικήσεων για υιοθέτηση κανόνων κατά της φοροαποφυγής.

Αντί επιλόγου, θα ήθελα να εκφράσω την προσωπική μου επιθυμία (και εκτίμηση) για ευόδωση του εγχειρήματος και τελικώς, την υιοθέτηση μεθόδου ενοποίησης και επιμερισμού των αποτελεσμάτων. Άλλωστε, κατά τη γνώμη μου, η απάντηση στα προβλήματα εντός της Ένωσης είναι η πολιτική βούληση για περισσότερη ενοποίηση. Στο πλαίσιο αυτό, παρά τις έντονες ανησυχίες των Κ-Μ, αναμένω με ενδιαφέρον και τη συζήτηση που βρίσκεται ακόμα σε πρώιμα στάδια σχετικά με την εναρμόνιση των φορολογικών συντελεστών.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Αναλυτικά σε Fargas Mas L., 2010. Consequences of the Implementation of the CCCTB Regime on EU Member States Tax Collection: Will CCCTB Have a Dramatic or Only Severe Effect on Public Finances? *Intertax*, 38(8/9).

¹⁷⁶ Röder E., 2012. Proposal for an Enhanced CCTB as Alternative to a CCCTB with Formulary Apportionment. *World Tax Journal*, 2012, σελ. 131-137.

¹⁷⁷ Η μέθοδος αυτή εισηγείται το συνδυασμό της μεθόδου FA με τη μέθοδο TPSM (Transactional Profit Split Method), ως έκφανση της ALP, όπως αναλύεται στις δράσεις 8-10 BEPS σχετικά με την αντιμετώπιση μεμονωμένων συναλλαγών μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Μολονότι η θεωρία αυτή δεν έχει συζητηθεί εκτενώς, έχει ενδιαφέρον από την άποψη ότι χωρίς να εγκαταλείπει την αρχή των ίσων αποστάσεων, «νομιμοποιεί» τη φιλοσοφία της μεθόδου επιμερισμού, έστω για μεμονωμένες συναλλαγές. Βλ. Cottani G., 2016. Formulary Apportionment...ό.π., σελ. 758-759.

¹⁷⁸ JRC Working papers on Taxation and Structural Reforms No 4/2016. Falling Corporate Tax Rates in the EU...ό.π.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Βιβλιογραφία, Αρθρογραφία, Μελέτες

- Andersson K., 2008. An optional and competitive CCCTB—A comprehensive approach to reach the Lisbon objectives. Σε: Schön W., Schreiber U. & Spengel C., 2008. **A Common Consolidated Corporate Tax Base for Europe**. Berlin, Springer, σελ. 94-100.
- Avi-Yonah R. & Clausing K., 2008. More Open Issues Regarding the Consolidated Corporate Tax Base in the European Union. **N.Y.U Tax Law Review**, 62(1), σελ. 119-124.
- Bhogal S. & Sanson K., 2017. EU CCCTB: The Potential Successes and Challenges, **International Tax Review**, 27(13), σελ. 13-15.
- Bizioli G., 2016. The Harmonization of the Corporate Income Taxation. The CCCTB and the Lessons from the U.S. In: Grandinetti M., 2016. Corporate Tax Base in the Light of the IAS/IFRS and EU Directive 2013/34. A Comparative Approach. **Kluwer Law International BV**, The Netherlands, σελ. 235-243.
- Cnossen S., 2018. Corporation taxes in the European Union: Slowly moving toward comprehensive business income taxation? **International Tax and Public Finance**, 25(3), σελ. 808-840.
- Cottani G., 2016. Formulary Apportionment: A revamp in the Post-Base Erosion and Profit Shifting Era?, **Intertax**, 40(10), σελ. 755-760.
- Dahle C., Bäumer M., 2009. Cross-Border Group-Taxation and Loss-Offset in the EU – An analysis for CCCTB (Common Consolidated Corporate Tax Base) and ETAS (European Allocation System). **Arqus – Discussion Papers in Quantitative Tax Research**, 66, σελ. 1-7.
- De Groot I., 2013. Interest Deduction and the CCCTB: A Walk in the Park for Tax Advisors? **Intertax**, 41 (11), σελ. 571-580.

- Devereux M. & Loretz S., 2008. The effects of EU formula apportionment on corporate tax revenues. **Fiscal Studies**, 29(1), σελ. 1-33.
- Devereux M. & Loretz M., 2008. Increased Efficiency through consolidation and formula apportionment in the European Union? **Oxford University Centre for Business Taxation**. Διαθέσιμο σε: https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=res2008&paper_id=472 (τελευταία πρόσβαση 3-11-2018).
- Dourado A. & Rita de la Feria, 2008. Thin Capitalization Rules in the Context of the CCCTB. **Oxford University Centre for Business Taxation**. WP08/04.
- Eberhartinger E. & Petutsching M., 2017. CCCTB: The employment factor game. **European Journal of Law and Economics**, 43, σελ. 333-358.
- Eggert A., 2014. What businesses should know about Europe's CCCTB. **International Tax Review [Internet]**, November 2014, σελ. 12-13. Διαθέσιμο για συνδρομητές σε: <http://www.internationaltaxreview.com/Article/3392328/What-businesses-should-know-about-Europes-CCCTB.html> (τελευταία πρόσβαση 18-10-2018).
- Fargas Mas L., 2010. Consequences of the Implementation of the CCCTB Regime on EU Member States Tax Collection: Will CCCTB Have a Dramatic or Only Severe Effect on Public Finances? **Intertax**, 38(8/9).
- Freedman J. & Macdonald G., 2008. The Tax Base for CCCTB: The Role of Principles. **Oxford University Centre for Business Taxation**. WP08/07.
- Garzyńska J., 2016. Common Consolidated Corporate Tax Base (Ccctb) In the Theory of Corporate Finance. **International Journal of Accounting and Taxation**, 4(1), σελ. 17-51.
- Göndör M., 2017. The Common Consolidated Corporate Tax Base in the EU – A new phased approach. **Juridical Current**, 71(4), σελ. 13-24.

Harmonized Group Tax Base, 2017. **Journal of International Taxation**, EY EU Watch, April 2017, σελ. 11-14.

Hellerstein W., 2008. Lessons of US subnational Experience for EU CCCTB Initiative. Σε: Schön W., Schreiber U. & Spengel C., 2008. **A Common Consolidated Corporate Tax Base for Europe**. Berlin, Springer, σελ. 150-154.

Jaatinen I., 2012. IAS/IFRS: A Starting Point for the CCCTB? **Intertax**, 40 (4), σελ. 260-269.

Jacquet L. & Robin S., 2017. Harmonization of R&D Tax Credits across the European Union: Nonsense or Common sense? **Théorie Économique, Modélisation et Applications**, THEMA 2017-05, Université de Cergy-Pontoise, France. Διαθέσιμο σε: <https://ideas.repec.org/p/ema/worpaper/2017-05.html> (τελευταία πρόσβαση 10-11-2018).

Jarass L. & Obermai G., 2008. Tax on earnings before interest and taxes instead of profit – fair, simple and competitive: A conceivable initiative of EU Member States for a common consolidated corporate tax base. **EC Tax Review**, 2008-3, σελ. 111-117.

Keser C., Kimpel G. & Ostreicher A., 2014. The CCCTB option – an experimental study. **CIRANO Scientific Series**, 2014s-024, σελ. 36-37.

Keser C., Kimpel G. & Ostreicher A., 2016. Would a CCCTB mitigate profit shifting? **CIRANO Scientific Series**, 2016s-029, σελ. 1-7.

Kiesewetter D., Steigenberger T. & Stier M., 2014. Can formula apportionment really prevent multinational enterprises from profit shifting? The role of asset valuation, intragroup debt, and leases. **Arqus - Diskussionbeiträge zur quantitativen Steuerlehre**, 175, σελ. 1-4.

Lang M., 2012. The Principle of Territoriality and its Implementation in the Proposal for a Council Directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB). **Florida Tax Review**, 13(6), σελ. 305-346.

Lliopis E., 2017. Formulary Apportionment in the European Union, **Intertax**, 15(10), σελ. 631-641.

- Mardan M., Stimmelmayer M., 2017. Tax Revenue losses through Cross-Border Loss Offset: An Insurmountable Hurdle for Formula Apportionment? **Center for Economic Studies & Ifo Institute**, WP 6368, σελ. 29-30.
- Matei G. & Pîrvu D., 2010. Controversies Regarding the Corporate Tax Harmonization Trend in the European Union. **Theoretical and Applied Economics**, XVII, 8(549), σελ. 29-38.
- Mintz J., 2008. Europe Slowly lurches to a Common Consolidated Corporate Tax Base: Issues at a Stake. Σε: Schön W., Schreiber U. & Spengel C., 2008. **A Common Consolidated Corporate Tax Base for Europe**. Berlin, Springer, σελ. 128-135.
- Morgan J., 2017. Taxing the powerful, the rise of populism and the crisis in Europe: the case for the EU Common Consolidated Corporate Tax Base. **International Politics**, 54(5), σελ. 533-551.
- Morina F. & Peci B. 2017. Harmonization of Corporate Income Tax (CIT) in the EU – Achievements and Challenges. **Acta Universitatis Danubius Economica**, 13(6), σελ. 323-333. Διαθέσιμο σε: <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/oeconomica/> (τελευταία πρόσβαση 25-10-2018).
- Mors M., 2008. What does “game theory” tell finance ministers about whether they should support a Common Consolidated Corporate Tax Base in the EU. **N.Y.U Tax Law Review**, 62, σελ. 125-134.
- Nielsen S., Raimondos-Møller P. & Schjelderup G., 2006. Company Taxation and Tax Spillovers: Separate Accounting versus Formula Apportionment. **European Economic Review**, 54(1), σελ. 121-132.
- Ortmann R., 2015. Uncertainty in weighting formulary apportionment factors and its impact on after-tax income of multinational groups. **Arqus – Discussion Papers in Quantitative Tax Research**, 184, σελ. 1-7.
- Ortmann R. & Sureth-Sloane C., 2016. Can the CCCTB alleviate tax discrimination against loss-making European multinational groups? **Journal of Business Economics**, 86(5), σελ. 441-475.

- Ostreicher A., Spengel C., 2007. Tax Harmonization in Europe: The Determination of Corporate Taxable Income in the EU Member States. **ZEW Discussion Papers**, No 07-035. Διαθέσιμο σε: <ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp07035.pdf> (τελευταία πρόσβαση 10-11-2018).
- Ostreicher A. & Koch R., 2008. Corporate average tax rates under the CCCTB and possible methods for international loss-offset. **SSRN [Internet]**. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=1456373> (τελευταία πρόσβαση 14-11-2018).
- Ostreicher A. & Koch R., 2011. The Revenue Consequences of Using a Common Consolidated Corporate Tax Base to Determine Taxable Income in the EU Member States. **FinanzArchiv/Public Finance Analysis**, 67(1), σελ. 64-102.
- Parillo K., 2012. The Allowance for Corporate Equity and the CCCTB. More Efficient Ways to tax Corporate Income? **Worldwide Tax Daily**, 2012, σελ. 117-122.
- Petutsching M., 2018. Common Consolidated Corporate Tax Base and Limitation on Benefits Clauses. **British Tax Review**, 1, σελ. 68-93.
- Röder E., 2012. Proposal for an Enhanced CCTB as Alternative to a CCCTB with Formulary Apportionment. **World Tax Journal**, 2012, σελ. 125-150.
- Schön W., 2007. Group Taxation and the CCCTB. **Tax Notes International**, 48(11), σελ. 1063-1080.
- Schreiber U., 2008. Evaluating the Common Consolidated Corporate Tax Base. Σε: Schön W., Schreiber U. & Spengel C., 2008. **A Common Consolidated Corporate Tax Base for Europe**. Berlin, Springer, σελ. 113-127.
- Schreiber U. & Führich G., 2009. European group taxation: the role of exit taxes. **European Journal of Law and Economics**, 27(3), σελ. 257-274.

- Schreiber U., 2013. Corporate Tax Harmonization in the European Union. In: International Company Taxation. **Springer Texts in Business and Economics**. Springer, Berlin, Heidelberg, σελ. 117-134.
- Sobotková V., 2011. CFC Rules in the context of the proposed CCCTB Directive. **Acta univ. agric.et.silvic.Mendel.Brun.**, LIX(7), σελ. 363-370.
- Solilová V., Nerudová D., 2014. Missing data and its impact on the CCCTB determination. **Procedia Economics and Finance**, 12, σελ. 462-471. Διαθέσιμο σε: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567114003682> (τελευταία πρόσβαση 15-11-2018).
- Spengel C., 2008. Concept and Necessity of a Common Tax Base – an academic introduction. Σε: Schön W., Schreiber U. & Spengel C., 2008. **A Common Consolidated Corporate Tax Base for Europe**. Berlin, Springer, σελ. 1-46.
- Spengel C., Ortman – Babel M., Zinn B. & Matenaer S., 2012. A common corporate tax base for Europe. An impact assessment of the draft council directive on a CC(C)TB. **ZEW Discussion Papers**, No 12-039. Διαθέσιμο σε: <ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp12039.pdf> (τελευταία πρόσβαση 14-11-2018).
- Spengel C. & Zöllkau Y., 2012. **Common Corporate Tax Base (CC(C)TB) and Determination of Taxable Income**. Berlin, Springer.
- Tobin J., 2011. CCCTB or Not to Be? **Tax Management International Journal**, 2011, σελ. 292-295.
- Utz S., 2008. The European CCCTB as the Outcome of a Virtual Game. **N.Y.U Tax Law Review**, 62(1), σελ. 135-142.
- Zagler M., 2009. The EU CCCTB proposal. A critical appraisal. **Discussion Papers SFB International Tax Coordination, WU Vienna University of Economics and Business**. Διαθέσιμο σε: <http://epub.wu.ac.at/1546/> (τελευταία πρόσβαση 4-11-2018).

Περάκης Ε., Σωτηρόπουλος Γ., Λιβαδά Χ., Δρίτσας Σ., 2017. Το Δίκαιο της Λογιστικής, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Τσουρουφλής Α., 2010. **Η ενδοομιλική τιμολόγηση**, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Φινοκαλιώτης Κ., 2014. **Φορολογικό Δίκαιο**. 5^η Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα.

Φορτσάκης Π., Σαββαΐδου Κ., 2014. Φορολογικό Δίκαιο. 5^η έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Φωτόπουλος Γ., 2010. Στοιχεία Διεθνούς Φορολογικού Δικαίου. Σε: Παμπούκης Χ., **Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών**, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 1422-1525.

B. Taxation Papers, Soft Law, Νομοθεσία και Αποφάσεις¹⁷⁹

European Commission, Taxation Paper No 69-2017, **Towards a European R&D Incentive? An assessment of R&D Provisions under a Common Corporate Tax Base**. D' Andria D., Pontikakis D. & Skonieczna A.

European Commission, Commission Staff Working Document. **Impact Assessment accompanying the document: Proposal for a Council Directive on a Common Corporate Tax base and a Common consolidated Corporate Tax Base**, SWD(2016) 341 final.

European Commission, **Summary Record by the Chair of the Common Consolidated Corporate Tax Base Workshop**, held in Brussels on 20 October 2010. CCCTB/20101020 summary.

European Commission, **Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Eligibility Tests for Companies and Definition of a CCCTB Group**, held in 10 – 12 December 2007. CCCTB/RD/001/doc/en.

¹⁷⁹ Διαθέσιμα στους επίσημους διαδικτυακούς τόπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Επιτροπής, του Κοινοβουλίου και του ΟΟΣΑ.

European Commission, **Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Concept of the tax balance sheet**, held in 23 September 2005. CCCTB/WP016/en/doc.

European Commission, **Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: The territorial scope of the CCCTB**, held in 9 March 2006. CCCTB/WP/026/doc/en.

European Commission, **Common Consolidated Corporate Tax Base Working Group: Possible elements of the sharing mechanism**, held in 10-12 December 2007. CCCTB/WP/060/doc/en.

European Commission, **Recommendation of 6.12.2012 on aggressive tax planning**, C (2012) 8806 final.

European Commission, **Commission Staff working document accompanying the document Proposal for a Council Directive amending Directive (EU) 2016/1164 as regards hybrid mismatches with third countries**, SWD(2016) 345, final.

European Commission, Directorate - General for Taxation and Customs Union and Directorate - General for Economic and Financial Affairs, 2013. **Taxation paper No 38, Tax Reforms in the EU Member States: Tax Policy challenges for economic growth and fiscal sustainability**.

European Business Initiative on Taxation, **Contribution to the European Commission Workshop on the CCCTB**, 20 October, 2010.

European Parliament, P8_TA(2018)0087 **legislative resolution of 15 March 2018 on the proposal for a Council directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB) (COM(2016)0683 – C8-0471/2016 – 2016/0336(CNS))**.

European Parliament, P8_TA(2018)0088 **legislative resolution of 15 March 2018 on the proposal for a Council directive on a Common Corporate Tax Base (COM(2016)0685 – C8-0472/2016 – 2016/0337(CNS))**.

European Parliament, Directorate-Generale for Internal Policies. **Study on Social Protection Rights of Economically Dependent Self-employed Workers**, 2013. Διαθέσιμο σε:

<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/66f43156-194c-4759-a87c-249510398097> (τελευταία πρόσβαση 16-11-2018).

JRC Working papers on Taxation and Structural Reforms No 9/2016. **A new calibration for Cortax: A computable general equilibrium model for stimulating corporate tax reforms.** Joint Research Center Technical Reports.

JRC Working papers on Taxation and Structural Reforms No 4/2016. **Falling Corporate Tax Rates in the EU: Is there a case of Harmonization?** Joint Research Center Technical Reports.

OECD, 2015. **Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy**, Action 1-2015 Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

OECD, 2017. **Neutralizing the effects on Branch Mismatch Arrangements, Action 2: Inclusive Framework on BEPS**, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

OECD, 2015. **Designing effective Controlled Foreign Company Rules, Action 3 – 2015 Final Report**, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

OECD, 2015. **Limiting Base Erosion Involving Interest Deductions and Other Financial Payments, Action 4 – 2015 Final Report**, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris.

OECD, 2017. **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**, OECD Publishing, Paris.

OECD, 2017. **Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017**, OECD Publishing, Paris.

Αναθεωρημένος Κώδικας Δεοντολογίας για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης σχετικά με την εξάλειψη της διπλής φορολογίας σε περίπτωση διορθώσεως των κερδών συνδεδεμένων επιχειρήσεων (OJ C 322, 30.12.2009, σελ. 1–10).

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Απόφαση της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 2006, **Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd κατά Commissioners of Inland Revenue**. (C-196/04), ECLI:EU:C:2006:544.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής της 24^{ης} Νοεμβρίου 2003 προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή «**Μία εσωτερική αγορά χωρίς φορολογικά εμπόδια των επιχειρήσεων - επιτεύγματα, τρέχουσες πρωτοβουλίες και εναπομείναντα προβλήματα**», COM (2003) 726, τελικό.

Οδηγία (ΕΕ) 2016/1164 του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2016 για τη θέσπιση κανόνων κατά πρακτικών φοροαποφυγής που έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς (OJ L 193, 19.7.2016, σελ. 1–14).

Οδηγία (ΕΕ) 2017/952 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2017, για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1164 όσον αφορά τις ασυμφωνίες στη μεταχείριση υβριδικών μέσων με τρίτες χώρες (OJ L 144, 7.6.2017, σελ. 1–11).

Οδηγία (ΕΕ) 2013/34 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις, τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις και συναφείς εκθέσεις επιχειρήσεων ορισμένων μορφών, την τροποποίηση της οδηγίας 2006/43/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση των οδηγιών 78/660/ΕΟΚ και 83/349/ΕΟΚ του Συμβουλίου Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, (OJ L 182, 29.6.2013, σελ. 19–76).

Οδηγία 90/435/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1990 σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς το οποίο ισχύει για τις μητρικές και τις θυγατρικές εταιρείες διαφορετικών κρατών μελών (OJL 225, 20.08.1990, σελ. 0006 – 0009).

Οδηγία 90/434/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1990 σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς για τις συγχωνεύσεις, διασπάσεις, εισφορές ενεργητικού και ανταλλαγές μετοχών που αφορούν εταιρείες διαφορετικών κρατών μελών (OJL 225 της 20/08/1990 σ. 0001 – 0005).

Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για την Κοινή Ενοποιημένη Βάση Φορολογίας Εταιρειών (ΚΕΒΦΕ), COM(2011) 121, τελικό/2.

Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για Κοινή Βάση Φορολογίας Εταιρειών, COM(2016) 685, τελικό.

Πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου για Κοινή Ενοποιημένη Βάση Φορολογίας Εταιρειών (ΚΕΒΦΕ), COM(2016) 683, τελικό.

90/436/ΕΟΚ Σύμβαση για την εξάλειψη της διπλής φορολογίας σε περίπτωση διορθώσεως των κερδών συνδεδεμένων επιχειρήσεων (ΟJL 225, 20.08.1990 σελ. 0010 – 0024).